

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Dag Solstad

Mahcubiyet ve Haysiyet

ROMAN

Çeviren: Banu Gürsaler Syvertsen

8.
baskı

YKY

YAPI KREDİ YAYINLARI

MAHCUBİYET VE HAYSİYET

Dag Solstad (1941) Edebiyat dünyasına 1965'te yayımladığı öykü kitabıyla girdi. O zamandan bu yana ülkesi Norveç'in ve Kuzey Avrupa'nın en önemli yazarlarından olan Solstad pek çok roman, öykü kitabı, oyun ve deneme kitabı yayımladı; ayrıca 1982-1998 yılları arasında Jon Michelet'le birlikte dünya futbol şampiyonaları üzerine beş kitap kaleme aldı.

Solstad, ülkesinin en prestijli edebiyat ödülllerinden Norveçli Eleştirmenler Ödülü'nü üç kere kazanmanın yanı sıra, Kuzey Avrupa Edebiyat Ödülü'nün de sahibi olmuştur.

Başlıca yapıtları: *Irr! Grønt!* (1969), *Roman* 1987 (1987), *Ellevte roman, bok atten* (1992), *Genanse og verdighet* (1994; *Mahecubiyet ve Haysiyet*, çev. Banu Gürsaler Syvertsen, YKY, 2018), *Professor Andersens natt* (1996), *T. Singer* (1999), *Armand V. Fotnoter til en uutgravd roman* (2006).

Banu Gürsaler Syvertsen 1956 yılında İzmir'de doğdu. Boğaziçi Üniversitesi'nde Sosyoloji lisansüstü programını bitirdikten sonra, eğitimine Oslo'da devam etmek üzere 1981 yılında Norveç'e yerleşti. Norveç Radyo Televizyon Kurumunda radyo, TV ve daha sonra web sayfalarında haber, kültür ve çocuk programları yapımcısı ve sunucusu olarak 25 yıl görev yaptı. Çeşitli kültür projelerinde çalıştı, Türkçe öğretmeyi hedefleyen 16 dizilik "Merhaba" adlı radyo programını hazırladı, Nâzım Hikmet ve Sevim Burak'ın iki yapıtını çevirip televizyona ve sahneye uyarladı. 1991 yılından bu yana Norveççeden Türkçeye çeviriler yapıyor.

Çevirileri: Hilde Østby'den *Aşk ve Özlem Ansiklopedisi* (2017), Axel Jensen'den *İkarus* (2015), Margit Walsø'den *Sevgili Voltaire* (2014), Per Petterson'dan *Reddediyorum* (2014), Selma Aarø Lønning'den *Elvira Madigan'ın Kayıp Parmağı* (2013), Levi Henriksen'den *Kar Yağacak* (2012), Ingvar Ambjørnsen'den *Tavandaki Kukla* (2002), *İnsan Postuna Bürünmüş Köpek* (1994), *Beyaz Zenciler* (1991), Knut Hamsun ve H. C. Andersen'den *İstanbul'da İki İskandinav Seyyah* (1993), Norveçli şair Johanna Swartz ile birlikte Nâzım Hikmet şiir seçkisi *Jeg levde som et menneske på jorden* (1990).

DAG SOLSTAD

Mahcubiyet ve Haysiyet

Roman

Norveççeden çeviren
Banu Gürsaler Syvertsen

Ücretsiz **YAP KREDİ YAYINLARI** www.yapikredi.org

Yapı Kredi Yayınları - 5165
Edebiyat - 1478

Mahcubiyet ve Haysiyet - Dag Solstad
Özgün adı: **Genanse og Verdighet**
Norveççeden çeviren: **Banu Gürsaler Syvertsen**

Kitap editörü: **Darmin Hadzibegović**
Düzeltili: **Hüseyin Kıran**

Kapak tasarımı: **Nahide Dikel**
Sayfa tasarımı: **Mehmet Ulusel**
Grafik uygulama: **İlknur Efe**

Baskı: Elma Basım Yayın İletişim Hizmetleri San. Tic. Ltd. Şti.
Tevfikbey Mah. Halkalı Cad. No: 162/7
Küçükçekmece / İstanbul
Tel: 0212 697 30 30
Sertifika No: 12058

Çeviriye temel alınan baskı: Forlaget Oktober, Oslo, 2013
1. baskı: İstanbul, Temmuz 2018
8. baskı: İstanbul, Nisan 2019
ISBN 978-975-08-4287-0

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş., 2016
Sertifika No: 12334

© 1994, Forlaget Oktober AS
Published in agreement with Oslo Literary Agency.

Bu kitabın telif hakları Kalem Telif Hakları Ajansı aracılığıyla alınmıştır.

Bu kitap NORLA tarafından verilen çeviri desteği ile yayımlanmıştır.

Bütün yayın hakları saklıdır.
Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
İstiklal Caddesi No: 161 34433 Beyoğlu / İstanbul
Telefon: (0212) 252 47 00 Faks: (0212) 293 07 23
<http://www.ykykultur.com.tr>
e-posta: ykykultur@ykykultur.com.tr
İnternet satış adresi: <http://alisveris.yapikredi.com.tr>

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık
PEN International Publishers Circle üyesidir.

Mahcubiyet ve Haysiyet

İşin aslını söylemek gerekirse, biraz içkiye düşkün, ellisini geçmiş bir lise öğretmeniydi, her sabah birlikte kahvaltı ettiği hafif tombul bir karısı vardı. Ekim ayında bir pazartesisinin, başı zonklayarak eşiyle kahvaltı masasında oturmakta olduğu bu sonbahar gününün, hayatının dönüm noktası olacağını henüz bilmiyordu. Her günkü gibi özenerek tertemiz bir gömlek giymişti üzerine, bu çağda ve bu koşullar altında yaşamak zorunda kalmanın verdiği ve bir türlü kurtulamadığı rahatsızlığı bir nebze hafifletiyordu bu gömlek. Kahvaltısını hiç konuşmadan, yıllar boyu hep yaptığı gibi pencereden dışarıyı, Jakob Aalls Sokağı'nı seyrederek tamamladı. Norveç'in başkenti Oslo'daydı şu an, burada yaşıyor ve çalışıyordu. Dışarıda karanlık ve insanın üzerine tüm ağırlığıyla çöken bir hava vardı, kurşun renkli gökyüzünden kara yağmurlara benzer parça parça bulutlar geçiyordu. Yağmur yağarsa şaşmam, diye geçirdi içinden ve gidip katlanır şemsiyesini aldı. Birkaç kitap ve baş ağrısı ilacıyla birlikte şemsiyeyi evrak çantasına yerleştirdi. Karısına abartılı bir içtenlikle veda etti, kulağa samimi gibi gelen ses tonu kendisinin keyifsiz, kadınınsa bezgin yüz ifadesiyle tam bir tezat oluştuyordu. Bu her sabah böyle tekrarlanırdı, içinden gelerek "Hoşça kal" diyebilmek için tüm gücünü seferber ederdi, yıllar boyu yan yana yaşadığı ve bunun sonucu olarak da derin bir karşılıklı aidiyet hissettiği kadına jest olarak yapardı bunu, gerçi artık bu derin duygudan geriye bölük pörçük bir şeyler kalmıştı ama olsun, her ne kadar ikisi de bunun gerçekte böyle olmadığını gayet iyi bilse de o, her sabah rahat ve şen şakrak bir şekilde dile getirdiği bu "Hoşça kal" sözü aracılığıyla ilişkilerinin hiç değişmediğini ruhunun derinliklerinde hissettiğini eşine anlatmaya mecbur tutuyordu kendini, benliğini zorlayarak bu jesti mümkün olabilecek en üst seviyeye çıkarıyordu, zira karşı taraftan aynı rahat ve samimi ses tonuyla söylenmiş ve içindeki huzursuzluğu yatıştırmaya yarayan "Güle güle" cevabının geleceğini biliyordu ve buna şiddetle ihtiyacı vardı. Evinden yedi sekiz dakika uzaktaki okula, Fagerborg Lisesi'ne

yürüyerek gitti. Önceki akşam bira ve akvavit içmiş olduğundan başında müthiş bir ağırlık vardı, biraz da sinirliydi, akvaviti fazla kaçırdım, bira tüketimi normaldi diye geçirdi aklından. Fazla kaçırılmış akvavit şimdi başına dolanmış bir zincir gibi alnını sıkıyordu. Okula varınca dosdoğru öğretmenler odasına girdi, evrak çantasını bıraktı, kitaplarını çıkardı, bir baş ağrısı ilacı aldı, ilk derslerinden çıkmış olan öğretmen arkadaşlarına kısa ama doğal bir selam verdi ve kendi sınıfına doğru yürüdü.

Dersliğe girdi, kapıyı kapattı; bir yükseltinin üzerine yerleşmiş öğretmen masasına geçerek oturdu. Kürsü ve yazı tahtası sınıfın bir duvarını boydan boya kaplıyordu. Yazı tahtası ve tebeşir. Silgi. Eğitimin hizmetinde geçen yirmi beş yıl. Dersliğe girmesiyle öğrenciler sıralarına yerleştiler. Karşısında bulunan on sekiz yaşlarındaki yirmi dokuz genci selamladı, onlar da selama karşılık verdiler. Kulaklıklarını çıkarıp ceplerine yerleştirdiler. Çantalarından *Yaban Örneği*'nin okullar için yapılmış baskısını çıkarmalarını istedi. Kendisine nasıl da düşmanca bir tavır aldıklarını bir kez daha fark etti. Varsın öyle olsun, yapmak durumunda olduğu bir görevi vardı ve yapacaktı. Karşısındaki gövdelerden yoğun karşı çıkma, reddetme dalgalarının gönderilmekte olduğunu hissediyordu. Tek başlarına sevimli gençler olan öğrenciler şimdi böyle hep birlikte karşısındaki sıralara konumlanmış durumdayken, ona ve temsil ettiği her şeye karşı yapısallaşmış bir düşmanlık sergiliyorlardı. Her ne kadar yapın dediğini yapsalar da. İtiraz etmeden *Yaban Örneği*'nin okullar için yapılmış baskısını çıkarmış, sıralarının üzerine koymuşlardı. Kendisi de aynı kitabı koymuştu önüne. Henrik Ibsen'den *Yaban Örneği*. Ibsen bu acayip dramı 1884 yılında, elli altı yaşındayken yazmıştı. Öğrenciler bir aydan uzun süredir bu eser üzerinde çalışmalarına karşın henüz dördüncü perdenin yarısına gelmişlerdi; bu esere de böylesi yakışır diye düşündü. Uykulu bir pazartesi sabahı. Fagerborg Lisesi'nin son sınıflarından birinde Norveç Dili ve Edebiyatı dersi, hem de blok ders. Pencerenin dışında karanlık ve insanın üzerine tüm ağırlığıyla çöken bir hava. Kendi deyişiyle "kürsüsüne" oturmuştu. Öğrenciler gözlerini ve burunlarını kitaplarına indir-mişlerdi. Kimisi oturmaktan ziyade sıranın üzerine abanmıştı, buna sinir oldu, ama üzerinde durmaya değmezdi. Konuşmaya, dersi anlatmaya başladı. Dördüncü perdenin ortası. Bayan Sørby'nün Ekdal'ların evine gelip tüccar-toptancı Werle ile evleneceğini ilan

ettiği sahne, Ekdal'ların kiracısı Dr. Relling de odada bulunuyor. Öğretmen okumaya başladı (kendisi okuyor, öğrencilerden okumalarını istemedi, ara sıra âdet yerini bulsun diye onlara okutur ama genelde kendisi okumayı tercih eder): "Relling (sesi titreyerek): Bu dediğiniz asla gerçek olamaz? Bayan Sørby: Bilakis, aziz dostum Relling, gerçeğin ta kendisi." Bu satırları okurken dayanılmaz bir heyecana kapıldı, bunca yıldır *Yaban Ördeği*'ni incelerken farkına varmadığı bir iz yakalamıştı.

Yirmi beş yıl boyunca, on sekiz yaşındaki lise (şimdilerde orta öğretim de deniyor) son sınıf öğrencileriyle Henrik Ibsen'in bu dramını incelemişti, ancak Dr. Relling karakteri ona hep sorunlu gelirdi. Relling'in bu oyunda ne işi olduğunu tam olarak anlayamazdı. Doktor'un oyundaki işlevinin, diğer karakterlerle, hatta tüm oyunla ilgili temel ve her türlü süsten arındırılmış gerçekleri dile getirmek olduğunu düşünürdü. Onu yazar Ibsen'in sözcüsü olarak görür ve bunu da gereksiz bulurdu. Ve hatta Dr. Relling karakterinin oyunu zayıflattığına inanırdı. Ibsen niçin bir "sözcü"ye ihtiyaç duysun ki? Oyun kendini yeterince anlatmıyor mu sanki, diye düşünürdü. Ama işte tam burada bir şeyler var. Ibsen yan karakteri Dr. Relling'e duygusal yaklaşıyor ve Doktor'un Bayan Sørby'ye gerçekten de tüccar Werle'yle evlenip evlenmeyeceğini sorduğu repliğin başına bir parantez açıp sesini titretmeyi uygun görüyor. Böylece Ibsen oyunda o ana kadar sadece alaycı yorumlarıyla var olan Relling'i birdenbire dramın içine sürüyor. İşte şimdi kaderinin, yani Bayan Sørby'ye karşı her iki evliliği –önce yaşlı doktor Sørby'yle, şimdi de tüccar Werle'yle evliliği– boyunca beslediği ebedi ve ümitsiz aşkının bir tutsağı olarak oyuna giriveriyor Relling. Kısacık bir an için yalnızca Relling'in kaderi donduruluyor sahnede. Yan karakterin parladığı o saniyeler... Bu anın öncesinde ve sonrasında Relling hep aynı karakter, sahnede müthiş sözler söyleyen adam. Hatta Relling'in bu repliklerinden bir tanesi Norveç edebiyatının en ölümsüz cümlelerinden biri sayılıyor: "Bir insanın elinden hayatı boyunca kendisini kandırdığı şeyi aldığınız anda mutluluğunu da bitirirsiniz."

Karşısında kısmen oturmuş, kısmen de sıralarının üzerine abanmış durumda bulunan öğrencilerine uzun uzun bunları anlatmaya başladı. Onlardan oyunun başlarına, üçüncü perdeye, Dr. Relling'in sahneye adım attığı sayfalara dönüp repliklerini okumalarını, sonra dördüncü perdenin sonuna giderek (henüz dördüncü perdeyi

bitirmemiş de olsalar, oyunun tamamını okumalarını ev ödevi olarak verdiğinden öğrencilerin eserin bütününe aşına olduğunu varsayma hakkını kendinde buluyor, tek tek ya da sınıf olarak öğrencilerin gerçekte bunu yapıp yapmadıkları onu ilgilendirmiyor, sınıfın okuma polisi olma rolünü reddediyorum diye düşünüyor –düşüncesizce içme sonucu oluşmuş bir akşamdan kalmalıkla– bitkin düşmüş vücudunu kaplayan içsel bir gülümsemeyle) Relling’in sonraları ölümsüzlüğe kavuşacak olan “bir insanın hayatı boyunca kendisini kandırdığı şey” repliğini söylediği sahneyi bulmalarını istiyor ve diyor ki: İşte gördüğünüz gibi, Dr. Relling oyun boyunca sürekli konuşuyor, tek bir sahne hariç, işte şimdi biz bu sahnedeyiz. Şimdi onu ilk ve son kez dramın içinde buluyoruz. Öğrenciler öğretmen dediklerini yaptılar, kitap sayfalarında geri gittiler, ileri gittiler, sonra oldukları yere, yani Dr. Relling’i ilk ve son kez dramın içinde buldukları sahneye döndüler. Esniyorlar mıydı? Hayır, esnemiyorlardı, niye esnesinlerdi ki, esnemek gibi şiddetli bir tepki vermelerini gerektirecek bir durum yoktu ortada, Fagerborg Lisesi’nin son sınıflarından birinde bir pazartesi sabahı yapılan olağan bir Norveç Edebiyatı dersi idi bu. İşte sıralarına oturmuş, öğretmenlerinin, bitirme sınavında karşılıklarına çıkacak olan *Yaban Ördeği* –karanlık bir tavan arasında yaşayan bir yaban ördeğinden alıyordu ismini– ile ilgili verdiği dersi dinliyorlardı, kimi kitaba, kimi öğretmene, kimi de pencereden dışarıya bakıyordu. Dakikalar yavaş yavaş ilerliyordu. Öğretmen Ibsen’in bir oyununda ölümsüz bir replik söylemiş olan kurgusal karakter Dr. Relling’den söz etmeye devam ediyordu. İşte burada, diyordu öğretmen, Relling acı kaderi içinde dondurulmuş. Onun için acı, bizim içinse –Relling’in kendi iğneleyici sözleriyle ifade edecek olursak– saçmalığın sınırlarında.

Ancak, diye ekledi, parmağıyla dosdoğru sınıfı işaret ediyordu şimdi, kendilerine böyle parmak uzatılmasından hoşlanmayan öğrenciler yerlerinde kıpırdadılar, bu sahne yazılmamış olsaydı ne olurdu? Hiçbir şey. Oyun aynı kalacaktı, lakin Dr. Relling’in sesi titrememiş olacaktı. Bu tamamen lüzumsuz bir an. Oyunun gelişmesini etkilemediği gibi, yan karakter Dr. Relling’de de bir değişiklik yaratmıyor. Relling ses titremesinden önce de sonra da aynı işlevi gören, aynı özelliklere sahip bir karakter. Şimdi biz bu oyunun, kişilerini ve sahnelerini ayrıntılarıyla hesaplayan, hiçbir şeyi tesadüfe bırakmayan usta yazar Henrik Ibsen tarafından kaleme

alındığını bildiğimize göre şunu sormalıyız: Ibsen, yan karakter Dr. Relling'in sesi titreyerek bir replik söylediği ve birdenbire “kader”i temsil etmek üzere oyuna sokulduğu bu lüzumsuz sahneyi niçin yaratmıştır? Bu sahne lüzumsuz, hatta işe yaramaz olduğuna göre başka bir sebebi olmalı, değil mi, mesela Henrik Ibsen kurgusal yan karakteri Dr. Relling'e bir jest yapmış olabilir. O zaman soruyu şöyle soruyoruz: Niçin... Tam o sırada ders zili çaldı, öğrenciler anında yerlerinde doğrulup *Yaban Ördeği*'nin okullar için yapılmış baskısını kapattılar, ayağa kalkıp, sakın ve umursamaz bir tavırla öğretmenin yanından geçip kapıya yöneldiler, içlerinden bir teki bile kürsüsünde oturan ve sorusunun yarıda kesilmesine sinirlenmiş olan öğretmenle göz göze gelmeden dersliği terk ettiler.

Ayağa kalkarken, on yıl önce olsaydı en azından cümlemi bitirmeme izin verirlerdi, diye düşündü. Oysa şimdi zil çalar çalmaz kitaplarını kapatıyor ve sınıfı terk ediyorlar, zilin çalmasının dersin bittiğinin kanıtı olduğu konusunda kendilerinden son derece eminler. Dersi ne zaman bitireceğime ben karar veririm diyecek olsaydı, eğitimin kuralları gereği dersi bitiren şey zil sesidir, buna uyuyoruz cevabını vereceklerdi sakın ve ikna edici bir şekilde. Yüzüne bakacak ve şu soruyu soracaklardı: Eğer dersin bitimine zil değil de siz karar verecekseniz, zile ne gerek var? Ders zili, verdiği dersin şevkine fazlasıyla kapılarak zamanı ve mekânı unutabilecek olan öğretmene konuyu toparlaması için hatırlatma yapan yardımcı bir araçtır şeklinde bir argüman geliştirmesinin boşuna olacağını biliyordu. Öğretmenler odasına doğru yürüdü. Canı sıkılmıştı. Ne de olsa o da bu teneffüsü en az öğrencileri kadar sabırsızlıkla bekliyordu, gecedен kalma yorgunluğunun üzerine kırk beş dakika aralıksız konuşmuş olmaktan dolayı en az onlar kadar ihtiyacı vardı bu kısacık dinlenme molasına. Bir bardak suyla bir baş ağrısı ilacına gerek duyuyordu şimdi. Musluktan bardağına soğuk su doldurup ağzına bir hap atarken, işe bak, şu an tam da Dr. Relling gibiyim diye geçirdi içinden, zira Doktor oyun boyunca ağrıyan başı, bitkin vücuduyla, ruhu ve kasları ağrılar içinde ortalıkta dolaşılıyor ve en azından bir tanesi tarihe ölümsüz olarak geçecek yarı sofistike repliklerini (evet, itiraf etmeliydi ki Relling'in repliklerini böyle görüyordu) sıralıyordu; bunları düşününce kendi kendine gülümsedi. Öğretmenler odasındaki yuvarlak masaya, her zamanki yerine geçip oturdu, meslektaşlarıyla biraz konuştu, hafta sonunda

oynanan futbol maçlarının sonuçlarından filan söz ettiler. Okulun öğretmenleri ülkenin farklı illerinden geldiklerinden birinci ve ikinci ligin bütün takımları en az bir adet ateşli taraftar tarafından temsil ediliyordu öğretmenler odasında. Galip takımların taraftarları bu galibiyetleriyle övünmeden duramazlardı doğrusu. Kendisinin tuttuğu takım her ne kadar üst sıralarda da olsa üçüncü ligdeydi ama umudunu lig atlamaya bağlamıştı. Meslektaşları arasında ona takımıyla ilgili bir şeyler soranların bunu kibarlıklarından ve biraz da acımayla yaptıklarını bilir, bunda eleştirecek bir yan bulmazdı. (Aynı masada oturmalarına karşın kadın meslektaşları bu tartışmalara katılmaz, ellerindeki örgüleri örерlerdi, o da küçük fesat bir kakkahayla karısına anlatırdı bunu.)

Zil çalınca dersliğe geri döndü. Peki Ibsen oyunda kendi sözcüsü olan bu karaktere niçin jest yapmak istesin ki? Daha öğrencilerin tamamı içeri girip, kapıyı kapatıp sıralarına oturmadan sınıfa bu soruyu yöneltmişti. Bunu anlayamıyorum, çok gereksiz ve çelişkili görünüyor, hatta kötü bir dramaturji. İşte bu nedenle Dr. Relling'in bu oyunda Ibsen'in sözcüsü olup olmadığını sorguluyorum. Dr. Relling'in Ibsen'in sözcüsü olmasının bir nedeni var, o da Gregers Werle ucuz kurtulmasın diye. Ancak gerçekten de Gregers Werle dramatik gelişmeden ucuz mu kurtuluyor? Hedvig'den kendini feda etmesini, yaban ördeğini vurmasını isteyen, böylelikle de trajediyi tetikleyen kişi o. Trajediyi tetiklemekle birlikte, Hjalmar Ekdal'ın bu trajediden yararlanarak yücelmesi en çok onun kafasını meşgul ediyor. Hjalmar onun, yani Gregers Werle'nin tetiklediği trajedi sayesinde büyüyor. Bu kadarı yeterli değil mi? Bunun yeterli olduğu düşünülebilir. Gregers Werle'nin ağzının payının verilmesi için Dr. Relling'e gerek yok aslında. Peki o zaman Ibsen'in gereksiz bir jest yapıp, oyunda kaderini bir anlık ses titremesi şeklinde dondurarak sahnelediği yan karakter Dr. Relling'in işlevi nedir? Evet, eğer oyun bu noktaya sabitlenen bir bakış açısıyla okunacak olursa şu soru sorulabilir: Dr. Relling'e ne zaman gerek duyuluyor? Cevap açık. Dr. Relling bir yerde, son perdenin sonlarına doğru olmazsa olmaz bir konumda bulunuyor. Öğrencilerden sayfaları çevirip bu sahneyi bulmalarını istiyor, onlar da herhangi bir Norveç okulunda herhangi bir dersliğin daimi özelliği olan uyku getirici ışıklar altında, kimisi yavaş, kimisi hızlı bir şekilde sayfaları çevirip bu sahneyi buluyorlar. Kendisi de kitabın sayfalarını karıştırıyor ve

tavan arasından tabanca sesinin geldiği sahneyi açıyor. Az sonra, tetiği çekenin Hedvig olduğu ve ateş ederek kendi canına kıydığı anlaşılacak. Peki ama ne olmuştur? Gregers Werle'nin teşvik etmesiyle Hedvig içeriye girmiş ve ölümcül yara almış yaban ördeğini vurmaya çalışırken acemilik sonucu tabancayla kendini mi vurmuştur? Feci bir kaza mı, yoksa derin bir trajedi mi? Hayır, bu bir kaza kurşunu değildir, on iki yaşındaki kız çocuğu namluyu kendine çevirip tabancayı ateşlemiştir. Ibsen'in bunu ortaya koyabilmek, sahneyi banal bir kazadan bir trajedi düzeyine çıkarabilmek için bir otoritenin sesine ihtiyacı var. Başka bir deyişle, bunun kaza olmadığını ifade etmek için bir hekime gereksinim duyuyor. İşte karşımızda Dr. Relling, diye haykırıyor öğretmen ve neredeyse kendinden geçerek elini kürsüye vuruyor. Öğrenciler yerlerinde sıçırıyor, kimisi anlamadan yüzüne bakıyor, birkaç tanesi kaşlarını çatmış, öğretmen bunu aynı fikirde olduklarının işareti olarak görüyor. Ibsen şu satırları yazabilmek için doğal bir otoriteye, bir görgü tanığına ihtiyaç duyuyor: "Dr. Relling (Gregers'e doğru yürür ve der ki): Hiç kimse bana bunun bir kaza kurşunu olduğunu söyletmez... Gregers (korku içinde, yüzü ve gövdesi tiklerle kıpır kıpır): Bu feci olayın nasıl meydana geldiğini kimse bilemeyecek. Relling: Elbisenin göğüs kısmında kumaşta barut izi var. Kız tabancayı göğsüne dayamış ve tetiği çekmiş. Gregers: Hedvig boşu boşuna ölmedi. Görmediniz mi keder Hjalmar'ın içindeki heybeti nasıl da açığa çıkardı?"

İşte burada, yalnızca burada Dr. Relling'e ihtiyaç var. Bu sahne nedeniyle oyuna yerleştirilmiş Relling. Fakat Ibsen oyunun sonunda bir hekime ihtiyaç duyduğunda bu karakteri pat diye ortaya çıkaramaz, onu başından itibaren seyirciye tanıtmaması gerek. Oysa biz başından beri onu "Ibsen'in sözcüsü" olarak oyuna girip çıkıyor zannediyorduk. Ne yapıyordu oyunda? Evet, sürekli olarak yorumlar yapıyordu. Karakterlerin özelliklerini ortaya koyuyor, olaylara yorumlar getiriyordu. Ibsen onu bir yorumcu olarak teyellemiştii oyununa. Dr. Relling ne tür yorumlar getiriyordu? Tamamı aynı yönde olan yorumlar. Şu ve şu kişi salağın teki, şu tip koyun gelmiş koyun gidecek, şu saftoroz kuşbeyninlinin teki, şu tahammülfersa zengin çocuğu hastalıklı bir adalet duygusundan mustarip. Yani basit, alaycı, küçümseyen ve banal gerçekler. Ibsen'in dramında bu banal gerçekler tüm karakterlerin başından aşağı boca ediliyor. Dr. Relling oyunu balçığa bulamakta. Bu karakter "Ibsen'in sözcüsü"

değil oyunun düşmanı, ağzından çıkan her sözün tek bir işlevi var: Henrik Ibsen'in yazdığı bu dramı tahrip etmek. Hjalmar Ekdal aldatılmış bir soytarı, onu ve ailesini rahat bırakmalı. Gregers Werle ise Hjalmar'a rahat vermiyor. Ama Dr. Relling'e göre Gregers Werle de bir soytarı, bir şeyleri hep başkaları adına kendine dert ediyor. Son cümlelerin ikinci kısmındaki yorum bana ait, diyor şimdi kürsüde oturmakta olan öğretmen. Hafifçe gülümsüyor. Gregers Werle'nin yaratabildiği tek şey iç karartıcı bir sefalet. Bize bunu yaşatmasa iyi olurdu. Evin on iki yaşındaki kızı intihar ediyor, Hjalmar Ekdal kendi kendine şişinen koca bir budala, Gregers Werle de –tam da beklendiği gibi– “denizin dibi” kavramı etrafında ağzı sulanarak, mütemadiyen dolaşan duygusuz bir balık olarak ifşa edilecek, öğretmen kendi söylediği sözcüklere adeta şaşırırcasına ekliyor bu son cümlecigi, ki Hedvig'in öldüğü sahnede Gregers'in aklını meşgul eden tek konu Hjalmar Ekdal'ın üzüntüsünü sahici bir haysiyetle taşıyıp taşımadığı... Olacak şey değil doğrusu, üzerine bir dram kaleme alınacak konu mudur bu! diye bağırdı öğretmen, buna bazı öğrencilerden onaylamayan bakışlar geldi, uykulu bir sessizlik içindeki diğerleriyse kısmen oturmuş, kısmen sıralarının üzerine kapanmışlardı. Dr. Relling haklıysa değildir tabii, diye tamamladı cümlesini. Sonra sesini alçaltarak dedi ki, oysa herkes tarafından görüldüğü gibi Dr. Relling tamamen haklı, Ibsen bile yarattığı oyun kahramanları hakkında Dr. Relling'in “kendi görüşlerini” ifade ettiğini bilmiyor olamaz. Bununla birlikte Ibsen yazmaya devam ediyor, Dr. Relling'in gözünden kaçan bir şey *olmalı* ki elli altı yaşındaki ünlü oyun yazarı yazmaya devam ediyor. Dr. Relling, Henrik Ibsen'in antagonistidir. Dr. Relling'e karşı Dr. Ibsen. Yine de Ibsen yazmaya devam ediyor ve Dr. Relling'e teslim ediyor her şeyi, hatta ve hatta son sözü bile ona veriyor, diyerek bağırdı ve ellerini iki yana açtı. Peki neden, diye ekledi çabucak. Evet, neden? Şunu unutmamalıyız ki, Dr. Relling'e karşı Dr. Ibsen olsa bile, Relling'i icat eden ya da yaratan Dr. Ibsen'dir. Dr. Ibsen'in bir kâğıt parçası üzerine “Dr. Relling” yazdığı ve tüm oyunu paramparça edecek slogan tarzı replikler söylediği dakikalara kadar böyle bir karakter mevcut değildir. Ibsen neden böyle yapıyor? Niçin, niçin? diye sordu ve sınıfa baktı, öğrencilerin yüzünde cevabın izine rastlamadı, tam aksine sınıftakiler farklı jest ve mimikler aracılığıyla nüfuz edilemeyecek yoğunlukta düşmanca bir yapı sergiliyordu, bu tavır

onun *Yaban Ördeği*'nin yan karakteri Relling'e dair yorumlarını dinlemenin sınıfça nasıl bir işkence olarak algılandığını öğretmene bir kez daha anlatmış oldu.

Derste canları sıkılıyordu demek doğru olmaz, yüzlerine takındıkları haksızlığa uğramışlık ifadesiydi sıkılmış gibi görünmelerine neden olan. Zira Henrik Ibsen'in bir dramının işlendiği edebiyat dersinde öğrencinin canının sıkılmasında bir tuhaflık olamaz. Ne de olsa genel kültürle donatılacak on sekiz yaşında gençler bunlar. Gelişmelerini tamamlamış yetişkinler gözüyle bakılamaz bu gençlere. Onları henüz olgunlaşmamış olarak tanımlamanın hiç kimseyi, ne kendilerini ne de velilerini rencide edeceğini –en azından objektif bir açıdan bakıldığında– zannetmiyorum. Bu henüz olgunlaşmamış bireyler klasik Norveç Edebiyatı konusunda bilgilendirilmek üzere okul sıralarına oturtulmuşlardı, kendisinin görevi de onlara bu bilgileri vermektir. Hatta devlet memuru olarak bu görev atanmıştı. Bu görevin en büyük sorunu gençlerin onun vermekle yükümlü olduğu bilgileri almaya hazır olmamalarıydı. Çocuklukla yetişkinlik arasındaki heyecan verici aşamada bulunan bu henüz olgunlaşmamış bireylerin Henrik Ibsen'in *Yaban Ördeği*'ni anlayabilmeleri mümkün değildir, bunun aksini iddia etmek Yaşlı Usta'ya ve insanlığın ortak kültür mirasından kendilerine pay çıkarmayı başarmış bütün yetişkinlere haksızlık olacaktır. Zaten bu yüzden onlara öğrenci deniyor, üniversiteli değil. Öğrenecekleri şeyleri olan öğrenciler onlar. O öğretmen, karşısındakiler de öğrencileri. Lise son sınıf zorunlu öğretimin son basamağıdır, bu nedenle de öğretilecek konularda nitelikli ilgili bazı şartlar aranmalıdır. Bu demektir ki verilecek bilgiler öğrencilerin henüz gelişimini tamamlamamış düşünce ve duygularına göre ayarlanmacaktır, hatta tersine öğrenciler kendilerine aktarılanların seviyesine erişebilmek için uzansınlar, gayret göstereyin diye düzey yüksek tutulacaktır. Norveç'teki mevcut kanaate göre orta öğrenimlerini tamamlayan öğrencilerin Norveç kültür mirasına ya da en azından bu mirasın edebiyatta temsil edildiği kadarına aşina olmaları gerekmektedir ve işte bu nedenle de öğretmen, bu yağmur toplayan havada pazartesi sabahı Fagerborg Lisesi'nde oturmuş, görev bilinciyle Henrik Ibsen'in bir dramını irdeliyordu. Aşina olmaları istenen buydu, ancak bu eser hayatlarının henüz olgunlaşmamış bir aşamasında bulunan gençlerin çok üzerinde olduğundan sınıfı can

sıkıntısının kaplaması kaçınılmazdı. Hep böyle olmuştu zaten, can sıkıntısı eğitimin biçiminin ve hedefinin kapsama alanındaydı, hatta kendisi de lisede öğrenciyken Norveç Edebiyatı derslerinde müthiş sıkılırdı, aradan yedi yıl geçtikten sonra taze bir öğretmen olarak sınıfa adım attığında, kendisi öğrenciyken sıkıcı bulduğu şeyleri öğretmek durumunda kaldığı öğrencilerde aynı can sıkıntısını gözlemlemişti; can sıkıntısı, genç yaşlarında genel kültür bilgilerini alacak olanlarla bu bilgileri onlara aktaracak olanların –ki kendilerinden aynı zamanda keyifli ruh halini korumaları da isteniyordu ve o da orta öğretimde görev yaptığı sürenin ilk on beş yirmi yılında böyle davranmıştı– uymaları gereken şartlardan sayılıyordu. Kendi derslerinin öğrencilerinin canını sıkması onu eğlendirir, içinden şöyle düşünürdü: Eeveet, hayat böyle, uygar bir ülkede orta öğretimde eğitimci olmak böyle bir şey ve hep böyle olacak. İnsan bunun tersini düşününce, bu işler hep oldukları gibi olmasaydılar her şey ne kadar da içinden çıkılmaz hale gelirdi, bunu anlamak hiç zor değildi. Düşünsenize, kültür mirası yeni yetişen kuşak tarafından büyük bir coşkuyla karşılanıyor ve öğrenciler yüreklerinde taşıdıkları sırrın hem sorusunu hem de cevabını içerdiği için bu bilgi pınarından kana kana içiyorlar, aslında güzel bir düşünce bu, ancak gerçekler göz önünde bulundurulduğunda böyle olmuyor, zira ruh ve düşünce dünyaları karmakarışık, tam yerine oturmamış, hatta banal ve henüz olgunlaşmamış bireylerden söz ediyoruz. Bizlere bırakılmış kültür mirasının bir parçası olan edebiyat gerçekten de gençliğin içinde bulunduğu ruh ve düşünce seviyesine tekabül ediyor olsaydı, bu durumun, bu edebiyatı “kültür mirasımız” diye tanımlayan kültürün yüzünü kızartması gerekirdi. Hatta bundan şu anlam da çıkabilirdi: Öğrencilerin bu yağmur toplayan kurşuni havada pazartesi sabahı Oslo’da Fagerborg Lisesi’nde kürsüsünde oturmakta olan öğretmenlerine sundukları kompozisyon ödevleri aslında edebi değeri yüksek tezlerdi, bu nedenle de öğretmen ödevleri düzeltmek değil, feyz alarak *okumak* üzere evine gitmeyi dört gözle bekler olurdu, ki bunu söylemek, gerçekten ne kadar uzaklaşmak mümkünse –buradan ta aya, belki de yıldızlara kadar– o kadar uzaklaşmak demek olur; yirmi beş yıl boyunca her ay, en az üç iri kâğıt destesi şeklinde önüne gelen kompozisyon ödevlerini, öğrencilerinin yarım yamalak düşüncelerinin ürünü olan bu yazıları görev aşkıyla okumuş bir öğretmen

olarak bunu çok iyi biliyordu. Hayır, hayır, kültür mirasının bir parçası olan edebiyat gençlere cazip gelmiyor ve gençlerin yazdığı kompozisyonlar da kültür mirasına yakışacak edebi değerde tezler değiller. Bu nedenle de gerçekte yüz yüzeyiz şimdi: Öğretmen Henrik Ibsen'in dramlarından birini işlerken can sıkıntısı sınıfın üzerine bir bulut gibi çökmüş. Can sıkıntısı öğretmeni de etkisi altına almadan bırakmıyor. Öğretmen yirmi beş yıldır Ibsen'in aynı eserlerini okutuyor, bunca zamandır sınıfta dikilip aynı sözleri istifra eder gibi tekrarlamakta olduğu duygusuna sık sık kapılmadığı söylenemez. *Peer Gynt*'ün giriş repliklerinden nefret ederdi, "Peer, yalan söylüyorsun", "Hayır, söylemiyorum", tıpkı Peer'in "ren giyiğinin sırtına binip sürdüğünü" anlattığı bölümden nefret ettiği gibi. Tabii bunu öğrencilerine söylememeye özen gösterirdi. Ders vermenin ona bugünkü gibi özel bir zevk verdiği anlar çok enderdi. Genellikle öğrencilere basmakalıp, kendisine çok basit gelen, bu nedenle de onu heyecanlandırmayan yorumlar sunardı. Arada sırada, Hjalmar Ekdal ile *Peer Gynt*, Brand ile Gregers Werle arasındaki benzerlik gibi, bilinen bir tezi ortaya atardı, bunu çok iyi kurulmuş cümlelerle ifade ettiğinde bu çifte benzetme kendisine de çok ilginç gelir, ilham verirdi, hatta önceden düşünmediği halde çok iyi isabet kaydettiği duygusuna kapılırdı, ama bu çok enderdi. Oysa bugün işte bu gerçekleşmişti. Hem de hiç beklemediği bir şekilde. Öğrencilerinden *Yaban Ördeği*'nin okullar için yapılmış baskısının 43. sayfasını açmalarını isterken, ah bu Dr. Relling diye düşünmüştü içini çekerek... Ah bu ebedi Ibsen sözcüsü... Ancak Dr. Relling 43. sayfadaki sahnede, drama bir parantez içinde sesi titreyerek ansızın dahil oluvermiş, işte o an öğretmenin kafasında Dr. Relling'in sadece bir sözcü olmadığı düşüncesi şimşek gibi çakmıştı, öyle olsa Ibsen Usta doktoru Bayan Sørby sahnesine dahil edip sesini titretmeye tenezzül etmez, okuyucunun pek de cazip bulmadığı dul Bayan Sørby'ye âşık, kadersiz bir karakter olarak onu bu dramatik sahneye taşımazdı; böylece öğretmen yine ilhama kapılmıştı. Ancak eşyanın tabiatı gereği öğretmenin hitabet gücü ve ilhama kapılmış olması öğrencileri uyandırmaya olanak vermiyordu, zira öğrenciler onu anlayabilecek donanıma sahip değillerdi. Hitabeti yalnızca kendine ilham verebilirken, öğrenciler doğalarının gereği olanı yapacak, bu edebiyat dersinde sıralarında kısmen oturur, kısmen yatar vaziyette her zamanki gibi can sıkıntısı

çekmeye devam edeceklerdi. Bu kez ve neredeyse bir defaya mahsus olmak üzere Norveç Edebiyatı dersinin boğucu sıkıntısından kendini kurtarabilen kişi öğretmen olmuştu, bu da onu ders saatinin sonlarına doğru pek mutlu etmişti. Elbette bu önemsiz duygu durumu sadece ona özgüydü, öğrencilerin bundan mutlu olabilmek için gerekli donanımları yoktu, ancak öğretmen Ibsen'in eserinin işlendiği bu can sıkıcı derste böylesine heyecanlanmasının bazı öğrencileri bir nebze olsun meraklandıracağını ummuştu. Ne var ki bu yeterince olgunlaşmamış bireyler arasından birkaçının meraklanması, geniş bir perspektiften bakıldığında (mutluluk verici olmakla beraber) önemsiz bir olay olarak nitelendirilebilir. Zira onun görevi ulusal kültüre ait büyük eserler üzerine ilham verici yorumlar yapmak değil, bu sınıf çerçevesinde ve üç yıl süreyle, haftada bilmem kaç saat boyunca, henüz olgunlaşmamış bu öğrencilerin bazı önkoşulları, bu ulusun –kendisinin, yani olgun öğretmenin ve genç, kafası karışık ve gelişmelerini tamamlamamış öğrencilerinin de bir parçası olduğu bu ulusun– ve bu uygarlığın üzerine inşa edildiği bazı temelleri anlamalarını sağlamaktır. Gerçek şuydu, çok iyi eğitim almış yetişkin bir adam, yirmi beş yıldır masrafları kamu tarafından karşılanmak suretiyle bu sınıfta oturuyor ve öğrencilerin sıkılıp sıkılmadıklarını dikkate almaksızın ortak kültür mirasımıza ait edebi eserlerin bir bölümünü ders olarak işliyordu. Buydu. Evet, yaptığı buydu, sıradan bir insan olarak karizmatik olması veya olmaması, öğrencilere esin kaynağı olması veya olmaması gibi durumlardan bağımsız, bir güç faktörü olarak sınıfta oturmuş, toplumun ona verdiği görevi yerine getiriyor ve öğrencileri eğitimle şekillendiriyordu. Bu nedenle de öğrencilerin can sıkıntısı yakın zamanlara kadar onu hiç etkilememişti, zira bunun nedeni öğrencilerin olgunlaşmamış ve yeterlilik kazanmamış olmalarıydı ve bu can sıkıntısı hem o hem de öğrencileri tarafından (bugüne dek) bir eksiklik olarak algılanıyordu. Ve onlar ilerideki hayatlarında bu eksikliğin izlerini taşıyacaklardı. Bu eksikliğin izlerini ya onu yürürlükten kaldırmak, tanımamak şeklinde taşıyacaklar, ya da bu izler bilinçdışı yoluyla çoğunun konuşma tarzına, sanki toplum onların yetişkin kişiliklerinde bir eksikliği işaret etmekteymiş gibi yansıyacaktı. Öğretmen bu duruma sık sık tanık olmuştu, örneğin yirmili yaşlarında lise arkadaşlarıyla karşılaşp konuşmaya başladıklarında üniversitede edebiyat okuduğunu söy-

lediği zaman, daha sonraları lise arkadaşlarıyla tekrar karşılaştığında Fagerborg Lisesi'nde edebiyat öğretmenliği yaptığını, özellikle de derslerinde Ibsen'in dramlarına ağırlık verdiğini anlattığında karşıdaki kişiden gelen cevap hep aynı olurdu: "A evet, Ibsen, tabii seviyesi bana göre biraz fazla yüksek" ya da "Aslında biliyor musun, edebiyat hiç ilgimi çekmemiştir", ve bu cümlelerde bir özür dileme tınısı gelirdi kulağa, ne var ki kendi adlarına özür dilemiyorlardı çünkü edebiyatla ve Ibsen'in dramlarıyla ilgilenmediklerini peşinen beyan etmişlerdi zaten, niye özür dilesinlerdi ki? Hayır, toplumsal konularla ilgili bireyler olarak kendilerini özür dilemek zorunda hissetmişlerdi, yani bu özür her uygar toplumun vatandaşlarına kazandırmak istediği kültürün zorunlu kıldığı bir ifade şekliydi, işte toplumun bu konuda başarılı olduğu da bu örnekten anlaşılmaktadır. Eski tanıdıklarıyla yıllar sonra tesadüfen karşılaştığında aralarındaki konuşmaların bu şekilde cereyan etmesini –yani bunun tersinin olmamasını– yorumlarken, her uygar toplum temellerini bunun üzerine inşa ediyor diye düşünmeye başlamıştı, özellikle de son zamanlarda.

Bugün, şimdi, yani ekim ayının başlarında, yağmur toplayan bir pazartesi sabahı, Norveç'in başkenti Oslo'da, Fagerborg Lisesi'nde bu havasız sınıfta karşısında oturan ve Henrik Ibsen'in *Yaban Ördeği* dramı üzerine yaptığı açıklamalardan bunalan bu gençler eskilerden daha farklı bir can sıkıntısı yaşıyorlardı. Lise günlerinde kendisinin hissettiği can sıkıntısına ve birkaç devre öncesine kadar öğrencilerin Henrik Ibsen'in ele alındığı uyku getirici derslerde yaşadıkları can sıkıntısına hiç benzemiyordu bu. Şimdi karşısında henüz olgunlaşmamış kişilikleriyle oturan ve Dr. Relling'in *Yaban Ördeği* dramındaki işlevi konusundaki heyecanından sıkılmış bulunan gençlik, bu can sıkıntısını öğrenci olmanın doğal koşulu olarak görmüyordu artık; tam tersine, bu pazartesi sabahı Fagerborg Lisesi'nde Norveç Edebiyatı dersinde canları sıkılarak vakit geçirmek –bu okulun öğrencileri olmaları hasebiyle burada bulunmalarının normal olduğu gerçeğini görmezlikten gelemeyeceklerini bilmelerine rağmen– onları öfkeliendiriyordu. Yumuşak ve tombul genç yanakları, kendilerine müthiş kötü görünen sivilceleri, muhtemelen pembe dizilerdekine benzeyen hayallerle dolu karmaşık ve yetersiz iç dünyalarıyla karşısında oturmuş, canları sıkıldığı için kendilerini hakarete uğramış, küçük düşürülmüş hissediyorlardı. Kendilerini

küçük düşürenin öğretmen olduğuna inanıyorlardı, zira onları can sıkıntısına boğan kişi öğretmendi. Bu öyle bir hakarete uğramışlık duygusuydu ki, “Ah, Cathrine, bırak bu mağdur hallerini” ya da “Hadi Anders Christian, en azından birazcık ilgileniyormuş gibi yap” tarzı hafif laflarla geçiştirmek mümkün değildi. Çok ciddi alınmışlardı çünkü. Öylesine takınılmış bir tavır değildi bu, tamamen içlerine işlemişti ve bu hakarete uğramışlık duygusu edebiyatın en önemli eserlerinin işlendiği bu dersin öğrencileri olarak öğretmene karşı tutumlarını derinden belirliyordu. İşin doğrusu tacize uğramış hissediyorlardı kendilerini, bu da hafife alınacak bir şey değildi. Can sıkıntısı öğrencilere öylesine dayanılmaz geliyordu ki, kız olsun erkek olsun, miskinler ya da uyanıklar, çalışkanlar ya da kafalarını sıraya dayayıp vakit geçirenler olsun, istisnasız hepsinin yüzleri, gövdeleri, bastırılmış bir öfkeyi ifade ediyordu. Maruz kaldıkları bu haksızlığı niçin kabulleneceklerdi? Buna daha ne kadar tahammül edebileceklerdi? Öğretmenin bunları yapmaya hakkı var mıydı? Bu düşünceleri yüzlerinden okuyabiliyordu.

Aralarında biraz anlayış gösterenler yok değildi, arkadaşlarıyla aynı haksızlığa uğramışlık duygusunu paylaşırsalar bile konuya biraz daha hoşgörölü yaklaşıyorlar, bu da arkadaşlarının tepkisini yumuşatıyordu. Ibsen’i derste bu şekilde işlemenin artık tarihe karışma zamanının geldiğini söyleyenler bu gruptaydı, başka bir deyişle o çok demode bir öğretmendi ve bu nedenle çok fazla üzerine gidilmemeliydi, işte bu öğrenciler sayesinde sınıfın bastırılmış öfkesi hafifliyor ve yerini geleneksel can sıkıntısına bırakıyordu, yani en azından görünürde böyle oluyordu. Her ne kadar sınıfta dostça bir atalet hüküm sürüyormuş gibiyse de son tahlilde öğrencileri tarafından istenmeyen bir öğretmen olduğunu biliyor ve aslında bu durum, bir yerde istenmediğini hisseden herkesin duyumsayacağı kadar içini acıtırsa da ruhunda büyük yaralar açmıyordu. Ne var ki onu öğretmen olarak istemeyen öğrencilerin kendilerini tamamen haklı görmeleri nedeniyle zaman zaman depresyona giriyordu, zira tedavülden kalkmış bir insan, demode, külüstür, son kullanma tarihi geçmiş bir öğretmen gibi hissediyordu kendini, zaman zaman da tam tersi oluyor, bu sinir bozucu durum içinde bir şeyleri ateşliyor ve ona fazladan bir direnme gücü veriyordu. İşte o zaman, şimdi yaptığı gibi sınıfta dimdik duruyor ve öğrencilerine Ibsen’in ve kültür mirasına ait diğer eserlerin seviyesine ulaşmaya çalışma-

ları için bir şans veriyor, o an için yetersiz de olsalar ileride bunu başaracaklarını düşünüyordu.

Öğrenciler son derece kendinden emin davranıyorlardı. Öğretmenin verdiği dersi protesto ederek ayağa kalkıp sınıftan çıkmamalarının tek nedeninin kendi iyi niyetleri ve cömertlikleri olduğundan hiç kuşku duymuyorlardı. Öğretmenin derslerine böyle kendi bildiği gibi devam edebilmesi hiç şüphesiz onların bir lütfuydu. Lütfediyor ve öğretmeni görevde tutuyorlardı. Buna inançları tamdı yani, bu güçlü inancın kaynağı öğrencilerin gelişmemiş dünyaları ve henüz olgunlaşma sürecindeki yetersiz düzeyleri olamazdı, onların dışındaydı bu kaynak. Bu nedenle de onları suçlamak abesti, ancak her halükârda şu durum, yirmi beş yıllık dil ve edebiyat öğretmenliği deneyimi olan olgun ve kültürlü bir insanın düştüğü durum iğrençti. Dr. Relling. Yan karakter Dr. Relling. Bu dersin kendilerini ilgilendirmedeğini düşünerek itiraz eden öğrencilerin yanı sıra, bazı çalışkan öğrenciler de sınav döneminde zorunlu okumalar listesinde bulunan Henrik Ibsen'in bir oyununda yer alan yan karakterin analiziyle şu değerli zamanlarını boşa geçirdiği için ona tepki gösteriyorlardı. Birkaç parlak öğrenci ise işlemekte oldukları bu oyunu edebiyat tarihi dersinin perspektifinden sunarak daha ilginç bir hale getirmede için tepkiliydi. Edebiyat tarihi dersinde Henrik Ibsen'in kullandığı retrospektif dramaturji tekniği nedeniyle polisiye edebiyatın bir çeşit öncülü olduğu belirtiliyordu. Polisiye edebiyatın bir çeşit öncülü olmak, bu konunun üzerinde durulamaz mıydı? Bu bakış açısı ilginç geliyordu onlara. Birkaç öğrenci de öğretmeni Ibsen'i güncelleştirmemekle eleştiriyordu. Örneğin Hedvig intihar etmişti, öyle değil mi? Niçin öğretmen bu konuyu bir çıkış noktası olarak ele almıyordu? Günümüz gençlerini ilgilendiren bir olguydu bu. Hayır, öğretmen takılmıştı işte Dr. Relling'e. Varsa yoksa yan karakter Dr. Relling. Hiç değilse şöyle diyebilseydi: "Bakınız, Ibsen tozlu bir klasik yazar değildir! Bir polisiye roman kadar heyecan vericidir yazdıkları." Ve onlara Ibsen'in nasıl bir polisiye roman kadar heyecan verici olabileceğini gösterebilseydi. İşte o zaman öğrencilere bir şeyler verebilir, oyundaki karakterlerle özdeşleşmelerini sağlayabilirdi.

Nafile! Öğretmen Klasik Norveç Edebiyatı dersi veriyordu ve bu ders, öğrencileri, yani on sekiz yaşındaki bu tombul yanaklı gençleri ülkenin yeni kuşaklara sunabildiği parasız eğitimin en

yüksek seviyesine ulaştırmak amacıyla bir devlet lisesi bünyesinde öğretilmesi uygun bulunan Klasik Norveç Edebiyatı dersi idi. Öğretmen dersi anlatmaya devam ediyordu. Dr. Relling'i, *Yaban Örneği* oyunundaki bir yan karakteri işliyordu, adeta kendinden geçerek anlatıyordu, aman yarabbi, elbette hakkı vardı böyle derinlemesine işlemeye, Fagerborg Lisesi son sınıfında ders veren bir edebiyat hocasıydı o! Öğrencilerin okuması zorunlu olan dört Ibsen oyunundan üçüncüsüydü bu. *Peer Gynt*'ü ve *Brand*'ı işlemişler, sıra *Yaban Örneği*'ne gelmişti, sonra da ya *Hayaletler*'i ya da *Hedda Gabler*'i ele alacaklardı (henüz hangi oyunu dördüncü olarak okutacağına karar vermemişti, her yıl *Hayaletler* mi, *Hedda Gabler* mi, *Rosmerholm* mu, *Biz Ölümler Uyanınca* mı diye kendisiyle uzun uzun tartışmaktan zevk alırdı). Bu nedenle de onun öğrencileri Ibsen'in oyunlarını yalnızca bir (*Peer Gynt*) ya da en fazla iki oyun okuyan diğer sınıflardan çok daha yoğun işlerlerdi. Ancak bu Ibsen yoğunluğu, öğretmenin Bjørnstjerne Bjørnson, Kielland, Jonas Lie gibi diğer büyük yazarları ihmal ettiği anlamına gelmiyordu. Doğrusunu söylemek gerekirse Lie'yi biraz ihmal ederdi, Jonas Lie'nin eskimiş olduğunu düşünür ve en büyük dört yazar arasında anılmaması gerektiğine inanırdı, bu nedenle de öğrencilerine okutmaz, Lie'nin yerine Garborg'u getirirdi, böylelikle de (öğretmenin) en büyük dörtler listesi Ibsen, Bjørnson, Kielland, Garborg olarak şekillenirdi (işin aslına bakılacak olursa, Bjørnson, Kielland ve Garborg'u en büyük dörtlerden saymazdı, gerçek favori dörtlüsü Ibsen, Hamsun, Vesaas ve Mykle'ydı ama bu düşünceler onu günlük görevini yerine getirdiği sınıftan alıp uzaklara götürüyordu, yine de günün birinde bir öğrencisinin kendisine tam da bu soruyu yöneltmesini arzu ederdi. Günün birinde öğretmen en büyük dörtler listesini Ibsen, Bjørnson, Kielland, Garborg olarak saydığı sırada [yüz yıl boyunca bu liste Ibsen, Bjørnson, Kielland ve Lie olarak tekrarlanmıştı ama en büyük dört yazar kavramının daha fazla eskimemesi için Lie'nin yerine Garborg'un listeye girme zamanı gelmişti artık] çalışkan ve uyanık bir on sekizlik elini kaldırarak şu soruyu soracaktı: Fakat öğretmenim, bu, en büyük dörtler sizin de en fazla değer verdiğiniz dört yazardır anlamına mı geliyor? İşte o zaman öğretmen karşı çıkma şansını ele geçirecekti: Hayır, hayır, benim favorilerim Ibsen, Hamsun, Vesaas ve Mykle'dir. Hayalinde canlandırdığı bu sahnede bunları söyleme şansını yakalasa bile, cümleye acele tarafından

şunları da ekleyecekti: Fakat benim bu söylediklerime fazla ehemmiyet vermeyin, ben kendi çağıyla sınırlı bir kişi olarak böyle bir yargıya varıyorum, bu söylediklerim, bilincimin Norveç edebiyatı üzerine tutarlı bir yargıda bulunmasından çok, yüreğimin içinde yaşadığımız yüzyılın edebiyatından ne denli etkilendiğini gösterir. Uyanık ve heyecanlı on sekizlik delikanlıdan böyle bir soru geldiğinde vereceği cevap tastamam bu olacaktı ve verdiği bu cevapla da öğrencilerine kendisinin bilinmeyen ve onları şaşırtan bir tarafını gösterme imkânı bulmuş olacaktı, zira öğrencilerin öğretmenlerinin eski edebiyattan çok çağdaş edebiyattan etkilendiğini duydukları an çok şaşıracaklarını hayal edebiliyordu ve inanıyordu ki, uyanık ve heyecanlı on sekizlik öğrencinin sorusunu böyle açık yüreklilikle cevaplayan bir öğretmenin uyguladığı ders programında çağdaş edebiyata bu denli az yer vermesinin kişisel bir tercih olamayacağını, bunun nedeninin kendisini de aşan bir eğitim politikası olduğunu düşüneceklerdi, öğrenciler işte şimdi –yani bu hayali durumu kafasında canlandırırken yaşanacağını varsaydığı o ânı kastediyordu– kendilerinden [ve de öğretmenlerinden] çok daha büyük bir gerçekliğin var olduğunu adeta çakan bir şimşek ortalığı bir an için aydınlatmışçasına anlayacaklardı). Evet, Ibsen’in yanı sıra Bjørnson, Kielland, Garborg. Her yıl her birinden birer eser okunacaktı. Dört büyüklükdü bunlar. Onları takiben, bir önceki dönemin büyük yazarları. Eski İskandinav-Norrøn Dönemi Edebiyatı. Halk edebiyatının sözlü ürünleri. Petter Dass. Holberg. Wessel. Wergeland ve Welhaven. (Normalde Wegeland [ve Welhaven] diye parantez içinde geçer, ama hayır.) Ivar Aasen. Vinje. Amalie Skram. Yirminci yüzyıldan: Olaf Bull. Kinck. Hamsun. Vesaas. Mykle yok aralarında, zira okul kitaplarına girmek için önce ölmek gerek. Hepsi bu kadar. Unuttuğum var mı? Var tabii. Obstfelder. Başka? Her ne kadar kişisel zevki *Kristin Lavransdatter* romanını işleme-ye elverme de Sigrid Undset’i atlayamazdı. Onun yerine Cora Sandel tercih edilebilirdi. Burada bir nokta koyuyoruz. Çağdaş edebiyattan hiçbir eser yok programda. Varsa da klasik edebiyata dair açıklamalar yapan, dilin ve temaların gelişimini, değişimini inceleyen kitaplar yalnızca.

Öğretmen Norveç Dili ve Edebiyatı derslerini bu şekilde verirdi. Yıllardan beri böyleydi. Öğrenciler açısından tekdüze bir uğultu, ki muhtemelen aralarından birkaçında merak uyandırırdı, her şeyi

değilse bile kamu tarafından görevlendirilmiş yetişkin, kültürlü bir adamın sınıfta kürsüye kurulup bütün gençlerden anlamadıkları ve de ilgilenmedikleri –en azından devlet memuru hocalarının onlara öğretmeye çalıştığı şekliyle ilgilerini çekmeyen– bazı kitapları okumalarını niçin istediğini merak edebilirlerdi, böyle bir meraka –ki bu merak seviyelerini *yükseltmenin* önkoşulu sayılabilirdi– kapılsalar da kapılmasalar da bu ders sınıftaki herkesi kapsıyordu; isterdi ki, on dokuz yaşında, zorunlu genel eğitimin en üst seviyesine gelmiş olan bu gençler ilerideki hayatlarında farklı nüansları, alt ve üst tonlarıyla toplumun kendisine bakışını, kendisini kavrayışını oluşturan günlük diyaloglara dahil oldukları zaman, ortalıkta dolaşarak, daha münasip bir tavırla ele alınmayı hak eden konularda boş boş konuşup abuk sabuk tahliller yapmasınlar ve “ülkede verilen en yüksek zorunlu eğitimden geçmiş gençler arasında uygarlıktan hiç nasibini almamış ve bunu gizleyecek kadar terbiyesi olmayan, hatta bundan dolayı hicap duymayanlar da bulunuyormuş demek...” dedirtecek kadar kötü örnekler olmasınlar, ancak günün gerçeğinin farkına varmadan önceki düşünceleriydi bunlar. Verdiği eğitimi ciddiye alırdı, görevinin rutin olma özelliği aslında ona en zor gelen yanıydı, ama bu zorluk anadiline, özellikle de anadilinin edebiyatına dair eğitim veren bir öğretmen olmaya yüklediği yüksek mananın yanında önemsiz kalırdı; mesleğine anlamını veren, öğrencileriyle işlediği eserde birdenbire yeni bir taraf keşfetmeyi başardığı, çok seyrek meydana gelen bu heveslendirici, mutlu edici, kendi deyimiyle parıltılı kısacık dakikalar da değildi. Tabii ki bu anları yaşadığında çok mutlu olurdu. Şimdi olduğu gibi yani. Ekim ayı başlarındaki, yağmur toplayan kurşuni havada son sınıflara vermekte olduğu bu blok derste olduğu gibi. Öğretmen düşünceleriyle bir şeyin izini sürmekteydi. *Yaban Ördüğü*’ni yazarken Ibsen’in mücadele ettiği, hatta peşinde olduğu şeyin. Çıkış noktası olarak, Dr. Relling, Henrik Ibsen’in antagonistidir ve Dr. Relling haklıdır, daha doğrusu “haklı”dır. Hayır, haklıdır. Öğrencilerden oyunun sonuna göz atmalarını istedi. Öğrenciler isteksizce ama otomatik bağlanmış gibi, hiç itiraz etmeden sayfaları çevirdiler. Öğrencilerden birinden Dr. Relling’in repliğini yüksek sesle okumasını istedi. “Relling (Gregers’e doğru yürür ve der ki): Hiç kimse bana...” Son modaya uygun giyinmiş, zayıf, uzun boylu öğrencinin can sıkıntısının pençesinde olduğu her halinden bel-

liydi, sesinin tonunu hiç değiştirmeden, biraz komikleştirip sınıfı güldürmeye, ortama canlılık katmaya, havaya sokmaya şenerek, hatta öğretmenin eski günlerden hatırladığı üzere öğrencinin ders-
teki can sıkıntısını çocuksu numaralar yaparak yenmeye çalışması
gibi bir yönteme bile başvurmaktan kaçınarak dümdüz okuyordu,
bu okuma tarzı sınıfın genel tutumunun çarpıcı bir ifadesiydi, zira
Öğrenciler aşınmış, kullanım süresi bitmiş eğitim yöntemlerinin
–en azından dünyanın bu köşesinde– zorunlu eğitimin bir parçası
olmaktan çıkarılma zamanının geldiğini bilmenin ve bunun deği-
şeceğine inanmanın verdiği güvenle bu acıya sessizce katlanıyor-
lardı. “Relling (Gregers’e doğru yürür ve der ki): Hiç kimse bana
bunun bir kaza kurşunu olduğunu syletemez. Gregers (korku
içinde, yüzü ve gövdesi tiklerle kıpır kıpır): Bu feci olayın nasıl
meydana geldiğini kimse bilemeyecek. Relling: Elbisenin göğüs
kısımında kumaşta barut izi var. Kız tabancayı göğsüne dayamış ve
tetiği çekmiş. Gregers: Hedvig boşu boşuna lmedi. Görmediniz mi
keder Hjalmar’ın içindeki heybeti nasıl da açığa çıkardı? Relling:
Ölüm acısıyla burun buruna gelen herkes karşısındakileri etkileyen
azametli bir duruş sergileyebilir. Ancak bu ne kadar devam eder
dersiniz? Gregers: Hayat boyu sürmez mi? Relling: Küçük Hedvig,
daha bir yılı bile dolmadan, Hjalmar’ın nutuklar atmasına vesile
olan güzel bir konuya dönüşecektir. Gregers: Hjalmar Ekdal hak-
kında bunları söylemeye cesaret edebiliyorsunuz demek! Relling:
Küçük kızın kabrinin üzerini örten çimenlerin solmaya başladığı
gün tekrar konuşuruz bunları. İşte o zaman ‘elinden çocuğu er-
kenden koparılıp alınmış baba yüreği’ne dair sözler yumurtlarken
göreceksiniz onu. Aşırı duygusallık, kendine hayranlık ve kendine
acıma havalara girecek. Aman dikkat ediniz! Gregers: Eğer siz
haklı, ben de haksız çıkarsak hayat yaşanmaya değmez olacak.”
Tamam, teşekkür ederim, dediği anda ğrenci yavan okuyuşunu
kesti. İşte burada görüyoruz, diye sesini yükseltti ğretmen. G-
ryorsunuz, Dr. Relling haklı çıkıyor, değil mi? Elbette Dr. Relling
haklı çıkıyor, biz hepimiz aynen onun söylediklerini söyleyebilir-
dik, çok isabetli bir şekilde dile getirilmiş bunlar. Bununla birlikte
dram Gregers Werle’nin şahsında tezahür ediyor. Gregers’in sözleri
oyunu dibe çekiyor, dedi, nedense böyle demişti, belki de ses olarak
benzeyen sözcükleri, “yere alıyor” veya “elme takıyor” sözcük-
lerini kullanmak geçmişti içinden. O an kendisi de şaşırıyor “dibe

çekiyor” sözünün ağzından çıkmış olmasına. Evet, dibe çekiyor, diye tekrarladı, ne diyor Gregers Werle burada? Evet, diyor ki: Eğer Dr. Relling haklıysa bu noktada daha fazla zaman harcamamıza gerek yok ve elbette Dr. Relling haklı, ama öyle olsa bile ne olacak? Evet, lanet olsun, işte bu replik, diye sesini yükseltiyor öğretmen. Gregers Werle’nin bu sözleri dramın ta kendisi! Gregers Werle neler yapmadı ki? Hedvig’i öldürdü, onu ağına düşürdü, sözleriyle etkisi altına alarak kendini kurban ettirdi. Hedvig, büyü çağındaki bu yarı kör çocuk, elinde bir tabanca, absürd, karanlık bir tavan arasında birini kurban etmek üzere, ansızın anlıyor ki yaban ördeğini değil kendisini kurban olarak sunmalıdır babasına, her ne kadar babasının öz babası olup olmadığından emin değilse de ölene dek onun kızı olacağına inanıyor, o halde niçin kendisi dururken yaban ördeğini kurban olarak sunsun babasına? Ve eyleme geçiyor! Ateş ediyor. Artık babası onun kendi kızı olduğundan ve kızının kendisini çok sevdiğinden emin olabilir. Nasıl da bir hunharlık yatıyor bu oyunun temelinde, diye bağırdı. Ağabey kız kardeşini ölüme gönderiyor, sonrasında da baba olduğunu zanneden kişinin *sahici* bir eleme kapılmış olmasını istiyor, aksi takdirde hayatı yaşanmaya değmez bulacak. Gregers Werle hem kendi eylemi hem de Dr. Relling’in haklı olma ihtimali karşısında sarsılıyor. Dr. Relling haklı, ama esas Gregers Werle’nin sarsılmasıdır ki... Öğretmen çaresizlik içinde buraya uygun bir sözcük arıyor. Tam yakalamış gibiyken kaçırıyor zihninden. Dilinin ucundayken kayboluyor. Çaresizliğe kapılıyor, ama bu çaresizlik, öğrencilerine *kafasında kurduğu* kadar muhteşem bir *Yaban Ördeği* çözümlemesi yapamamaktan kaynaklanmıyor. Bu eksikliğini öğrencilerinin, yetişkin bir insanın kültür mirasımızı ilgilendiren çok önemli sorularla karşı karşıya geldiğinde kekeleyesine, terlemesine ve bir düşünce silsilesinin –mükemmel olmayan bir şekilde, lakin becerebildiğince– peşine düşüp mücadele etmesine tanıklık etmek gibi ender bir şans yakalamaları –hatta mutluluğuna erişmeleri ifadesini de kullanabilir burada– yoluyla telafi ettiğini düşünüyor; bu, bazı öğrencilerin –muhtemelen ömürleri boyunca bir daha Henrik Ibsen’in eserlerini okumayacak bile olsalar– burunlarına gelecekteki yaşantılarının üzerine inşa edileceği bazı temel önkoşulların kokularının gelmesine yeterli olamıyorsa bile, en azından bu oyunun burada, bu sınıfta ele alınmasının niçin şart olduğunu anlamış olacaklar. Hayır hayır, umutsuzluğa kapılmasının

nedeni, aradığı, çok yaklaştığı, dilinin ucuna geldiğini zannetse bile yakalayamadığı sözcükleri bulamaması ve aklına aradığı, çok yaklaştığını sandığı sözcükler yerine onlara benzer ama sıradan, hatta kötü ikame sözcükler gelmesiydi. Felaket, diye bağırdı, baştan almalıyız bu bölümü.

On sekiz yaşındaki bir kız öğrenciden bu bölümü bir kez daha okumasını istedi. Kız başını kitaba eğerek okumaya başladı. Aynı anda sınıftaki bir öğrenciden artık engelleyemediği bir iç çekme sesinin yükseldiğini işitti. Vahşi bir ulumanın sınırlarında gezinen, bariz ve üst perdeden bir ses; bu utanmazlık içini hoplattıysa da, kendisine çevrilmiş bir sınıf dolusu gözün varlığının farkında olmasına rağmen duymamış gibi yapmayı tercih etti ve okumaya devam etmesi için öğrenciye eliyle işaret etti. Genç kız okudu. On sekiz yaşındaki utangaç yüzlü kız öğrenci yavaş yavaş, bir buzağınıninkine benzer tatlı bir ses tonuyla, adeta ayakları üzerinde zorlukla durur, etrafı koklar ve kelimeleri arar gibi, ya önündeki metni anlamamış ya da dayanılması imkânsız ve fevkalade insafsız bir uyku halinin neticesinde önündeki harf dizileri kirpiklerine bulut gibi çökmüş, görüşünü biriken gözyaşları gibi engellemişçesine, sözcükleri zorla, tek tek seçerek okuyordu. “Relling (Gregers’e doğru yürür ve der ki): Hiç kimse bana bunun bir kaza kurşunu olduğunu söyletmez. Gregers (korku içinde, yüzü ve gövdesi tiklerle kıpır kıpır): Bu feci olayın nasıl meydana geldiğini kimse bilemeyecek. Relling: Elbisenin göğüs kısmında kumaşta barut izi var. Kız tabancayı göğsüne dayamış ve tetiği çekmiş. Gregers: Hedvig boşu boşuna ölmedi. Görmediniz mi keder Hjalmar’ın içindeki heybeti nasıl da açığa çıkardı? Relling: Ölüm acısıyla burun buruna gelen herkes karşısındakileri etkileyen azametli bir duruş sergileyebilir. Ancak bu ne kadar devam eder dersiniz? Gregers: Hayat boyu sürmez mi? Relling: Küçük Hedvig, daha bir yılı bile dolmadan, Hjalmar’ın nutuklar atmasına vesile olan güzel bir konuya dönüşecektir. Gregers: Hjalmar Ekdal hakkında bunları söylemeye cesaret edebiliyorsunuz demek! Relling: Küçük kızın kabrinin üzerini örten çimenlerin solmaya başladığı gün tekrar konuşuruz bunları. İşte o zaman ‘elinden çocuğu erkenden koparılıp alınmış baba yüreği’ne dair sözler yumurtlarken göreceksiniz onu. Aşırı duygusallık, kendine hayranlık ve kendine acıma havalara girecek. Aman dikkat ediniz! Gregers: Eğer siz haklı, ben de haksız çıkarsak hayat yaşanmaya değmez

olacak. Relling: Ah, hayat yine de çok iyi olabilir aslında, yeter ki bu şahane uyarılar daima gerçeğin söylenmesini isteyen ideal talepleriyle biz fakirlerin kapısına dayanmasın. Gregers (karşıya bakarak): İşte bu durumda, vermiş olduğum karardan memnunum ben. Relling: Müsaade ederseniz sorayım, nedir kararınız? Gregers (odadan çıkmaya hazırlanırken): Masaya on üçüncü kişi olarak oturmak. Relling: Lanet olsun, kimin aklına gelirdi ki bu!”

Kekeleye kekeleye okunan bu satırları gittikçe asabileşerek dinliyordu, ansızın inme inmiş gibi hissetti. Bunun nedeni okumanın bozukluğu değil, kız öğrenci okumaya başlamadan önce sınıftan yükselen agresif ve kontrol edilemeyen iç çekişti. Bu duruma tepki vermemiş, o öğrenciyi uyarmamıştı bile. Öylesine afallamıştı ki, kız öğrenci Gregers Werle’nin o dönüm noktası niteliğindeki repliğine geldiğinde “Yeter, teşekkür ederim” bile diyememişti, oysa bu replik ona göre oyunun anahtarıydı, izi bulmuştu, ışığın geldiği yerin girişine çok yaklaştığına inanıyordu, bu nedenle de son satırları tekrar okutmuş ve o repliğe gelindiğinde ışığı görüp izleri takip ederek içeriye girebileceğini düşünmüştü. Ne var ki, o noktaya geldiğinde repliği okuyan öğrenciyi durdurmaya mecali kalmamıştı, bu yüzden *Yaban Ördeği*’nin son satırlarını kekeleyerek okumasına ses çıkarmamıştı. Öyle sinirlenmişti ki dikkatini oyuna veremiyordu artık. Kontrol edilemeyen o iç çekiş. Gençliğin haşmetini temsil eden bir saldırganlık. Duymazlıktan gelmişti. Öğrenciler onun kayıtsızlığını bu tip basitliklerle uğraşmaya tenezzül etmediği şeklinde yorumlamış bile olsalar –ki öyle yapmış olmalarını umuyordu– yine de küçük düşürücü bir durumdu. Ama sinirlenmesinin nedeni bu değildi, çok iyi biliyordu. Söylemeye cesaret edememiş ve bu durum bilincine yansır yansımaz felce uğradığını ve artık düşünemediğini hissetmişti. Lanet olsun! İtiraf etmeliydi ki bu durumla hesaplaşmaya hiçbir şekilde cesaret edememişti. Bu olay ilk kez başına gelmiyordu, sınıfın o noktaya gelip de aralarından birkaç öğrencinin bu şekilde patladığı, haklı gördükleri içsel öfkelerine bir çıkış yolu buldukları zamanlarda afallıyor ama duymamış gibi yapıyordu. Duymamış gibi yapıyordu çünkü bu genç ve kendini haklı gören iç çekmeden korkuyordu. Onunla hesaplaşmaya kalktığı takdirde olaklardan korkuyordu. İtiraf etmeliydi ki, onlardan korkuyor ve dersinde iç çeken bir öğrenciden hesap sormaya cesaret edemiyordu. Kabul etmeliydi ki, *Yaban Ördeği*’nin son repliklerini

aynı derste ikinci kez okumalarından dolayı duygularını kontrol edilemeyen bir iç çekme şeklinde ortaya koyan öğrenciye tepeden bakıp soğuk bir şekilde “Kendine hâkim ol, dersi takip et” diye haddini bildirmeye cesaret edemiyordu. Ödleklik değildi bu, korkusuna –kendisinin de temsil ettiği– sarsılmakta olan yapının bir ifadesi gözüyle bakıyor, bu nedenle de biraz dikkatli yaklaşmayı uygun görüyordu, zira genç öğrencileri kim olduklarının son derece bilincinde olmalarına karşın nasıl bir toplumsal gücü temsil ettiklerinin ayırdına varamamışlardı henüz. Bu nedenle de kendi gözünde mükemmel olan ders verme yöntemiyle öğrencileri biraz kızdırabilirdi ama “Dayanamıyoruz artık” diyerek ayaklanmalarına yol açacak provokasyonlara asla girişemezdi. Öğrencilerin ayağa kalkarak sıralara vurmalarından ve kendilerine saygı gösterilmesini talep etmelerinden korkuyordu, o takdirde çaresiz kalacaktı. Son tahlilde ve mevcut şartlar dikkate alındığında hiç kuşkusuz haklı olanlar öğrencilerdi, haksız olansa kendisiydi. Verdiği eğitim yetersizdi çünkü üzerine inşa edildiği temeller öğrenciler açısından geçersizdi, şu andaki uygulamalarının tamamen gereksiz sayılacağı günlerin gelmesi an meselesiydi artık, işte bundan korkuyordu. Ama yine de bu durumla yüz yüze gelmek can sıkıcıydı. Korkusunun kaynağına ve gerçek koşulların ne olduğuna dair bu ufacık hatırlatma sinirinin tepesine çıkmasına, dilinin tutulmasına neden olmuştu. İşte şimdi olduğu gibi... On sekiz yaşındaki kız öğrenci kekeleyerek okumasını bitirdiğinde müthiş sinirlenmiş ve dersin başında bulduğu ancak dile getiremediği şeyin izini artıktı söylemeyeceğini idrak etmişti. İşte bu nedenle saatine baktı ve “*Yaban Ördeği*’ni işlemeyi maalesef burada sonlandırıyoruz, dersin geri kalan dakikalarını sizlere yapacağım bazı pratik duyurulara ayırıyorum” dedi. Ve deneyimli bir öğretmen olarak geri kalan zamanı öylesine iyi ayarladı ki, ev ödevleri, okumalar, yazılacak kompozisyonlar gibi konularda yaptığı duyuruların sonuncusuna geldiğinde ders bitme zili çalmıştı, artık öğrenciler *Yaban Ördeği*’nin okullar için yapılmış baskısının kapağını gürültüyle çarpıp çantalarına koyabilirlerdi, kendisi de kitabını usulca, dikkat çekmeden kapatacaktı. Yirmi dokuz adet kaos yaratıcı öğrenci teneffüse çıkmak üzere sıralarından kalktı, çevreyi umursamaz tavırları, ince uzun boyları ya da iriyarı gövdeleri ve kabadayı havalarıyla yanından, kürsünün önünden geçerek, eğitim aldıkları bu yalıtılmış ortamı

terk ediyorlardı, kimisi çoktan Walkman'inin kulaklıklarını takmış, parmaklarını şıklatıyordu. Öğretmen de ayağa kalktı, kendini yorgun, son kullanma tarihi bitmiş ve müthiş hayal kırıklığına uğramış hissediyordu. Üst üste iki ders yapmak gibi doğaya aykırı ve köhne bir ritüelden azat edilmiş öğrenciler Norveç gençliğinin sağlıklı ve korkusuz tavrını sergileyerek, neşeli neşeli muhabbet ederek, öğretmene bakmaya bile tenezzül etmeden yanından geçip gidiyordu. Ansızın arkalarından seslendi: Ama bakın! Gelecek pazartesiye. Nihayet çıbanı patlatacak ve Gregers Werle'nin geçirdiği sarsıntıyı anlayabileceğiz. Metinde yazdığı gibi "yüzü ve gövdesi tiklerle kıpır kıpır" olma halini yani. Ne var ki öğrenciler ağızından çıkanların tek kelimesini bile anlamamış gibi geçip gidiyorlardı, zaten son iki cümlesini duymuş da olamazlardı, zira öğretmen en gerideki, arkası dönük birkaç öğrenciye hitaben söylemişti bu sözleri, itiraf etmek zorundaydı ki sınıfta tek başına durmuş, öğrencilerin arkasından bağıırıyordu, buna öfkelenmeye hakkı olmadığını da biliyordu, çünkü kendimi bu gülünç duruma düşüren benim, dedi kendi kendine, halbuki öğrenciler bunun farkına bile varmadılar, diye de ekledi.

Öğretmenler odasına girdi. Pazartesi günleri yalnızca üst üste iki ders veriyordu (Norveç Dili ve Edebiyatı dersinin asli öğretmeni olduğundan vermesi gereken zorunlu ders sayısı azaltılmıştı), yani işi bugün için bitmişti. Gülümsemeye, hayata ve hayatın kendisine biçtiği role aldırımıyormuş gibi davranmaya çalıştı ama başarılı olmadı. Meslektaşlarının oturduğu, dinlenip sohbet ettikleri odanın kapısından girmeden önce, öf be, dedi kendi kendine, bu dünyada tahammül etmemiz gereken ne çok şey var, böyle düşünerek az önce başına gelenleri belleğinden silmeye çalışıyordu. Meslektaşlarından birkaçıyla havadan sudan bir sohbeta girişti, ancak geceden fazlaca kaçırdığı akvavitin etkisinin vücudundan ve başından henüz geçmediğini fark ediyordu, hatta canı bir bira daha çekiyordu ama vakit erkendi. Kendini biraz sakinleşmiş hissetti ve okuldan ayrılmaya karar verdi, okulda yapacak işi kalmamıştı, ayrıca ertesi günün derslerine evinde hazırlanmayı tercih ederdi. Çıkış kapısına vardığında yağmurun başlamış olduğunu fark etti. Tam da yağmıyor, hafif çiseliyordu, öyle ki eve kadar yürüyeceği o kısacık yolda ıslanmamak için şemsiyesini açıp açmama konusunda ikircikte kaldı. Sabah evden çıkarken şemsiyeyi çantasına koymuş olduğundan kullanmaya karar verdi. Şemsiyeyi açmaya çalıştıysa da açılmadı.

Otomatik olarak açılmasını sağlayan küçük düğmeye basmış, ama şemsiye açılmamıştı. Düğmeye bir kez daha, bu defa sertçe bastıysa da sonuç alamadı. Bir de bu çıktı başıma, diye düşündü hırsıyla. Üçüncü kez denedi. Sonuç alamadı. Bu kez de düğmeye basmak yerine elle iterek açmayı denedi. Bunun da bir faydasını görmedi, şemsiye inat ediyor, açılmamakta direniyordu adeta. Öğretmen teneffüste Fagerborg Lisesi'nin bahçesinde durmuş, bir şemsiyeyi açmaya çalışıyordu. Sonuç alamadan. Çevresindeki yüzlerce öğrenci içinde bazıları bu halini görmüş olmalıydı. Ama yeter artık! Hızla bahçedeki çeşmeye doğru yürüdü ve şemsiyeyi öfkeyle taşa çarpmaya başladı. Şemsiyeyi çeşmeye vuruyor, vuruyordu; metal aksamının yumuşadığını ve tellerin kırıldığını fark etti. Bundan mutlu olmuştu, olanca gücüyle şemsiyeyi taşa çarptı, çarptı. Öğrencilerin konuşmadan, ağır ağır kendisine doğru ilerlediklerini adeta bir sis bulutu içinden görüyordu, işte şimdi etrafında yarım çember olmuşlardı, elbette arada saygılı bir mesafe bırakılmıştı. Parçalanmış şemsiyeyi çeşmenin taşına vahşi bir öfkeyle vurmaya devam ediyordu. Tellerinin parçalandığını fark edince elindeki şemsiyeyi yere fırlattı ve üzerine çıkıp tepinmeye başladı, ayakkabısının topuğuyla eziyordu şemsiyeyi. Sonra yerden alıp çeşmenin taşına vurmaya devam etti, kırılmış teller sağa sola ok gibi uzanıyordu, vurdukça teller ellerine batmaya, kesmeye başladı, sıyrıklarından kan aktığını fark etti. Çevresi öğrencilerle çevrilmişti, yavaş yavaş gelmiş, irileşen gözleriyle hiç ses çıkarmadan onu izliyorlardı. Araya saygılı bir mesafe koymuşlardı ve ayakta ağızları açık bakıyorlardı. Yemek teneffüsü olduğundan çoğunun elinde sandviç kutuları vardı. En öndekilerin yüzlerini adeta bir sis perdesinin ardından, şaşılmalı bir netlikte seçebiliyordu. İri yapılı sarışın bir kızın şaşkınlıkla kendisine baktığını fark etti, son sınıftan birkaç oğlanın da yüzlerini seçebiliyordu. Aptalca bir şaşkınlık sergileyen bu yüzler onu daha da öfkeliyordu. İri yapılı sarışın kızın gözünün içine bakarak "Amcık!" diye bağırdı. "Sen yemeğini ye! Don yağı suratlı!" Bunları söylerken de parçalanmış siyah şemsiyesini eliyle kavradı, kamburu çıkmış bir şekilde üzerlerine doğru yürüdü. Öğrenciler sessizce kenara çekilip yol verdiler, aralarından geçti, okulun ıslak bahçesini boydan boya katetti, bahçe kapısından dışarı çıkıp Fagerborg Sokağı'nda yürümeye başladı; özgürdü, sonunda özgürlüğüne kavuşmuş, onlardan uzaklaşmıştı! Karmaşık ruh haline denk düşen

hızlı bir tempoyla yürüyordu ki, yaptığı şeyin ayırdına varınca homurdanmaya başladı.

Her zamanki gibi Fagerborg Sokağı boyunca yürüyordu, ancak bu kez sağa, Jakob Aalls Sokağı'na sapmadı, kıvrılarak aşağıya, Pilestredet Caddesi'ne bağlanan Fagerborg Sokağı'nda ilerledi, Stensparken'i geçti, Norabakken Yokuşu'ndan inerek Bislett'e yaklaştı, her ne kadar bu yolu bilinçli olarak seçmediyse de o anki dalgalı ruh halinin iyi bir ifadesi sayılabilirdi bu güzergâh, zira Jakob Aalls Sokağı'na atacağı adımların götürüleceğinin aksine dosdoğru evine değil, tam tersine uzaklara, kent merkezine, oradaki kargaşaya, kalabalıklara götürüyordu onu, hızlı adımlarla yürümeye devam ederken, belki de kalabalıkta kaybederim kendimi diye belirsiz bir duygu geçti içinden. Ancak apaçık bildiği tek bir şey vardı, yirmi beş yıllık görevinin, Norveç okullarında eğitimci olmak üzere kendisine devlet tarafından verilmiş görevin sonu gelmişti. Nihai düşüşüydü bu. Fagerborg Lisesi'nden uzaklaşırken oradan ebediyen ayrıldığını, bir daha asla ders vermeyeceğini biliyordu. Düşmüştü artık, bundan geri dönüş yoktu, kalkmaya gönlü de yoktu, hatta gelip kaldırsalar bile kalkmayacaktı. Okul müdürü ve öğretmen arkadaşları olayı önemsiz, herkesin başına gelebilecek bir şey gibi göstermeye gayret etseler de, geri dönüş imkânsızdı. Herhangi birinin değil, onun başına gelmişti bu olay. Meslektaşları hadiseyi görmüşler miydi acaba? Birden taş kesti. Aman Tanrım, diye haykırdı, gerçek olamaz bu! Oysa elbette gerçek olabilirdi. Kendi deneyiminden biliyordu ki, öğretmenler odasında keyifle oturan öğretmenler okul bahçesinde olup biten olağandışı durumlara karşı aşırı bir hassasiyet geliştirmişlerdi, görmeseler ve kendi aralarında konuşmaya dalmış bile olsalar kulakları hep dışarıda olurdu, beklenmeyen bir sessizlik meydana geldiğinde, yani olağan okul bahçesi uğultusu, bağırımlar, hafif çığlıklar, kahkahalar ve benzeri alışılmış sesler birden kesildiğinde içlerinden en az biri ayağa kalkar ve pencereye giderek vaziyeti kontrol ederdi, derken iki, üç, beş ve sonra tüm kadro pencereye gelip okul bahçesinde olup biteni izlemiş olurdu... Hayır, hayır, üzerinde kafa yormaya değmez, elbette bugün de böyle oldu. Bitti artık. Öncelikle şu münasebetsiz şemsiyeden kurtulmalıyım, diye düşündü ve şemsiyeyi atmak üzere civarda çöp kutusu aradı. Bahçede bağırıldığında ağzından çıkan sözleri duymuş olamazlar, diye düşündü ilkin, ama

söylenenlerin kulaklarına gelmesi fazla zaman almamıştır, diye ekledi canı sıkılarak. Tam bir felaket, diye geçirdi aklından, adeta hayret ederek. Benim için ne kadar talihsiz bir durum, söylenecek başka da bir şey yok, diye ekledi düşünceli düşünceli. Nasıl oldu da kendimi bu hallere düşürdüm, diye söylendi, öfkeli ve sıkkın. Tam bir geri zekâlıyım. Kendime geri zekâlı demekle olayı hafifletici bir unsur yaratamam, geri zekâlılık da olsa geri dönüşü olmayan bir duruma yol açtım. Olabilecek şeylerin en kötüsü bu, diye haykırdı, bir an için kendi sözlerine inanamıyor gibiydi. Şimdi ne yapacağım ben, diye sordu kendine, şaşkınlıklar içindeydi. Ya eşim olan kadının durumu ne olacak? Olup biteni nasıl anlatacağım ona? Hayatımızın zemini bir anda ayaklarımızın altından kayıp gitti, hepsi benim yüzümden. Nasıl geçineceğiz biz şimdi, diye düşündü. Üstelik bir de utanç... Hayır, hiçbir şey artık eskisi gibi olmayacak, dedi derin derin düşünerek. Hızlı hızlı تنها Fagerborg Sokağı ve yine onun kadar تنها Pilestredet Caddesi boyunca yürüyordu, çiseleyen yağmurda gözlük camları buğulanmış, saçları ıslanmıştı. Islak asfalt kapkara görünüyordu, güz yaprakları kah-verengi kümeler halinde yolun ya da park etmiş araçların kaportalarının üstünde birikmişti. Yağmur damlaları düşmeye başladığından beri kurşun renkli gökyüzü sanki akışkan bir görünüm almıştı. Stensparken'in yanından geçerken saçlarına ve gözlük camlarına düşen çisil çisil yağmuru hissediyordu. Norabakken Yokuşu'nda bir çöp konteyneri buldu ve münasebetsiz şemsiyeyi oraya fırlattı, bu parçalanmış nesne kendi başına bir anlam ifade etmese de attığı anda ruhunda bir hafifleme hissetti, nihayet kurtulmuştu ondan. Ellerindeki çiziklerden hâlâ kan sızıyordu, kanı sildi. Bislett'e gelmişti. Döner kavşakta durdu. Hangi yola sapacaktı? Homansbyen'e gidebilirdi, güzel bir cadde olan Josefines Caddesi'ni takip ederek Bogstadveien Caddesi'nin köşesine çıkar, buradan yola devam eder, Uranienborg Kilisesi'nin yanından Briskeby'ye varırdı. Yahut da Bogstadveien Caddesi'nden aşağı inip Lorry'ye uğrar (ama sadece bir bira, diye düşündü), sonra Wergelandsveien Caddesi'nden Sannatçı Evi ve Öğretmen Evi'nin (aman sakın ha, uğrama oraya) önünden geçerek şehir merkezine inerdi. Veya Kraliyet Sarayı Parkı'ndan geçerdi, yaprakların döküldüğü, ulu ağaçların çıplak dallarıyla yağmurlu gökyüzüne uzandığı, zemine yakın dalların arasında tuhaf bir kurşuni ışığın dolaştığı bu günlerde, yılın hiçbir

döneminde olmadığı kadar görkemli olurdu burası. Kraliyet Sarayı Parkı'ndaki patikalarda dolaşa dolaşa aşağıya, başkentin en önemli caddesi olan Karl Johan Caddesi'ne inebileceğini düşündü. Bir başka seçenek de, Bogstadveien Caddesi'nden yukarı doğru yürüyerek Majorstua'daki müdavimi olduğu ünlü lokantaya, Valkyren'e (Valka deriz biz, ama yolu acayip dolaştırmış olurum, komik kaçır, gerçi kapıya vardığımda kimse bunu bilemez ya...) gidebilirdi. Pilestredet Caddesi'nden dosdoğru devam ederse yolu merkezin kalabalık caddelerine çıkabilirdi. Gerçeği söylemek gerekirse ömründe ilk kez Oslo'ya gelen bir kişi bu caddeden gittiğinde öyle bir kalabalığa karışabileceğini hayal edemez, diye aklından geçirdi Pilestredet Caddesi'nin bitimine doğru bakarken. İnsan onun durduğu noktadan baktığında Pilestredet Caddesi'ni sonu limana doğru uzanan, oto lastikleriyle araba enkazlarının yığıldığı boş bir alanda biten tehlikeli bir çıkmaz yol olarak algılayabilirdi, zira şu an sol tarafında eski bir bira fabrikasının sevimsiz binası, sağında ise boyaları dökülmüş eski püskü apartmanlar vardı ve cadde giderek daralıyor, adeta tekinsiz bir yere dönüşüyordu, oysa sola sapıldığında capcanlı ve cazip atmosferiyle Thereses Caddesi'ne varılıyordu, öyle ki bu döner kavşakta durmuş nereye gideceğini bilemeyen bir yabancıнын bakış noktasından hareket edildiğinde seçim Thereses Caddesi'nden yana olacaktı. Bu caddenin hareketliliğinin cazibesine kapılan biri buranın kent merkezine çok yakın olduğunu düşünebilir, bu dik yolu tırmandığında tepede kendisini yüz yıldır bolluk içinde yaşayan zengin bir Batı ülkesinin imrenilecek durumdaki vatandaşlarına layık bir başkentin, iki yanına ağaçlar dizili büyük caddeleri, Kraliyet Sarayı, Parlamento, Devlet Tiyatrosu ve Opera Binası gibi anıtsal binaları bulunan Oslo kent merkezinin bekleyeceğini zannedebilir, işte tam şu an olduğu gibi Pilestredet Caddesi'nden gelip Bislett döner kavşağına giren mavi tramvayın Thereses Caddesi'ne yönelerek yokuşu yavaş yavaş çıktığını gördüğünüzde, tramvayın seferine kasvetli dış mahallelerden başlayıp görkemli kent merkezine doğru ilerlediği izlenimine kapılınsa bile gerçek bunun tam tersidir, elbette bu ifadeyle Adamstuen semtinin kasvetli dış mahalle olduğu kastedilmiyor, ancak Oslo merkez olarak tabir edilen çemberin dış sınırı olduğu belirtiliyor, Adamstuen'i geçtiğinizde villaları ve duygu yüklü ikiz evleriyle kırsal hayat başlar, diye geçirdi aklından. Kafasını bu düşün-

celerle meşgul ettiği için de kendine kızdı o an. Durup böyle hayal kurarak geçirilecek zaman mı bu, eşin olan kadına nasıl anlatacağın olup bitenleri, önce onu düşün, diye azarladı kendini, ya da önündeki on beş yılını, yaş durumundan emekli olmayı bekleyeceğin günleri nasıl geçireceksin diye devam etti iğneleyici düşüncelerine. Öyle ya, ne yapacaktı? Bislett Stadyumu'nun etrafından dolaşıp Dalbergstien Yokuşu'ndan St. Hanshaugen'e ve tarihi pub Schröder'e doğru yürü. (Bir bira içsem, ne zamandır gitmiyordum Schröder'e, diye düşündü). Caddeyi geçip Bislett Halk Banyosu'na doğru yönelirken caddenin öbür tarafındaki Bislett Stadyumu'nun estetik görüntüsü çarptı onu. Gerçekten de çok güzel bir stadyum bu, diye düşündü. Art Deco. Kenti süsleyen bir mücevher adeta. Avrupa başkentlerinden birinin stadı olarak küçük sayılabilirdi belki, ama boyutları güzeldi. Hele akustığı. Seyircilerin beton duvarlarda yankılanan coşku dolu haykırıışları, diye düşünürken birden taş kesti, yaptığı şeyi yeniden idrak ediyordu. Peki ama nasıl geçineceğiz biz? Ümitsizce bu soruyu soruyordu kendine. Peki eşim ne yapacak? Korkarım hem kendini hem de beni küçük düşürmek için elinden geleni yapar. Buna tahammül edemem işte. Bu durum gerçekse, ki maalesef öyle görünüyor, her şey bitti, diye haykırdı içinden, karşıdan bakılınca başını hızlı hızlı salladığı görülüyordu, sokakta yanından geçenler onu merakla süzdüler. Ne yapacağını bilemeden ellerine baktı, kan izleri vardı hâlâ, cebinden bir mendil çıkarıp kanayan kesik parmağına bastırdı. Bislett'teki döner kavşakta durmuştu, hangi tarafa yöneleceğini bilemiyordu.

Kendini toplumsal yaşamına veda etmek anlamına gelen bu utanç verici duruma sokmuş bulunan Elias Rukla, eşi için endişelenmekteydi, başına gelen bu çöküntünün başka bir şekilde sonuçlanacağını hayal edemezdi, etse bile bu bir şeyi değiştirmezdi çünkü önerilen çözümlere kesinlikle hayır diyeceği belliydi. Eşinin ismi Eva Linde'ydi. Onunla ilk tanıştığında Eva çok güzel bir kadındı, sekiz yıl sonra karısı olduğunda da hâlâ çok güzeldi. Tanışmalarının üzerinden ancak sekiz yıl geçtikten sonra evlenmelerinin nedeni kadının bu süre içinde Elias'ın en iyi dostuyla evli olmasıydı. Onunla böyle tanışmıştı. Johan Corneliussen'in karısı olarak yani. 1960'lı yılların sonuydu, üçü de yirmili yaşlarını sürüyorlardı, Elias Rukla otuzuna merdiven dayamışken iki sevgili yirmi beş yaşlarındaydı.

Elias Rukla, Johan Corneliussen'le Blindern'de, Oslo Üniversitesi Felsefe Enstitüsü'nde tanışmıştı, yıl 1966 olmalıydı. Filoloji bölümünü bitirebilmek için zorunlu olan yan dala ait dersleri almak üzere oraya devam ediyordu, bir yandan da Norveç Dili ve Edebiyatı üzerine yazacağı tezine hazırlanıyordu, o günlerde biri tarih, diğeri de Norveççe olmak üzere iki ana dal sınavı vermişti; her ne kadar tezini Norveç Dili ve Edebiyatı üzerine hazırlamaktaysa da hangi daldan diploma almak istediği konusunda kararsızlık çekiyordu, bu nedenle de zorunlu yan dal olarak felsefe okumak işine gelmişti. Doktora çalışmasını felsefe bölümünde yapmaya karar vermek üzere olan Johan Corneliussen'le Felsefe Enstitüsü'nde tanıştı ve nedense çok iyi arkadaş oldular, öylesine iyi arkadaş oldular ki dönem dönem –hani denir ya– “birbirlerinden ayrılmaz” oldular, öğrenci arkadaşlıkları hakkında kullanılan bu deyim onlara da çok uyuyordu. Aslında hem mizaç itibarıyla hem de toplumsal ilişkilerdeki becerileri açısından birbirlerine hiç benzemiyorlardı; birbirlerinden bu kadar farklı özellikler taşıyan aynı cinsiyetten gençler arasındaki dostlukların dikkat çekmesi zaten çok olağan olmasa, aralarındaki dostluk insanlara çok dikkat çekici gelebilirdi.

Johan Corneliussen, Elias Rukla'nın dikkatini ilk kez bir Wittgenstein dersinde çekmişti, Johan doktora adayırken kendisinin zorunlu yan dal için bu dersi seçmeli olarak alması Elias Rukla'ya eşiği fazlaca yüksek tuttuğu konusunda bir uyarı olmalıydı. Johan Corneliussen dersin bitimine doğru ünlü bir Wittgenstein öğrencisi olan hocaya bir soru sormuş ve bu sorusu çok ciddiye alınmıştı. Elias Rukla açısından anlamları çok basit olan iki kavram arasındaki farka dair bir soruydu bu, ancak hoca ilkin sus pus olmuş, bir iki dakika hiç kıpırdamadan durduktan sonra soruyu soran öğrenciye dönerek dersin sonuna, yeni öğrenciler bir sonraki derse girmek üzere sınıfa doluşana dek onunla teke tek konuşmuştu. Bunun üzerine Elias Rukla soruyu soranın herhangi bir öğrenci olmadığı kanısına varmıştı ki, bunun doğru olduğunu zaman içinde anlayacaktı. Felsefe Enstitüsü'nde kulaktan kulağa bu öğrenciyi çok parlak bir gelecek beklediği yolunda sözler fısıldanırdı. Immanuel Kant üzerine yazdığı doktora çalışması tamamlandığında bir fenomen olacaktı. O günden sonra Elias Rukla onunla Felsefe Enstitüsü'nün yer aldığı Blindern'deki Niels Treschows fakülte binasının dokuzuncu katındaki koridorda sık sık karşılaşmaya

başladığında aklından şunları geçiriyordu: İşte benim yaşlarımdaki bu öğrenci muhtemelen günün birinde büyük bir filozof olacak. Bir gün onu bir öğrenci grubunun ortasında tartışırken gördü. Elias Rukla onun diğer öğrencilerin, özellikle de kız öğrencilerin hayran bakışlarından hoşlandığını fark etmişti. Öğrenciler Johan'ın argümanlarını dinlemekten, yanında olmaktan, onunla konuşmaktan mutluydu. Yalnızca söylediği sözleri değil sesini de beğeniyorlardı. Johan Corneliussen sözlerini bitirip de başka bir öğrenci onun sözlerini tamamlamak veya ona karşı bir şey söylemek üzere konuşmaya başladığında diğerleri hâlâ Johan Corneliussen'i seyrediyorlardı. Öğrenciler, özellikle de kız öğrenciler onun konuşmaya devam etmesini, cevap vermesini umutla bekliyorlardı. Elias Rukla onun bundan zevk aldığını düşündü, ancak bu gözleminin Johan'ı aşağılamak anlamına gelmediğini şaşırarak fark etti. Öğrenci tartışmasının odak noktasında bulunan Johan Corneliussen'in kendinden hoşnut ve mutlu yüz ifadesini sevmişti. Bu ifade açık ve hayat doluydu. Elias Rukla heyecanla tartışan öğrenci grubunun biraz dışındaydı, kendi başına bir banka oturmuştu ve yalnızca söylenen kelimeleri *işitiyor* ama *neyi* tartıştıklarını anlamıyordu. Birden bu grubun içinde olmak ve tartışmalara katılmak arzusuna kapıldı, oysa bu onun seçmeli dersiydi ve ancak ana dalına ek olarak, zorunlu yan dal dersi olarak alıyordu, bu nedenle de tartışmalara katkıda bulunacak düzeyde değildi, üstelik bu camiaya sadece ilgili bir dinleyici olarak katılsa bile kendini ait olmadığı bir yere zorla girmiş gibi hissedecekti. Tartışma ortamı dağıldıktan sonra Johan Corneliussen'in iki öğrenciyle konuşa konuşa uzaklaşmasını imrenerek izledi; Elias Rukla, Johan Corneliussen'le arkadaş olmanın insanın hayatını zenginleştireceğini anlamıştı. Birkaç gün sonra yine aynı bankta tek başına otururken koridorda yürüyen Johan Corneliussen'in gelip yanına ilişivermesi Elias Rukla'yı son derece mahcup etti. Senden bir sigara otlanabilir miyim, diye sordu Johan. Elias Rukla başını evet anlamında salladı ve tütün paketini uzattı. Johan Corneliussen, Elias Rukla'nın tütünüyle bir sigara sardı ve kafasını dostça sallayarak paketi geri verdi. Johan Corneliussen sigarasını içerken öylece yan yana oturdular. Sonunda Elias sordu: Felsefe okumanın asıl nedeni ne?

Johan Corneliussen, Elias'ı çabucak ama dikkatle inceledi, karşındakinin yüzünde veya ses tonunda bir alay olmadığına kanaat

getirince cevabını verdi: “Ya sen? Senin felsefe okumanın asıl nedeni ne?” “Ben ana dalıma destek olarak seçmeli felsefe dersi alıyorum” diye cevap verdi Elias Rukla. “Norveç Dili ve Edebiyatı bitirme tezime hazırlanırken kafamı biraz düzene sokmak istiyordum. Kafamın içi pek karışık.” “Hmm, demek ki düzen kavramını öğrenmek istiyorsun, çok ilginç. İlginç... Tezini ne üzerine yazıyorsun peki? Ibsen mi?” “Evet” diye yanıtladı Elias Rukla. “Niyetim bu.” “Ama ben seni Jakob’un verdiği Wittgenstein seminerinde görmedim mi?” “Evet” dedi Elias, bir taraftan da Johan Corneliussen’in ünlü bir Wittgenstein öğrencisi olan seminer hocasından büyük bir doğallıkla Jakob ismiyle söz etmesine şaşırıyordu. Anlaşıldığı üzere Johan Corneliussen, Ibsen ile Wittgenstein bağlantısını ilginç bulmuştu ki bir bira içmek üzere öğrenci kantini –ve aynı zamanda bar, restoran gibi de kullanılan– Fredrikke’ye gitmeyi önerdi. Gittiler ve orada saatlerce bira üstüne bira devirerek sohbet ettiler, hava kararmaya başlarken Johan Corneliussen Jordal Amfi’ye gidip GIF karşısında oynayan VIF’in¹ maçını seyretmeyi teklif etti.

Mart ayının alacakaranlığında kenti bir uçtan bir uca geçtiler. Buzdan tepelikler ve erimiş kar birikintileri. Çatılardan damlayan kar suları. Tramvaydan inip otobüse bindiler. Mart ayazı. Kira getirsin diye satın alınmış ucuz apartmanların yoğun olduğu uzak ve ıssız mahalleler. Ve Jordal Amfi. Oslo’nun doğu yakasında yer alan buz hokeyi salonu. Dev spotlarla aydınlatılmış. Johan Corneliussen ve Elias Rukla üç yüz veya dört yüz kadar buz hokeyi meraklısıyla (Elias Rukla meraklısı değildi) beraber, ayakta durulan tribündeler. Sahanın mat ve gri renkli buz zemini. Ayaklarında buz hokeyi patenleri, başlarında kaskları ve dizlerinde koruyucularıyla, rengârenk formalar giymiş oyuncular hafif kamburlarını çıkararak pozisyon alıyorlar. Hokeyi sopaları. Pak adı verilen (Elias Rukla’nın takip etmekte zorluk çektiği) yassı siyah disk. Buza değen patenlerin çıkardığı madeni cızırtı. Birbirine çarpan iki oyuncudan çıkan düşme sesi. Buza çarpan sopanın sesi. Daha az seyircisi olan GIF takımının taraftarları arasında yerlerini almışlardı. GIF ya da Gamlebyen, Oslo merkezde Gamlebyen semtinde oturanların kurduğu buz hokeyi takımıydı. Eski, saygın, ancak o sıralar dökülen bir

1 VIF: Vålerenga Idrettsforening (Vålerenga Spor Klübü) ve GIF: Gamlebyen Idrettsforening (Gamlebyen Spor Klübü) isimlerini taşıyan iki Oslo takımı. (ç. n.)

takımdı. VIF ya da Vålerenga ise Oslo merkezin biraz kuzeydoğusunda yer alan Vålerenga semtinde oturanların kulübüydü. Gamlebyen'in yıldızı sönerken Vålerenga'yı parlak bir gelecek beklemekteydi. Bir Oslo çocuğu olmayan, kentin doğusunda tren hattı boyunca dizilmiş küçük kasabalardan birinde doğan Johan Corneliussen bu nedenle Gamlebyen'i tutmaya karar vermişti. İşte şimdi Elias Rukla'yla tribünde durmuş tezahürat yapıyorlardı. Johan bir cep kanyığı şişesi çıkardı, Elias'a bir yudum verdi, bir yudum da kendisi aldı, sonra sırayla seyirciler arasında dolaştırdı. Buz hokeyini futboldan daha çok seviyorum, dedi Elias Rukla'ya maçtan sonra. Ama tamamen aramızda kalacak, kimseye söyleme! Duydun değil mi? Elias neden hokeyi futboldan daha fazla sevdiğini sordu (Elias Rukla açısından durum tam tersiydi). Çok basit, diye yanıtladı Johan Corneliussen, ritim. Buz hokeyinin ritmi bize daha çok uyuyor. Bize mi, diye sordu Elias. Elbette, bize, dedi Johan Corneliussen. Bize, yani 1960'ların insanına. Hokey, *rock'n'roll*'un spordaki karşılığıdır. Johan Corneliussen bunu söylerken Stortorvets Gjestegiveri'de oturmuş bira içiyorlardı. Mekân kapanana kadar orada kaldıktan sonra, ikisinin de ikamet ettiği Sogn semtindeki öğrenci yurduna gitmek üzere yola çıktılar. Sogn Öğrenci Yurdu geniş bir alana yayılmış olduğundan odaları birbirine yakın değildi, zaten odalarına dönmek gibi bir niyetleri de yoktu, bir partiye katılmaya gidiyorlardı. Johan Corneliussen parti yapılan bir öğrenci dairesi biliyordu. Dairenin kapısını çaldılar, Johan Corneliussen içeride büyük coşkuyla karşılandı. Derhal partiye dahil oldular ve biraları devirmeye başladılar. Gecenin ilerleyen saatlerinde Elias Rukla, Johan Corneliussen'in genç bir kadınla odalardan birine dalıp gözden kaybolduğunu fark etti, kendisi de parti verilen dairenin ortak kullanılan mutfağında masanın kenarına ilişip uyu-yakaldı. Başını elleri arasına almış uykuya dalarken etrafındaki sesleri duyuyordu, ama giderek duymaz oldu. Derken omzuna bir elin dokunduğunu hissetti. Başını kaldırıp baktı. Johan Corneliussen'di. Sabah güneşi Sogn Öğrenci Yurdu'ndaki mutfağın penceresinden içeri girmeye başlamıştı. Johan Corneliussen'in elinde bir şişe buzlu akvavit vardı. Kahvaltı zamanı, dedi. Buzdolabından kahvaltılıkları çıkarmaya başladı: Tuzlanmış ringa balığı, peynir. Yumurtaları kaynamaya koydu. Elias Rukla banyoya gidip yüzünü yıkadı. Daireyi paylaşan öğrenciler yatak odalarından birer

birer çıkmaya başladılar. Hepsi dün geceki partiye katılmıştı, şimdi de kahvaltı masası onları bekliyordu. Mutfaktaki büyük masaya yan yana, kızlı erkekli oturdular. Aralarından birkaçı buz gibi akvavitten tatmaya ve bir bardak bira içmeye bile razı geldi, böylelikle de ders gününün içine etmiş oldular, diğerleriye teşekkür edip içmeyerek Blindern'in yolunu tutma şansını yakaladı. Kahvaltı masasına oturanların arasında, Elias'ın Johan Corneliussen'le odaya kapandığından emin olduğu kız da vardı –kız kahvaltısını ediyor, içki içmiyordu– ancak şimdi aralarında bir ilişki varmış ya da dün gece bir şeyler geçmiş gibi görünmüyordu. Johan Corneliussen akşamdan kalmışlığın etkisiyle ve yeniden başladığı alkolün oranı damarlarında Sogn Öğrenci Yurdu'ndaki pencerenin dışında yükselen altın sarısı mart güneşi gibi yükselirken, kızla neşe içinde ve dostça sohbet ediyordu, kız dün gece onunla hiç beraber olmamışçasına veya tam tersi geceyi *onunla geçirmişliğin* rahatlığıyla gülüyordu, zira artık sabah olmuş, güneş yeni bir güne doğmuştu, genç kız için bu yeni gün Blindern'e derse gitmek demekti, Johan içinse yeni bir gün artan alkolün etkisiyle bitap düşüp akşamüzeri bir yerlerde yığılıp kalmak anlamına geliyordu. Ama akşama daha çok vardı. Şimdi Johan Corneliussen, Elias Rukla ve biri kız biri erkek iki öğrenci Sogn Öğrenci Yurdu'ndaki mutfakta oturmuş akvavit ve bira içiyordu, saat on ikiyi geçince Johan Corneliussen huzursuzlaşmaya başladı. Yoluna devam etmek istiyordu, Elias Rukla'ya kendisiyle gelip gelmeyeceğini sordu. Birlikte evden çıkıp Sogn Öğrenci Yurdu'ndan kente giden yokuştan aşağıya yeni maceralara doğru yürümeye başladılar. Johan'ın iç cebinde yarısı boşalmış ya da yarısı dolu da diyebileceğimiz bir şişe akvavit vardı ve beraberce kente doğru yokuş aşağı iniyorlardı. Elbette Oslo merkeze kadar önlerinde yürünecek uzun bir yol vardı, buzda kaya kaya, düşe kalka yollarına devam ettiler. Yokuşun bitiminde önlerine büyük kent çıktı, Norveç adındaki küçük ülkenin başkentiydi burası, ikisi de biliyorlardı bunu, zira dilbilimsel konularda engin bir bilgi dağarcıkları vardı ve bu kentin çevrelerini sarmış yerlilerinin konuştuğu dil ve aksana vakıftılar. Tabii ki tonaliteye de hâkimdiler, kentin yerlileri nasıl cümlelerin sonunu bir ton yükselerek bitiriyorlarsa onlar da öyle yaptılar ve bu alanda tartışmasız bilirkişiler olarak birbirlerine bakıp koro halinde şunları söylediler: Bu dil *Norveççe* ve biz *Norveç'teyiz*. Elbette *Norveç'teydiler*,

Saray ve Grotte², Parlamento, Hükümet ve İdari Üniteler, Enevold Falsen³ ve VI. Frederik⁴, Üniversite, Milli Tiyatro, ışıklı reklam panoları ve trafik ışıkları, alışveriş merkezleri ve bayraklarla süslü caddeleriyle ülkenin başkentindeydiler. Karl Johan Caddesi bayrak ve flamalarla donatılmıştı, şurada Norveç bayrağı ve şurada Alman bayrağı, yok yok Belçika bayrağı, neyse yani, anacadde boyunca bayraklar yan yana asılmıştı, kulaklarına yaşı, var ol sesleri geliyordu ve kalabalık bir gruptaki insanlar ellerindeki bayrakları Karl Johan Caddesi'nden aşağı inerek kendilerine yaklaşan iki siyah limuzine doğru sallıyorlardı, bu durumda Johan Corneliussen ve Elias Rukla sersemlemiş bir şekilde yan sokağa saptılar, anacaddeye doksan derece açı yapan ismiyle müsemma sokak GRENSEN⁵ adını taşıyordu. Evet, tam Grensen'e gelmişlerdi ki mavi tramvay Grensen'e girdi, onlar da peşinden koşup tramvaya atlamaya çalıştılar, ancak son anda kapanan kapı yüzüne öyle sertçe çarptı ki Johan'ın gözünde şimşekler çaktı (üzerine eğilmiş onu ayağa kaldırmaya çalışan Elias'a hissettiklerini böyle anlattı), bunun üzerine tramvay biraz ileride durdu, Elias'ın desteğiyle ayağa kalkan Johan Corneliussen'in paltosunun düğmeleri açılmıştı ve güçlükle ayakta duruyordu, buna rağmen koşarak yanlarına gelen vatmanla girdiği müzakereden başarılı bir sonuç elde etmiş olmalıydı ki vatman aracına döndü, tramvayın kapılarını ardına kadar açtı, böylelikle de iki arkadaş vaat edilmiş topraklara ayak basmışçasına muzaffer bir edayla tramvaya bindiler, tramvay onları önce merkezdeki sokaklardan geçirdi, daha sonra sağlı sollu ruhsuz binaların önünden yokuş yukarı tırmanışa geçti, derken kendilerini bir banliyö semtinde buldular, hiç bitmeyecekmiş gibi gelen bir zaman diliminden sonra bu semti de geride bıraktılar ve tramvay nihayet son durakta durdu, vatman aracından indi, Johan ve Elias da onu takip etti. Bulundukları yer merkez olmak üzere çapı yüz kilomet-

-
- 2 Grotte Kraliyet Sarayına ait bahçe içinde yer alan, XVII. yüzyıldan kalma köşk. Onursal rezidans olarak kullanılır. (ç. n.)
 - 3 Enevold Falsen (1755-1808): Danimarka doğumlu Norveçli devlet adamı, hukukçu, şair ve aktör. (ç. n.)
 - 4 VI. Frederik (1768 –1839): 13 Mart 1808'den 3 Aralık 1839'a kadar Danimarka kralı ve 13 Mart 1808'den 7 Şubat 1814'e kadar Norveç kralı olarak tahtta oturmuştur. (Norveç 1537 yılından 1814 yılına kadar varlığını Danimarka Krallığı'na tabi olarak sürdürmüştür.) (ç. n.)
 - 5 Sınır. (ç. n.)

relik bir alanı kapsayan bölgenin jeolojik yapısını, dağlarını, kaya türlerini, volkanik katmanlarını çok iyi bilen vatmanla iki arkadaş arasında uzun ve bilgilendirici bir sohbet geçti. Bir süre sonra aynı tramvayı kent merkezine geri götürecek olan bu sevgili vatman dostlarına veda ederek civardaki villaların arasındaki dar sokaklara daldılar. Ve tabii ki başlarına gelebilecek en kötü şey oldu, yollarını kaybettiler. Bu semtte bütün villalar birbirine benziyordu, bütün sokaklar aynı genişlikteydi, kar küreyiciler karları yol kenarlarına aynı biçim ve yükseklikte yığmışlardı, etrafta da kimsecikler görünmediğinden girdikleri bu labirentin çıkış yolunu bulamadılar. Saatlerce dolaşmalarına karşın başarıya ulaşamadılar, hava kararmaya, çalışan erkekler otomobilleriyle evlerine dönmeye başlamışlardı, işte onlardan birini, karları güzelce kürenmiş, yirmi metre uzunluktaki bir yolun sonunda bulunan, gözlerden uzak, korunaklı konutuna girmek üzere arabasını park etmeye hazırlanan bir adamı garajının önünde durdurdular ve kendilerine kuşku içinde bakan bu adamdan tramvay durağına giden yolun tarifini aldılar. Tam zamanında oldu bu, dedi Johan Corneliussen. St. Anton'da yapılan Alp disiplini kayak yarışlarının televizyonda banttan yayınlanmasına bir saat kalmıştı. Yayına beş dakika kala kendilerini o dönemlerde Johan Corneliussen'in favori mekânı olan Krölle'ye attılar. Bodrum katındaki bu lokantada televizyon vardı. Televizyon duvardaki bir dolabın tepesine yerleştirilmişti. Johan'ın televizyonu tam karşıdan izleyeceği bir yer seçtiler ve iki kişilik masaya oturdular. Johan'ın karşısında oturan Elias'ın ekranı görebilmek için başını çevirmesi gerekecekti. St. Anton Alp disiplini kayak yarışmaları. Yarışmacılar kendilerini Alpler'den aşağı bırakmadan önce, başlarında kaskları, ayaklarında kayaklarıyla birbiri ardınca ekranda belirdiler. Heini Messner, Avusturya. Jean-Claude Killy, Fransa. Franz Vogler, Batı Almanya. Leo Lacroix, Fransa. Martin Heidegger, Almanya. Edmund Husserl, Avusturya. Elias Canetti, Romanya. Allen Ginsberg, ABD. William Burroughs, ABD. Antonio Gramsci, İtalya. Jean-Paul Sartre, Fransa. Ludwig Wittgenstein, Avusturya. Johan Corneliussen bütün kayakçıların güçlü ve zayıf yanlarını biliyor ve Elias'ı sürekli bilgilendiriyordu, şimdi, işte şimdi dikkat etmesi gerek, şu dönüşte Jean-Paul Sartre sorun yaşayabilir, bak, bak, Ludwig Wittgenstein'in esnek hareketleri bu uzun düzlüğü geçmekte ona büyük avantaj sağlayacak, görüyor

musun, Romanyalı Canetti şu virajı içeriden almakla saniyenin onda biri kadar bir zaman kazanıyor, bu konuda en az Fransız Jean-Claude Killy kadar iyi. Yavaş yavaş üzerlerine yorgunluk çökmüş, bira bardakları boşalmış, karınları guruldamaya başlamıştı. Ne var ki beş kuruş paraları yoktu. Ancak Johan Corneliussen çaresizlik nedir bilmezdi. Garson hanımı çağırarak lokantanın müdavimi olarak kendisinin ve dostu Elias Rukla'nın içine düşmüş bulunduğu müşkül durumu izah etti, bunun hemen ardından masalarına iki şişe bira, köfte, soğan, patates, bezelye ve havuçla tepelme dolu iki tabak yemek ve yanında çeşitli baharat şişeleri ile HB marka sos, hardallı sarmısaklı *ravigoté* sosu, hardal, ketçap servisi yapıldı. Güzelce yiyip içtiler. Birkaç duble de ceplerinde getirdikleri şişeden çaktırmadan yuvarladılar. İzledikleri filmlerden konuştular büyük bir ciddiyetle. Örneğin *Geçen Yıl Marienbad'da* filminde kadınların üzerine düşen ışığın nasıl aşırı pozlanmış olduğunu ve yine aşırı poz verilmiş ışığın Fellini'nin 8 ½ filminde gün doğumunda kafedeki donuk masaları nasıl aydınlattığından söz ettiler. Johan Corneliussen Kongsberg'li adamdan bahsetti, bu adam genç yaşında hayatını gölgelemişti onun. Arkadaşının Immanuel Kant'tan söz ettiğini anlaması Elias'ın biraz vaktini aldı. Johan, Königsberg kentinin adını Norveççeye çevirerek Kongsberg demişti. Bu jargonu yakalayınca kendisi de aynen devam etti ve Kaliningrad'lı adam, dedi. Johan Corneliussen, söylediğinden başka bir anlama işaret etmeyen, cümlelerin birinci bölümüyle son bölümünün tıpatıp aynı olduğu basit cümlelere duyduğu sevgiyi dile getiriyordu, zaman ve mekânın da uygun düşüp "Açık bir kapı açık bir kapıdır" gibi bir cümleyi kusursuz bir şekilde telaffuz etmesi halinde aldığı hazzın büyüklüğüne dikkat çekiyordu. Muhabbet saatlerce böyle devam ettikten sonra Johan Corneliussen sabırsızlandı ve başka bir partiye gitmeyi önerdi. Yeniden Sogn Öğrenci Yurdu'na gideceklerdi. Bu kez bir başka binadaki bir başka apartman dairesinde parti vardı ve yepyeni kazanımlar sunacaktı onlara, böyle demişti. Öğrenci yurduna gittiler ve bir kapıyı çaldılar, kapıyı açan kişi Johan Corneliussen'i büyük bir coşkuyla içeri buyur etti. İçerideki sıcaklığa ve müziğe aktılar. Apartman dairesi ellerinde içki şişeleri ve kadehler tutan öğrencilerle tıka basa doluydu. Elias, Johan Corneliussen'in peşini bırakmamaya çalıştıysa da ayağı takılıp tökezleyince onu gözden kaybetti. Eline bir kadeh tutuş-

turdular, bir de şişe, bunun üzerine şişeden elinde tuttuğu kadehe içki doldurdu, yani tıpkı kadeh gibi elinde tuttuğu –tabii ki öbür elinde tuttuğu– şişeden kadehine içki doldurdu. Görülmemiş şey! İki el, her biri farklı bir faaliyetle meşgul. Partide eğlenenler durmadan yanından geçip gidiyordu, bu kadarı neredeyse fazlaydı, bir an Johan Corneliussen de yanından aktı geçti, gözden kayboldu, görüldü, yeniden kayboldu, tıpkı çevresinde bir görünüp bir kaybolan pek çok tip gibi. Sunnmøre’den ve Sogn ilinin iç bölgelerinden gelmiş koyu renk saçlı kızlar, Trysil’den sarışınlar, yok yok, bu kadarı da fazlaydı. Bir an partiye katılanlara seslenmeye çalıştı, hey ben de buradayım, ne yazık ki kimseyle iletişim kuramadı. Kendini terk edilmiş hissetti. Oracığa bırakılmış. Johan Corneliussen nerede? Niye kimse Elias’la konuşmuyor, oysa o onlara sürekli sesleniyor? Kendine geldiğinde etrafta sessizlik hüküm sürüyordu. Ve karanlık. Sogn Öğrenci Yurdu’nda bir öğrenci evinde mutfak masasının başında sızıp kalmıştı yine. Öğrencilerden biri ışıkları söndürme inceliğini göstermiş olduğundan mutfak karanlıktı. Ancak dışarıdan, karanlığın içinden gelen hafif ışık huzmeleri ona gecenin sona ermekte olduğunu bildiriyordu, o an bir mart sabahının gri aydınlığına tanık olmaktaydı. Ansızın, yanında yatmış uyuklayan Johan Corneliussen’i fark etti. Johan kafasını masaya yapıştırmış horultuyordu. Johan Corneliussen’in açık ağzından çıkan horultular haricinde etrafta çıt çıkmıyordu. Elias Rukla perişandı. Onun için eğlence bitmişti. Vücudunun her tarafının ağrıdığını hissetti. Johan Corneliussen’in mutfakta yanında yatıyor olmasından mutluluk duydu, demek ki artık gerçek bir dostu olmuştu. Johan Corneliussen’i dürtükleyip uyandırdı. Ben gidiyorum, dedi. Ya sen? Johan başını salladı, sonra başı yeniden masanın üzerine devrildi ve uykusuna devam etti. Elias onu bir kez daha dürttü. Hey, gidiyor muyuz? Johan başını salladı ve ayağa kalktı. Koridora çıktılar, askıdan pantolarını alıp giydiler. Sokağa çıktıklarında şafak söküyordu, hava buz gibiydi, yorgun gövdeleri titreye titreye yokuş aşağı, kavşağa doğru ilerlediler. Burada yolları ayrılıyordu. Görüşürüz, dedi Johan. Tamam, dedi Elias.

Öyle de yaptılar. Böylece Elias Rukla, Johan Corneliussen’in dostu oldu, sürekli birlikte dolaşmaya başladılar, etrafta hep beraber görünüyordular. Elias ana dalına destek olarak aldığı felsefe derslerini tamamladıktan ve Norveç Dili ve Edebiyatı üzerine ya-

zacağı tez çalışmalarına döndükten sonra da (aslında dönmüş de sayılmazdı, zira felsefeye devam ederken Dil ve Edebiyat Fakültesi okuma salonundaki çalışma masasını hiç terk etmemiştii) görüşmeye devam ettiler. Elias Rukla'nın arkadaşına hayranlık duyduğu yadsınamaz bir gerçektii. Bunu hem Johan'dan hem de diğerlerinden saklamaya çalıştıysa da, ne kadar başarılı olduğu su götürür. Ancak kendisinden hiç gizlemedi bu duygusunu. Ayrılmaz bir ikili oluşturduğu arkadaşına hayrandı, bunun bilincindeydi ve sürekli onunla birlikte olmaktan kıvanç duyuyordu, öylesine bir ikili olmuşlardı ki Elias'ın varlığını fark eden kişiler Johan Corneliussen'i de göreciklerinden emin olarak hemen etrafa bakıyorlardı. Ayrıca Johan Corneliussen görüldüğünde Elias'ın da onun hemen yakınında bulunacağı varsayılıyordu ve Johan Corneliussen'in toplum içinde görünme biçiminin bir parçası olan bu gerçeğı doğrulamak üzere gözler sağa sola çevriliyordu. Her ne kadar başkalarının kendisini Johan Corneliussen'in gölgesi olarak gördüklerini bilse de, bu durum Elias'ın gururunu okşuyordu. Çünkü bu, Elias Rukla ile Johan Corneliussen'in dostluğunu yadsınamaz bir gerçek olarak ortaya koyduğundan, başkalarının gözünde "Elias'ta bir şeyler var demek ki" izlenimini yaratıyor olmalıydı. Bu bir şeylerin neler olabileceğini kendisi de merak ediyordu aslında. Daha neşeli, daha dışa dönük, ruhsal açıdan daha zengin kişilerle vakit geçirmek yerine Elias'la birlikte olmayı seçtiğine göre Johan Corneliussen kendisinde bir şeyler bulmuş olmalıydı. Ancak bunun ne olabileceğı bir muammaydı, en iyisi fazla kurcalamamak, diye düşünüyordu Elias, ne olabileceğı üzerinde uzun uzun düşündüğüm ve de bulduğum takdirde o şey kaybolabilir veya kendi kendisinin tersine dönüşüp antipatik bir hal alabilir –yani o şeyin ne olduğunu bilmediğim zamanlarda davrandığımdan daha farklı davranabilirim– ya da hem beni hem de Johan'ı küçük düşürebilecek çok değersiz bir şey olduğu –örneğin Johan'ın benim ona büyük hayranlık duyduğumu saklamaya çalışmamı beğenmesi gibi– ortaya çıkabilir. Bunları aklından geçirirken bile utanç duyuyordu, dostu Johan Corneliussen'le beraberken de böyle bir utanca kapıldığı oluyordu, o zaman iyice içine kapanıp sessizleşiyor, özellikle Johan Corneliussen coşkulu bir günündeyse bu durum daha da göze batıyordu; neşeli, hayat dolu Johan Corneliussen ve suratsız, aksi gölgesi olarak tuhaf bir ikili oluşturuyorlardı. Oysa somurtkanlığının ne-

deni, Johan Corneliussen'in kendisini arkadaş olarak seçmesinden dolayı hissettiği şükran duygularını saklamaya çalışmasıydı, ayrıca arkadaşına karşı beslediği yoğun sevgi, içinde coşup köpürerek kafede karşısında oturan dostuna doğru akan bu sıcak duygu seli onu mahcup ediyor, kafasını karıştırıyordu.

Johan Corneliussen'le arkadaşlık etmek onu zenginleştiriyordu. Johan Corneliussen'in hayata karşı müthiş bir iştahı vardı, bu nedenle de hızlı tempolu ve harika bir öğrenci yaşantısı sürmekteydiler. Derslerle, eğlence dolu gecelerle, tartışmalarla, hayatın ve mutluluğun peşinden plansız koşuşturmacalarla geçiyordu günler. Johan Corneliussen'in ilgi alanları çok çeşitliydi, bir ilgi alanından diğerine zahmetsizce atlıyordu, sürekli onun yanında bulunan Elias Rukla da hayatını ilk kez böylesine dolu dolu yaşadığını hissediyordu. Johan Corneliussen ilgi gösterdiği alanlar arasında –örneğin buz hokeyinden Kant'a, reklam posterlerinden Frankfurt Felsefe Okulu'na, klasik müzikten *rock'n'roll'a*, operetlerden Arne Nordheim'in bestelerine– kolayca geçiş yapabiliyordu. Yeni bir alana atladığında beyni deli gibi çalışırdı ve bir yandan analiz, diğer yandan tezahürat yapar, üstelik bunların hepsini aynı anda başarırdı. Müzik, buz hokeyi, edebiyat, sinema, futbol, reklam, politika, buz pateni. Ayrıca kayak sporunun Alp disiplini müthiş ilgisini çekirdi. Eski kitapçılar ve Bislett stadyumu. Sinematek ve televizyonlar. Aslında Johan tam bir seyirciydi. Kendisi spor yapmaz, ancak seyirci olarak spora bayılırdı. Bislett stadyumunun açık tribününde ayakta durmaktan, Jordal Amfi'de Gamlebyen takımının sayısı giderek azalmakta olan taraftarları arasında bulunmaktan ve Alplerde yapılan kayak müsabakalarını biz kuzeylilerin evlerinin oturma odalarına getiren televizyonların karşısında olmaktan zevk alırdı. Uranienborg Kilisesi'nin yakınında bulunan Krølle isimli restoran Johan Corneliussen'in hayatında adeta oturma odası görevi görüyordu; Elias'la birlikte buradaki iki kişilik masaya tıpkı ilk gittikleri günkü vaziyetlerinde, yani Johan'ın yüzü duvardaki televizyona dönük, Elias ise televizyona arkasını vermiş ancak başını hafif çevirdiğinde Johan Corneliussen'in kendinden emin ve ustaca yorumuyla anlattığı müsabakayı yandan görecektir şekilde yerleşerek uzun yıllar televizyon seyredeceklerdi. Elias Rukla'da hayranlık uyandıran, Johan Corneliussen'in aynı anda hem felsefe hem de sporla ilgilenmesi değildi, başka öğrenciler de, hatta kendisi bile

yapıyordu bunu. Hayranlığının asıl nedeni, Johan Corneliussen'in ilgi alanları arasında duygusal ya da entelektüel bir sıralama yapmamasıydı. Güzel geçmiş bir kayak müsabakasını bir Jean-Luc Godard filmi kadar beğeniyle izliyor, ikisini de aynı ölçüde tutkuyla analiz ediyordu.

Johan, Elias'la felsefe üzerine pek tartışmazdı, ancak Elias bitirme sınavına hazırlanırken kendisinden yardım istediğinde bu konuya girdi. Immanuel Kant'tan da pek söz etmezdi. Ama Elias onun doktora derecesini alacağı günün (ki bu henüz uzak bir gelecekti) herkes tarafından sabırsızlıkla beklendiğini biliyordu. Bu yüzden de Elias arkadaşında (çoğu zaman) bir anlaşılmazlık hali seziyordu. Johan Corneliussen'in kendisiyle beraber olmak, eğitimi aldığı alanın dışına çıkmak ve hatta şevk ve enerjisini bu yolda seferber etmek suretiyle vaktini boşa harcadığı kanısındaydı. Johan Corneliussen'in hayata karşı duyduğu iştahı anlamadığını itiraf ediyordu. Hayata böylesine doyamayan bir adam nasıl oluyordu da kendini felsefe okumaya veriyordu? Yoksa hayata karşı en çok iştah duyanlar mı seçiyordu felsefeyi? Eğer öyleyse, niçin hayata karşı böylesine aç olan bir adam, örneğin mühendislik yerine, çalışma alanı insanın *düşünceleri* olan felsefeyi seçiyordu? Elias Rukla bunları düşünürken aklına mühendislik okumaya başlayan lise arkadaşları geldi, bunlar yaşam coşkusuna sahip kişiler olmamakla birlikte, eylem adamı yetiştiren bir eğitimi seçmişlerdi. Köprüler inşa edecek, çarkların dönmesini sağlayacak, makineleri çalıştıracak, alt kademede görev yapanların verdikleri emirlere uymalarını sağlayacak –zira emirlere uyan olmazsa çarklar dönmez, makineler çalışmaz, inşaatlar tamamlanmazdı– olanlar bu kişilerdi. Elias biraz daha düşündüğünde, mühendis olan arkadaşlarından istisnasız hepsinin, hayata karşı büyük iştah beslemeyen, yalnızca derslerde başarı gösteren, ayrıca hayal gücünden yoksun, konformist tipler olduklarını hatırladı. Mühendis adayı arkadaşlarında bulabildiği tek hayal gücü kısıntısı fıkra anlatmaya ve Trondheim Teknik Üniversitesi'nde sahnelenen öğrenci revülerinin şarkılarını söylemeye bayılmalarından ibaretti. Oysa Johan Corneliussen ne fıkra anlatır ne de revü şarkıları söylerdi. O yalnızca hayata âşıktı. Ve büyük filozof Immanuel Kant'ı inceleyeceği çetin bir eğitim sürecine atılmıştı, araştırma bulgularını öğrenci arkadaşlarına ve hocalarına kısa kısa yazılar halinde iletmiş, böylelikle de çevresinde

hazırlamakta olduğu tezle ilgili büyük bir beklenti yaratmıştı. Her türlü bilgiye vakıf olmayı seven bu (henüz) genç adam Sogn Öğrenci Yurdu'nda düzenlenen ve varlığından haberdar olduğu hiçbir partiyi kaçırmaz, en azından birkaç dakikalığına bile olsa neler olup bittiğini görmek ya da kaçırdığı bir şeyler var mı diye bakmak üzere bu partilere uğrardı, bundan sonra çalışma odasına dönüp Kant üzerine yapılmış yorumlardan birini okumaya başlayabilirdi, zira en azından neyi kaçırdığını, gece boyunca kendisini bekleyen fırsatların neler olduğunu öğrenmiş olurdu, kısacası Johan çok mütecessis mizaçlı bir insandı da diyebiliriz, ayrıca dedikoduya da çok meraklıydı, bu (henüz) genç adam Blindern ve Sogn öğrenci çevresindeki arkadaşları arasında, başka şeyler yapmak zorunda kalıp da Skeid'in (aslında tuttuğu takım Vålerenga değil Skeid'di) kendi sahasında oynayacağı bir maçı ya da *Televizyonda Tiyatro* programında yayınlanacak bir absürd tiyatro oyununu kaçıracığını düşününce paniğe kapılan tek kişiydi, bir yaz Molde kentinde uluslararası çapta isimlerin de yer alacağı bir caz festivali yapılacağını duyduğunda hemen harekete geçmiş ve yola koyulmuştu (çadır ve kamp malzemelerini yanına almakla birlikte Elias Rukla'yı götürmemişti, buna karşılık Elias'la beraber Danimarka feribotuyla tam üç kez Kopenhag'a gitmişler, geceleri güvertede yatmışlar, çılgın partilere katılmışlardı), işte bu genç adamın hayatının temeli, varlığının dayanak noktası, Doğu Prusya'nın Baltık Denizi kıyısındaki Königsberg kentinde doğmuş olan on sekizinci yüzyıl düşünürü Immanuel Kant'tı. Elias Rukla arkadaşının bu tercihihe hep hayret etmişti. Johan kafasının içinde sessiz ve sürekli düşünmeyle geçen bir hayat yaşıyor, bu nasıl mümkün ben anlayamıyorum, diye geçirirdi aklından. Johan Corneliussen'e, hiç bıkmadan Immanuel Kant üzerine tefekküre dalmaya adanmış bu içsel hayatını sorardı. Johan böylesi sorgulamalardan nefret eder, hatta sinirlenirdi, ama Elias aldırılmaz, arkadaşını sorguya çekmeyi sürdürürdü. Johan ise Elias'ın sorularına cevap vermek yerine, yakın bir dönemde, örneğin o akşam yapacakları şeylerden söz açardı. Çok ender olarak hayatının temeli olan konudan bahsederdi. İşte o zaman Elias kulaklarını dört açarak arkadaşının anlattıklarını dinlerdi ama pek bir şey anlayamazdı. Immanuel Kant'a dair bildikleri zorunlu yan ders olarak aldığı felsefeyle sınırlıydı, o kadarını bile öğrenmekte zorluk çekmişti zaten. Yine de kulaklarını dört açıyordu. Johan

Corneliussen'in Zaman ve Mekân'a, var olmadıkları takdirde tek bir düşünce bile üretmeyeceğimiz bu iki kategoriye sıkı sıkıya bağlı olduğunu anlamıştı. Her şey burada sınırına erişir. Zaman. Mekân. Bu, peşinen doğru kabul edilen önerme ya da bilgidir ve Johan Corneliussen'in zihni de sürekli bununla meşgul, diye düşünüyordu Elias Rukla. Zihni sürekli bununla meşgul olan ve akıl sağlığını yitirmemeyi başaran birinin içinde huzur hüküm sürüyor olması, yüzünün aydınlığa kavuşmuş birinin dinginliğini yansıtması gerekmez mi? Elias Rukla sorusunun cevabını alabilmek üzere neşeli ve cömert arkadaşı Johan Corneliussen'in yüzüne bakıyordu. Johan Corneliussen cevap vermiyordu. Hangi soruların kafasını meşgul ettiğini, bunlara getirdiği olası açıklamaları ve içinde hüküm süren, hatta muhtemelen kendisine pahalıya mal olmuş huzur gibi konuları kendine saklıyordu. Ancak şu kadarını söyleyebilirdi ki, Kant düşüncesinin kendisi değildi onun ilgisini çeken. Kant bir temeldi, lakin bitirmesi yıllar alacak olan doktora tezinde peşinde koştuğu şey Kant değildi. Kant'a dair çalışmalar yapmış binlerce düşünce adamıydı onun ilgisini çeken. Kant literatürü, Kant *hakkındaki* literatürdü. Modern insanın belge koleksiyonuydu onun ilgisini çeken. Bu konuyu inceleyen, insan düşüncesinin imkânlarını da incelemiş olacaktı. Başka konuları incelemeye gerek yoktu. Kant literatürü yirminci yüzyılın meraklı ve aydın insanının sorabileceği soruların tamamını içeriyordu. Marx ile Kant arasındaki ilişkiye bakan, her şeyi öğrenmiş olurdu. Zaten Marksizm ancak o şekilde anlaşılabilirdi. Aynı şey Wittgenstein için de geçerliydi. İnsan Wittgenstein'in Kant'ı ele alışına ve gayet saygılı biçimde ondan kaçınmaya çalışmasına bakacak olursa Wittgenstein'in sırrının ipuçlarını bulmuş olurdu. Johan da kendini sayı itibariyle zengin ve seçkin olan bu gruba dahil etmeyi hedefliyordu. Evet, onun yazacağı doktora tezi de ileride insan düşüncesine ait belgeleri içeren bu koleksiyona girecekti. Kendine öyle yüksek bir hedef belirlemişti ki, bu konu üzerine konuşmaktan kaçınıyordu, megaloman değildi, iddialı biri olarak görülmek istemiyordu, ne de olsa Norveç'in Østlandet bölgesindeki küçük bir istasyon kasabasında doğmuş yirmi beş yaşında basit bir gençti, üstelik hakikati *bulduğunu* da iddia etmiyor, ancak alçakgönüllü ve ateşli Kant yorumcularının iki yüz yıllık bir süreçte oluşturduğu bu çerçeve içinde yer alabilecek küçük olasılıklar üzerinde düşünmeye çalışıyordu. Bunu yapabilmek için

zamana ihtiyacı vardı. İşte o yüzden eğitimi ağır ilerliyordu. Hatta öylesine ağır ilerliyordu ki, Eva Linde'yle tanıştığında sekiz yıllık felsefe öğrencisiydi ve doktora çalışmalarının sonuna gelmesine bir hayli zaman vardı.

Buna karşın o günlerde Elias Rukla *kendi* eğitimini tamamlamıştı. Elias 1968 yılı sonbaharında filoloji sınavını vererek mezun oldu. 1969 yılı ilkbahar sömestrinde lisede öğretmenlik yapmasına olanak sağlayacak eğitim sertifikasını aldı. Sogn Öğrenci Yurdu'ndan taşındı, Jakob Aalls Sokağı'nda üç odalı bir daire buldu, henüz bir işe girmemiş olmasına karşın bankadan kredi çekerek evi satın aldı. Kısa bir süre sonra da iş buldu; sonbahar sömestrinden itibaren Fagerborg Lisesi'nde kadrolu öğretmen olacaktı. Johan Corneliussen ise eski hayatına devam ediyordu: Hâlâ hem kendi cinsinden hem de karşı cinsten öğrenci arkadaşlarının taptığı bir öğrenciydi. Üstelik öğrenci dernekleri başkanı da seçilmişti, bütün Avrupa üniversitelerinde başkaldırı rüzgârlarının esmekte olduğu o günlerde Johan Corneliussen Marksist olmuştu, ancak gördüğümüz gibi Marx'ın öğretisi Kant'ın felsefesi üzerine kurulu olduğundan bu durum Johan Corneliussen'in çalışmaları açısından olumsuz sonuçlara yol açmadı. Johan her şeye eskisi gibi devam etti. Elias ve Johan iyi günde de kötü günde de dostluklarını sürdürüyorlardı. Elias, Johan'ı öğrenci yurdunda ziyaret ediyor, birlikte kent merkezinde maceradan maceraya koşuyorlardı. Değişen tek bir şey oldu. Johan Corneliussen bir gün Elias'ı bir kızla tanıştırmak istedi. Bu, ilişkilerinde alışılmadık bir şeydi, zira Johan o güne dek kızları hep dostluklarının “dışında” tutmuştu. Hayatın labirentlerinde birlikte dolaştıkları, partilere girip çıktıkları yıllar boyunca Johan sayısız kızla “takılmış”, hatta aynı kızla haftalarca “beraber olduğu” da olmuştu, bunlar tavladığı ya da kendileri tarafından tavlınmaya ses çıkarmadığı, Fredrikke öğrenci kantininde veya başka yerlerde yan yana görünmekten çekinmediği öğrenci kızlardı, Johan bu konuları hiç abartmazdı, yeni kız arkadaşını peşine takıp getirir ve Elias'ın yanına otururdu, üçü kırk yıllık arkadaşmış gibi muhabbete koyulurlardı, birkaç hafta sonra kız gözden kaybolduğunda Johan yine hiç istifini bozmaz, kızdan uzun süredir görmedikleri bir ortak arkadaşlarıymış gibi bahsederdi. Ama şimdi Elias'ı Sogn Öğrenci Yurdu'ndaki odasına yemeğe davet ediyor ve görüştüğü genç bir kadınla tanıştırmak istiyordu.

Elias, Johan'ın öğrenci yurdundaki küçük odasına gittiğinde onları kanepede oturmuş, kendisini beklerken buldu. Masaya beyaz bir örtü serilmiş, tabaklar, kadehler yerleştirilmiş, renkli peçeteler hazırlanmıştı. Bir bayram günüydü adeta. Elias Rukla'nın Eva'yı ilk kez gördüğü bayram günü. Elias Rukla'nın az sonra kanepede yan yana oturan çiftin varlığına tanık olmak üzere Johan Corneliussen'in yaşadığı daracık odaya adımını attığı bayram günü. Genç kız Johan Corneliussen'in yanında oturuyordu, ayağa kalktı ve Elias Rukla'nın elini sıktı, kızın elinin sıcak olması ve "fazladan" (muhtemelen rica edercesine, yalvarırcasına) sıkıca tokalaşması Elias'ın dikkatini çekmişti. Yeni çift pek bir gergin görünüyordu, Johan Corneliussen ise beklentiler içinde olduğu izlenimini veriyordu. Haklıydı da. Çünkü kız arkadaşının gerçek ötesi bir güzelliği vardı. Bir kamara kadar küçük bu odada böylesi güzel bir kadınla bir arada olmak olağanüstü tuhaf bir durumdu. Elias kızın mutfığa gidip yemek hazırlayacağını ummuştı. Oysa odadan çıkan Johan oldu. Ancak hazırlıklar bitmiş olduğundan geri gelmesi uzun sürmedi. Yine de Elias kısa bir zaman için kızla baş başa kalmıştı. Yutkundu ve ne yapıyorsunuz, diye sordu. Kız hazırlık sınıfındaydı. A, elbette, bunu düşünmeliydim, dedi Elias Rukla. Kız gülümsedi, Elias'tan gelen bu hayret ifadesine şaşırmış gibi görünmüyordu. Zira Elias Rukla iki kere iki dört eder denli basit bir akıl yürütmeye kızın Johan Corneliussen'in öğrencisi olduğunu tahmin etmiş, kız da Elias'ın böyle düşündüğünü hemen anlamıştı. Felsefe bölümünün yetenekli doktora öğrencisi Johan Corneliussen yıllardan beri hazırlık yılında alınması zorunlu felsefe derslerine girerek kendine ek gelir sağlıyordu. Verdiği ders üniversite el kitabında "Doktora öğrencisi Johan Corneliussen spesifik mantık sorunsallarını ele alacaktır" şeklinde tanımlanıyor ve Johan'ın ismi doçentler ve profesörlerin isimleriyle beraber geçiyordu. Kız gülümserken doğrudan Elias'ın yüzüne bakmamış, bakışlarını hafifçe pencere tarafına kaydırmıştı. Johan odada olmadığı için böyle yapıyor olsa gerek, diye düşündü Elias. Kızın bu davranışı hoşuna gitti. O sırada Johan tamamen kendi yapımı olan *Béarnaise* soslu biftek tabağıyla içeri girdi. Kırmızı şarap olarak Beaujolais Thorin açmıştı. Elias ilk (ve son) kez Johan Corneliussen'in öğrenci evine yemeğe davet edilmiş bulunuyordu. Kadehlerini kaldırdılar, kelimelerle anlatılamaz güzellikteki Eva Linde kadehini dudaklarına götürmeden önce âdet yerini bulsun

diye kısa bir an Elias'ın gözlerine baktı, sonra erkek arkadaşıyla samimiyetlerini ifşa edercesine Johan'ı süzerek kadehten bir yudum aldı. Yemek. Johan Corneliussen'in daveti. Kelimelerle anlatılamaz güzellikteki Eva Linde görünmezliğe bürünmüş gibi, öylesine sessizce yemek yiyordu ki Elias da soluğunu tutmak zorunda hissetti kendini, ağzından sesler çıkmasından korktuğu için yutkunmaktan çekiniyor, lokmasını çiğnerken karşısındaki kanepede Johan Corneliussen'le yan yana oturan bu kendi halinde, sessiz güzeli rahatsız edecek sesler çıkarmamak için aşırı özen gösteriyordu. Johan Corneliussen yemek boyunca odada hüküm süren bu tuhaf sessizliği hissetmiş olmalı ki konuşmaya başladı, ancak gözdesi Eva'yı görünür kılma çabası içine girip onunla sohbet etmeyi tercih etmemiş, tam tersine Elias'la her zaman konuştukları konular üzerine bir sohbet açmıştı. Johan'ın her şeyin eskisi gibi olmasını istediğini, arkadaşına Eva orada yokmuş gibi davranmayı uygun bulduğunu anladı Elias. Her zaman nasıl sohbet ediyorlarsa yine öyle yapacaklardı. Johan Corneliussen kendini kaptırmış bir şekilde iddiacı konuşmalarına başladı, adeta arkadaşına yalvarıyordu. Doğal davran Elias! Eva Linde'yle konuşmaya çalışma! Benimle, arkadaşın Johan'la sohbet et! Elias, Johan'ın kendisine vermek istediği mesajı almıştı, evet, her şey eskisi gibi devam edecekti, tek yenilik kırılğan güzelliğiyle ortama katılmış Eva Linde olacaktı. Bunun üzerine iki eski arkadaş binlerce kez konuştukları konularda yeniden koyu bir sohbet açtılar, Eva Linde sessizce onları dinliyordu.

Bütün gece böyle geçti. İki arkadaş siyasetten, ortak tanıdıklarından (dedikodu), spor karşılaşmalarının sonuçlarından, ülkelerden, devletlerden, gelecekte, geleceğin hangi kılığa bürünerek karşılırlarına çıkacağından, geleceğin getireceği mesajdan ve buna benzer şeylerden söz ettiler. Johan Corneliussen Marksist devrimci kimliği nedeniyle coşkuyla, heyecan içinde konuşuyordu, Elias ise daha kuşkucu ve akliselim sahibi bir tavır almış, ara ara ince, düşündürücü espriler yapıyordu (yani esprilerinin böyle algılandığını ümit ediyordu). Tıpkı daha önceleri defalarca yaptıkları gibi. Johan kanepede, Elias ise tekli koltukta oturuyordu. Kanepede, Johan'ın yanında: Eva Linde, seçilmiş, yani güzide. Elias ara ara (alametifarıkası olan) ince, düşündürücü bir espri yaptığı zaman genç kızın kelimelerle anlatılamaz güzellikteki yüzünde bir gülümseme belirliyordu, işte o zaman Elias bu akıl ermez güzellikteki kadından aldığı

olumlu tepkiyi görmezden gelmeye çalışmak için bir hayli çaba sarf ediyordu. Şimdiye dek bu kadar güzel bir kadınla aynı odada bulunmamıştı hiç! Kendini ortama zorla girmiş gibi hissediyordu, sevgilileri baş başa bırakmak üzere görgü kurallarının da emrettiği gibi birkaç kez izin isteyip kalkmaya teşebbüs ettiyse de Johan Corneliussen kalması için ısrar etti. Elias Rukla da kaldı tabii, ona duyduğu saygıdan ötürü Eva Linde'ye, Johan'la yalnız kalmaya can atan, böyle bütün gece oturup onların konuşmalarını dinlemekten yorulan, sevgilisiyle baş başa kalacağı anları özlem içinde bekleyen, kıymetli zamanını boş yere çaldığı Eva Linde'ye gitmek istediğini söyleyemezdi, böyle bir kabalık yapamazdı. Üstelik Eva Linde halden memnun görünüyordu. İki dost sohbeti koyulaştırdıkça genç kız rahatlamıştı sanki. Ayakkabılarını çıkarmış, ayaklarını altına alarak kanepeye yerleşmişti. Yan yana oturmalarına karşın Johan'a sokulmamıştı, ancak Johan'a bakışı, onu seyretme tarzı, gönderdiği gülücükler öylesine belirgindi ki Elias Rukla dünyadaki bir faniye böyle de bakılır mı diye şaşmaktan kendini alamadı, gözlerini yere indirmek zorunda kaldı. Bir keresinde Eva sigara külünü ya da tozları hafifçe silkeliyormuş gibi Johan Corneliussen'in ceketinin koluna dokundu, bu hareketi gören Elias da gerçekötesi güzellikteki Eva Linde'nin Johan Corneliussen'e sırılsıklam âşık olduğunu anladı. Bu gerçeğin yarattığı ulvi hava öylesine kör ediciydi ki Elias bir kez daha gözlerini kaçırmak zorunda kaldı.

Johan Corneliussen ancak gece yarısından sonra Elias Rukla'nın kalkıp iki sevgiliyi baş başa bırakmasına izin verdi. Elias oturduğu koltuktan kalktı, vaktin geç olduğunu, ertesi gün erken kalkacağını ve artık daha fazla içmemesinin yerinde olacağını söyledi. Johan Corneliussen ve Eva kanepeden kalktılar, Elias'ı ortak kullanılan antreye kadar geçirdiler. Johan ile Elias birbirlerine birkaç neşeli söz söyleyerek takıldılar, bunlar yalnızca kendilerinin anlayacağı esprilerdi, Eva elini uzattı, tokalaştı. Sıkı bir tokalaşmaydı ama birkaç saat öncesinde Elias içeri girdiğinde yaptığı "fazladan" (rica edercesine, yalvarırcasına) sıkıca tokalaşmadan farklıydı. Elias, Eva'nın böyle yapmasından hoşlandı. Jakob Aalls Sokağı'ndaki evine doğru gitmek üzere Sognsveien Caddesi'nde yürümeye koyuldu. İçini hüznün kaplamıştı. Gençlik çağının geri gelmeyecek şekilde sona erdiğini düşünüyordu, belki de yuva kurma zamanı gelmişti. Johan Corneliussen ona karşı çok cömert davranmışsa da,

mutluluktan uçarcasına arkadaşını ve sevgilisini Elias'ın dostluğuna ne kadar önem verdiği inandırmaya çalışmışsa da, bütün akşamı aşkın ve aşkın nesnesinin iki arkadaşın arasına asla giremeyeceğini, hatta aşkın ve aşkın nesnesinin dostluklarına vazgeçilmez bir parça olarak eklemeneceğini anlatmakla geçirmişse de Elias kendini yalnız hissediyordu. Johan Corneliussen'in gösterdiği âlicenaplık onu derinden etkilemişti, yine de arkadaşının söylediklerinin bir gerçek değil yalnızca iyi dilekler olduğunu biliyordu; Johan'ın aşkının nesnesi Eva Linde gibi bir kadındı ve arkadaş bütünü zamanını ona tapmakla geçirecekti, belli ki Johan Corneliussen'in içinde yanan tutkunun ateşi, bu ateşi canlı tutan sevgilisi her daim yanında olmadığı, Johan onu görmeyip derinliklerine vakıf olmadığı takdirde Johan'ı mahvedecekti, Elias Rukla bunu anlamıştı.

Johan Corneliussen'in verdiği gerçekçi olmasa da dolaylı teminatlar Elias'ı derinden etkiledi, o da arkadaşına karşılık vermeyi kendine bir borç bildi. Bu nedenle de ertesi gün Johan Corneliussen'i telefonda yakalamadan (defalarca denemişti) içi rahat etmedi. Bütün gün öğrenci yurdunda antrede duran ve o daireyi paylaşan öğrenciler tarafından ortaklaşa kullanılan telefonun numarasını çevirmiş, her defasında da cevap veren kişinin Johan Corneliussen'in kapısını çaldığını ama hiç cevap alamadığını öğrenmişti. Ancak akşama doğru bağlantı kurabildiğinde Johan'a söylediği ilk cümle şu oldu: "Ne muhteşem bir kadın. Sana gıpta ediyorum, onu elinden kaçırmamaya bak. Onunla evlenmelisin dostum." Johan Corneliussen sesini çıkarmadı. Ardından gülmeye başladı, biraz mahcup bir kahrkaydı bu, mahcuptu çünkü duydukları onu mutlu etmişti. "Öyle mi diyorsun, öyle diyorsun yani. Ha ha ha!" "Evet, bunu diyecektim sadece." "Hoşça kal." "Sen de hoşça kal." Elias ahizeyi yerine koydu.

Elias, Johan Corneliussen'den aylarca haber alamadı. Johan sonbaharın başlarında telefon ettiğinde Elias'ı imece usulü yarıdışmaya çağırıyordu. Grorud semtinde onarılıp yenilenecek üç odalı bir apartman dairesinden söz etti. Elias kararlaştırdıkları saatte apartmanda Johan'ın on iki arkadaşıyla buluştu. Burası küçük, dar ve eskimiş bir daireydi. Johan Corneliussen'in arkadaşları onarıma giriştiler. Duvarları ve ahşap yüzeyleri macunladılar, zımpara çektiler, boyadılar, duvarları duvar kâğıdıyla, zemini yeni döşemeye kapladılar. Uzaktan, yakından eve inşaat malzemeleri geliyordu,

bunlar firmalar tarafından değil, Johan'a kıyak yapan insanlar tarafından taşınıp getiriliyordu. Johan Corneliussen bu imecenin orta yerinde durmuş çalışmayı örgütlemekteydi. Parmaklarını bir sıklatmış, Grorud'daki apartmanın üç odalı dairesi ansızın aydınlık, güzel ve modern bir eve dönüşmüştü. Eva bu eve taşınacaktı. Genç kızın henüz hiçbir şeyden haberi yoktu, Johan akşamüstü Eva'yla kent merkezinde buluşacak ve onu eve getirecekti. İki gün sonra Johan'ın on iki arkadaşı yeniden eyleme çağrıldı. Taşınma zamanı gelmişti. Önce Sogn Öğrenci Yurdu'ndan, daha sonra Eva Linde'nin Carl Berner semtindeki odasından eşyalar alındı (Eva ortalıkta görünmüyordu), Grorud'a götürüldü. Arkadaşları eşyaları yukarıya taşıdılar, bir yandan da adını sanını bilmedikleri bazı "firmalar"dan kanepe, buzdolabı, fırın, televizyon, sandalye, masa, perde, ayaklı lamba gibi bilumum eşya geliyordu. Arkadaşları bütün bunları da yukarı çıkardılar, yerlerine yerleştirdiler, kitapları raflara sıralayıp giysileri dolaplara kaldırdılar, üstüne üstlük bir de perdeleri astılar. Akşam olduğunda ev kusursuz bir biçimde tamamlanmış, içinde oturulmaya hazır duruma getirilmişti. Arkadaşları Eva Linde gelmeden evi terk etti. Bir hafta sonra taşınma partisine çağrıldılar. Nihayet Eva'yla tanışıyorlardı. Eva antrede durmuş, konuklara hoş geldiniz diyordu. Elias'a (ve tüm arkadaşlarına) göre Eva tıpkı onu ilk gördüğü zamanki gibi gerçekötesi güzellikteydi.

Johan Corneliussen ile Eva Linde, Grorud semtindeki çok katlı bloklardan birindeki üç odalı apartman dairesinde yaşamaya başladılar. 1969 yılının sonbahar aylarıydı. 1970 yılının başında evlendiler, yıl sonuna doğru da kızları Camilla dünyaya geldi. 1972 yılında Johan Corneliussen Marx ve Kant arasındaki bağlantıya ilişkin bir tez vererek felsefe dalında doktora diplomasını aldı. Çeşitli nedenlerden dolayı bölümde kadrolu bir pozisyon bulamadı, dolayısıyla ailenin ekonomik durumu giderek kötüleşti. 1976 yılına gelindiğinde ise Johan Corneliussen şartlara daha fazla dayanamadı, Grorud semtindeki apartman dairesini, giderek daha da güzelleşen karısını ve altı yaşındaki kızını bıraktı ve bir daha geri dönmek üzere kayıplara karıştı. Evlilikleri süresince Johan Corneliussen'in yakın dostu sıfatıyla ailenin evine sık sık konuk olan Elias Rukla'ya bir gün Fornebu Havaalanı'ndan telefon geldi. Johan Corneliussen her şeyi bırakıp kaçtığını, elindeki New York biletiyle uçağa binmek üzere olduğunu ve sekiz saat sonra kendisine yeni bir gelecek

kurmak üzere Amerika'ya ayak basacağını söylüyordu, bu kez söz konusu olan felsefe değildi.

Bu şok haber yine de Elias için büyük bir sürpriz olmadı. Elias'a son söylediği sözlerden anlaşıldığı üzere Johan Corneliussen bir çıkmaza saplanmıştı. Şaşkınlıktan dili tutulan Elias son bir gayretle arkadaşının akliselimine seslenip "Fakat Eva ile Camilla?.." dedi. Johan Corneliussen'in cevabı kısıydı: "Onları sana emanet ediyorum." Böyle söyleyerek telefonu kapattı. Elias tam emin değildi ama arkadaşının bu son sözü o an ona şablonun bütününe ait bir parça gibi geldi. Neydi Johan'da ters giden şey?

1970 yılında Grorud'da yaşayan, birbirlerine kenetlenmiş mutlu bir aileydiler. Eva, Johan ve yeni doğmuş kızları Camilla. 1972 yılında Johan felsefe dalında doktora diplomasını almıştı ve bu mezuniyet tahmin edilebileceği gibi Felsefe Enstitüsü'nde coşkuyla kutlanmıştı. Ancak bunu izleyen hiçbir gelişme olmadı. Johan Corneliussen bir yere kıpırdayamadı. Enstitü'de açık kadro yoktu. Bir Alman üniversitesine gitmesini sağlayacak olan ve pek çok kişiye cazip gelen, parası dolgun bir bursa başvurusu için teşvik edildiyse de Johan başvuru yapmamıştı. Pratik nedenlerle gerçekleştirilmesi imkânsız, demişti. Eva ve Camilla'yı da götürecek olsa alacağı burs geçimlerini karşılamayacaktı, yalnız gidecek olsa bir iki yıllık ayrılık güç olacaktı. Sonuçta bir işe giremedi, yarı zamanlı bir işin kazancına eş meblağda bir araştırma bursu aldı, ayrıca Kongsberg, Nottoden, Skien, Tønsberg ve Fredrikstad gibi civardaki küçük şehirlerde üniversitenin hazırlık yılında alınması zorunlu olan felsefe derslerini veriyor ve şöyle böyle bir yıllık gelir elde ediyordu. Eva'nın eğitimine gelince, her şey gelişigüzel bir şekilde gerçekleşmekteydi. Öğrenciliğinin devamı gelmedi; Johan'ın doktora tezi üzerine yoğun biçimde çalıştığı günlerde bir ofiste tam zamanlı sekreter olarak çalışmaya başladı, bunu izleyen yıllarda da yarı zamanlı olarak bu işe devam etti. O cömert ve şaşaalı hayatlarının geri planında, hatta mutluluklarının tavan yaptığı 1970 yılında bile hep geçim sıkıntısı içindeydiler.

Elias yıllar boyu bir aile dostu, özellikle de Johan Corneliussen'in yakın arkadaşı olarak hep yanlarındaydı. Johan ona sık sık telefon edip Grorud'a, evlerine davet ederdi. Elias Rukla da çağrıyı kabul ederdi. İlk Majorstua'dan Nationaltheatret'ye kadar tramvayla gider, oradan Karl Johan Caddesi yoluyla Jernbanetorget'ye yürür,

sonra Grorud istikametine giden metroya biner, çok katlı bloktan içeri girer, asansörle dokuzuncu kata çıkardı, ev halkı onu bekliyor olurdu. Hemen her şeyi birlikte yaparlardı. Beraber akşam yemeği yer, yürüyüşe çıkarlardı, Elias bebeğin bakım faaliyetine katılırdı (işin doğrusu, bu konuda Elias sadece ilgili bir seyirci rolü üstlenirdi), onlara –ya da en azından birine– gittikleri her yerde eşlik ederdi, alışveriş listesine alınmasını istediği yiyecekleri ekler, süpermarkette kasada hesabı paylaşırdı. Evlerinde gecelediği zamanlar salondaki kanepede uyurdu. Kışın Lillomarka kırsalına kayak yapmaya giderlerdi. Kayakla giderken arkasından bebek Camilla'yı içine yerleştirdiği kızağı çeken Johan, Eva ve Elias Rukla. Eva bütün dikkatleri üzerinde toplardı, yanlarından geçtiği erkek kayakçılar durur, genç kadını ilgiyle seyredерlerdi. Üçü de buna aldırılmaz gibi yapar, ciddiye almaz ve gülüp geçerlerdi, ancak Elias'ın attığı kahkahalar pek de sahici sayılamazdı, zira Eva Linde'nin gerçekötesi güzelliği onu da büyölüyordu. Kızağı çeken Johan önden giderken Elias, Eva'nın yanında kayardı. Eva güneş ışınlarının küçük Camilla'nın gözüne girmemesine özen gösterirken Elias da aynı şeyi yapar, bir yandan da sohbet ederlerdi. Elias onun konuşma tarzını seviyordu. Sesinin kendine özgü bir tınısı vardı, hafif perdelenmiş gibi sanki, Elias betimleyecek söz bulamıyordu çünkü daha önce hiç böyle bir ses tonu işitmemişti. Güzел kadın kelimeleri arıyor, sanki kelimelerin tadına bakıyordu, kendine ya da (küçük çocuğun kızağını çeken) Johan'ın gerisinden gelen Elias'a “Bunu söyleyebilir miyim?” diye sorar gibiydi adeta. Ara sıra Elias'ın anlattıklarına içtenlikle güler, bu da Elias'ın çok hoşuna giderdi. Yine de Elias, Eva'yı “tanıdığını” iddia edemezdi. Hayır, hayır, onun hakkında hemen hemen hiçbir şey bilmiyordu, ama yine de bir arkadaş olarak kendini ona çok yakın hissediyordu, özellikle o an içinde bulundukları gibi bir durumda, yani Lillomarka'da kayak turuna çıkmış üç arkadaşın, (kızağı çeken) Johan'ın, Elias'ın ve Eva'nın yanından geçen erkekler ağızları açık bir şekilde Eva'yı seyredерlerken. Elias Eva'yı, Johan'ın dostu olarak kendisi tarafından da korunup kollanması gereken güzel bir kadın olarak görüyordu. Eva'nın yüzünü, insanların gözlerini alamadıkları bir şekilde taşıyışına hayrandı. Tam da bu nedenle konuşmalarına çok dikkat etmesi gerekiyordu, yanlış bir şey söylememeliydi, çünkü övgü dolu sözlerin onun gönlünü okşamayacağını, tam tersine

sinirine dokunacağını, hatta kendisini Johan Corneliussen'e şikâyet etmesine neden olacağını seziyordu. Genç kadına karşı temkinli davranıyor, bu kolayca incinebilecek güzelliğe karşı kırıncı olmamaya çalışıyordu. Bu nedenle de onu daha iyi tanıma fırsatı verecek konuşmalar yapmak yerine Eva'yı eğlendirecek şeylerden söz ediyordu. Elias, Eva'nın güzelliğini uyumakla ilişkilendiriyordu. Kalbinin derinliklerinde Eva Linde'nin güzelliği ona uykuyu çağırıyordu. O an içinde bulundukları durumda, yani Lillomarka kırsalında kayak yaparlarken Eva'nın yüzünü taşıyışında yüzünün kaynağı olan uykudan çıkmışlık, biraz da kişiliğinden uzaklaşmışlık vardı, Elias genç kadının tam da bu nedenle yüzüyle ilgili yorumlar yapılmasını istemediğini varsayıyor, Johan'ın –ve de kendisinin– gelip geçenlerin Eva'yı hayranlıkla süzen bakışlarını ciddiye almamasını, gülüp geçmesini hem doğru hem de centilmence buluyordu. Elias inanıyordu ki, Eva'nın güzelliğinin anayurdu uykunun dinlendirici kucağıydı. Bu görüşte olmasının nedeni belki de Eva'yı sık sık Grorud'daki dairelerinin yatak odasında, kapının gerisinde uyur halde bulmasıydı. Sonuçta Elias'ın Eva Linde ve Johan Corneliussen'le ilişkisi Elias'la Johan'ın bekârlık döneminden arkadaş olmalarından kaynaklanıyordu, ortak noktaları iyi ve kötü günlerinde hep birlikte olmalarıydı, ancak son zamanlarda giderek daha seyrek birlikte oluyorlardı. Yine de şehirde buluştuklarında barların kapanma saatinden sonra Johan sohbete devam etmek için Elias'ı Grorud'a, eve davet ediyordu. Johan'la Elias hayatla ilgili genel konulardan, felsefeden, edebiyattan, sanattan, politikadan konuşur ve bu konuların özel hayatlarıyla ilişkisi üzerine kafa yorarken, Eva salona açılan yatak odasında, kapının ardında uyuyor olurdu. Böyle gecelerde Elias Rukla kanepenin üzerinde yatardı, sabah saatlerinde evden ayrılır, tramvaya biner ve dosdoğru Fagerborg Lisesi'nde vereceği ilk derse giderdi. O evden ayrılırken Johan ve küçük Camilla kalkmış olurlardı. Eva hâlâ uyuyor olurdu. Güzellik uykusu, diye düşünürdü Elias. İşte bu nedenle de Eva'yı her gördüğünde, örneğin o gün Lillomarka kırsalında kayak yaparlarken, aklında Eva ve uyku vardı. Eva'nın uykuyla doyuma ulaşmış ve huzur bulmuş yumuşacık yüzü; uykunun dinlendiriciliği Eva'nın anayurduydı, Eva oraya aitti, her ne kadar Elias onu uyurken hiç görmemiş olsa da salona açılan yatak odasının kapısının ardında onun uyuduğunu biliyordu, Grorud semtindeki bu yüksek bloğun

dokuzuncu katında yer alan dairede gecelediği onca zaman zarfında Johan Corneliussen galiba en azından bir kez, duvardaki bu dikdörtgenin sol tarafında yer alan kapı tokmağını çevirmiş, içeri girmiş, kapıyı dikkatle kapatmış ve sonra hiçbir şey söylemeden çabucak dışarı çıkmıştı. Johan Corneliussen'in kelimelerle anlatılamaz güzellikteki eşi. Salonda Johan Corneliussen ve Elias Rukla. Yerinden kalkıp pencereden dışarıyı seyreden Johan Corneliussen. Işıklara tepeden bakıyor. Dört şeritli otoyol ısıllı, gece tek bir otomobil bile yok. Elias Rukla'ya pek çok şey öğretmiş olan filozof Johan Corneliussen. Konuşan Johan Corneliussen, itiraz eden, onun bu bulutlarda gezen fikirlerine karşı sağlıklı bir kuşkuyu dile getiren, kuru yorumlar yapan Elias Rukla. Genelde sakın sakın tartışarlardı, ancak ara sıra biri heyecanlanıp sesini yükseltirdi, o zaman da diğeri duruma müdahale eder ve arkadaşını sustururdu. Bir defasında Elias onu bu şekilde sustururken Johan Corneliussen şöyle demişti: Sessiz olmak gerekmiyor ki. Zaten uyumuyor. Uyuyormuş gibi yapıyor ama aslında uyanık ve bizi dinliyor. Uyuyor olması gerekirken bizi dinlediğini daha sonra bana anlattığı bazı şeylerden anlıyorum. Bu, Elias Rukla'yı çok etkiledi. O günden sonra ne zaman geç saatlerde Johan'la birlikte Grorud'a gitse, içki içip arkadaşıyla felsefe tartışsa, o kapalı kapının ardında kendini uykunun yumuşacık kollarına bırakmış ama hâlâ uyanık güzel bir kadının onları dinlediğini düşündü. Uykuya dalmak üzere olan bu kadının yattığı yerden eşinin ve eşinin arkadaşının alçalıp yükselen seslerini dinlediğini düşünmek Elias'a hüznün veriyor, ona kendi yalnızlığını hissettiriyordu. Johan Corneliussen'in, eşinin aslında uyumayıp kendilerini dinlediğini söylediği tarih 1974 yılıydı, Elias Rukla otuz dört yaşında müzmin bekâr bir erkekti ve kendine uygun bir eş bulabilme fikrinden vazgeçmişti. Aslında bunu çok da önemsemiyordu, yalnız yaşamayı seviyordu, kadınlardan uzaklaşmasının nedeni (onları dışarı davet ediyor, sonra da evlerinin kapısına dek geçiriyordu, normalde bu gibi durumlarda erkekler yakınlaşmaya teşebbüs ederlerse de Elias tam tersini yapıyor, "Teşekkür ederim, güzel bir akşam geçirdik" diyerek kadınla el sıkışıyor, ona veda ediyordu, öyle ki genç kadını hayal kırıklığına uğrattığının bilincine ancak eve geldiğinde varıyordu) kendisini yitirmekten, bir başkasıyla iç içe yaşamaktan korkmasıydı, ne de olsa her şeyini yabancı bir kadınla bölüşecekti, boğazı sıkılıyormuş gibi

hissetmek ve tutsaklık duygusu Elias'ın yalnız yaşamaya, müzmin bekârlığa karar vermesiyle sonuçlanmıştı; ancak zaman zaman üzerine bir hüzn çökerdi, kendinde bir eksiklik hissedirdi, bu eksiklik onu başkalarının gözünde zavallı konumuna getirmekle kalmıyor –başkalarının gözünde zavallı olması ona koymuyordu, öyle olduğunu biliyordu zaten– otuz dört yaşında genç bir erkek olarak “bir başkası” ile yakınlaşma dürtüsünü hayatından çıkarmış yarım bir insan yapıyordu. Arkadaşının Grorud semtindeki yüksek bloklardan birinin dokuzuncu katındaki dairesinde oturmuş bunları düşünüyordu, asla bütünlenemeyecek yarım bir insan olduğunun bilincindeydi, bütün bir insan olamayacak olmak, özellikle de şu kapalı kapının ardında Johan Corneliussen'i tamamlayan bir kadının yattığını ve uyuklu bir şekilde eşinin (ve ortak arkadaşlarının) seslerini dinlediğini bilmek ona üzüntü veriyordu. Ben gölgesi olduğum Johan Corneliussen'in kadının uyuklama haline gizlice sızmış gibiyim, diye düşünüyordu. Yaptığı gerçekçi bir sap-tamaydı, hoşnutsuzluğa, karamsar duygulara kapılmış değildi, zira yaşadığı hayat buydu ve Elias Rukla 1974 yılının o akşamında, bir insanın yaşamayı ümit edebileceği kadar zengin bir hayat yaşadığını düşünüyordu, anlamlı bulduğu bir işi vardı, kişisel özgürlüğüne sahipti ve hayata entelektüel bir merak ve ilgiyle yaklaşıyor, toplumsal hayatın kendisine çizdiği çerçeve ve sınırlar içinde ilgi duyduğu şeylerin peşinden gidebiliyordu. Bunları düşündükten sonra, sık sık yaptığı gibi geceyi orada geçirmek üzere kanepedeki yatağını hazırlamaya başladı, Johan Corneliussen'in getirdiği yastık kılıfını, çarşafı ve nevresimi aldı, bu arada arkadaşı daireyi şöyle bir kolaçan ettikten sonra ışıkları söndürmüş, Eva Linde'nin, her geçen gün daha da güzelleşen karısının yattığı yatak odasına girip gözden kaybolmuştu.

Aralarında işte böyle bir gruplaşma vardı. 1974 yılında Johan Corneliussen, Eva'nın yatak odasından ikisinin konuşmalarını dinlediğini ifşa etmiş, böylelikle de konuşmalara değişik bir anlam yüklemişti. Elias Rukla, Eva Linde'ye âşık mıydı? Eva ve Johan Corneliussen'in yatak odasının hemen dışındaki kanepede yedi yıl boyunca Eva'yı bekleyerek mi yatmıştı? Elias Rukla elini vicdanına koyarak buna hayır cevabını verebilirdi. Böyle bir şey düşünülemezdi bile. Genç kadına hayran olduğunu itiraf edebilirdi, ama ona Johan Corneliussen'in eşi olarak hayrandı. Genç

kadın onun için kendi başına bir değer taşımıyordu, zira bu hem yasak hem de akla hayale sığmayacak bir şeydi. Acaba Elias genç kadına akla hayale gelmeyecek bir şekilde mi âşıktı? Elias bu olasılığı yadsıyamazdı, üstelik belki de bazı durumlarda Elias'ın içinin sızlamasının, hüznülenmesinin ve hatta Johan Corneliussen Eva'nın yattığı odadan ikisi arasındaki konuşmaları dinlediğini ifşa ettiği an ruhunun allak bullak olmasının izahı buradaydı. Dolayısıyla Elias Rukla'nın yirmi sekiz ila otuz altı yaş dönemine denk gelen 1969 ile 1976 yılları arasında, yani Fagerborg Lisesi'ndeki öğretmenlik görevine büyük beklentiler içinde sarıldığı, Jakob Aalls Sokağı'ndaki dairede kendine düzenli bir ev kurduğu, çok üzerine düşme de okuldaki genç meslektaşları içinde kendine bir eş aradığı, boş vakitlerinde eski okul arkadaşlarıyla hoşça vakit geçirdiği, Johan Corneliussen'le olan dostluğunu devam ettirdiği zaman dilimi içinde Eva Linde'ye duyduğu imkânsız aşkın acısını çektiğini, adımlarını buna göre attığını varsaymak ihtimal dahi-lindedir. Ancak böyle bile olsa, yedi yıl boyunca Elias'ın ara sıra hissettiği anlık iç sızlamaları dışında bu aşkın izlerine hiçbir yerde rastlamak olası değildi; hatta kent merkezinde buluşan Elias Rukla ve Johan Corneliussen'in bardan çıktıktan sonra muhabbete Jakob Aalls Sokağı'ndaki evde değil de –Johan Corneliussen'in ertesi sabah yetişeceği bir işi olmaması nedeniyle Elias'ın evi daha uygundu aslında– Elias Rukla'nın derse yetişmek üzere sabahın köründe evden çıkmasını gerektirecek bir şekilde, şehrin ta öbür ucunda, Oslo'nun merkezinden ve eğlence yerlerinden on kilometre uzak-taki Grorud mahallesindeki dairede devam etmeleri gibi tuhaf bir coğrafi olguda bile bu ize rastlandığını söylemek mümkün olmayabilir. Ancak Grorud'a gitmeleri için ısrar eden Johan'dı, bunun nedeni de ertesi sabah (Eva'nın uykusunu bozmadan) küçük Camilla'ya bakmak durumunda olmasıydı. Gece muhabbete devam edilecekse onların evinde edilecekti. Yani Elias'ın gecenin bir vakti Grorud'a yaptığı bu tuhaf yolculuğun nedeni uyuyan Eva'nın cazibesi değil, Johan Corneliussen'in dostluğuydu. Yine de Elias Rukla, bu kadar zamandır Eva Linde'ye duyduğu imkânsız aşkın acısını çektiği ihtimalini yadsıyamazdı, ancak şu da var ki, bu durum attığı adımları etkilememişti ve kendi kontrolü dışında yeni bir durum gelişmemiş olsaydı, ŞU AN'a, yani bu satırların yazıldığı güne dek, şimdilerde güzelliği yavaş yavaş solmakta olan Eva Lin-

de Corneliussen yüzünden imkânsız bir aşkın acısını çektiğinin farkına bile varmadan hayatını sürdürüyor olacaktı.

1974 yılında bir gün Elias Rukla, Eva'nın yattığı yatak odasında, kapının ardında uyur uyanık vaziyette onu dinleyen bir kadının varlığını öğrenince içinde bir sızı hissetmiş, ruhu allak bullak olmuş, hüzünlenmişti. Öte yandan bu tarihlerde Johan Corneliussen büyük bir olasılıkla –her ne kadar bilinçli bir şekilde olmasa da– Elias'ın imkânsız aşkını mümkün kılabilecek kararı almış bulunuyordu. Bunun kanıtı da kendisini ve ailesini iki yıllığına Heidelberg Üniversitesi'ne gönderecek olan burs programına başvurmama şeklindeki tuhaf kararında yatıyordu. Gerekçe olarak, “Ailece gitmeye paramız yetmez, yalnız gitmek de istemiyorum” demişti Johan. Oysa üniversite yönetimi bu bursa başvurmasını şiddetle öneriyordu. Alacağı ekonomik desteğin doktora seviyesindeki Corneliussen'e ve ufacık ailesine yeteceğine inanan Elias ve diğer tanıdıkları Johan'ın ailevi nedenleri gerekçe göstererek bursa başvurmamasını tuhaf bulmuşlardı. Bu tuhaflığın daha kapsamlı ve ciddi bir boyutu vardı: Burs başvurusu güncelliğini korurken Johan Corneliussen bundan böyle tüm gücünü felsefeye veremeyeceğini ilan etmiş oluyordu. Bir zamanlar Immanuel Kant'a dair yapılmış incelemelerin insan düşüncesine ait belgelerin toplandığı koleksiyonun bir parçası olduğunu söyleyen Johan Corneliussen, bu kararı almakla, görmek isteyenlere (ki o zaman çoğunluk görmeyi tercih etmişti) bundan böyle hayatını bu koleksiyona katkıda bulunmaya adanmak istemediğini göstermişti. Johan Corneliussen'e ve düşüncelerine bir şeyler olmuş olmalıydı.

Johan 1972 yılında, otuz yaşında felsefe doktoru unvanını aldı. Marx ve Kant arasındaki bağlantıya ilişkin tez çalışmasını evlendikten sonra da sürdürmüştü. Bitirdiğine çok sevinmiş, hatta teslim etmeden önce okuması için Elias'a göstermişti. Bu, Elias'ı çok gururlandırmış, tezi değerlendirecek vasıflara sahip olmasa da oturup ciddiyetle okumuştur. Johan Corneliussen'in düşünme kapasitesini görmek ona adeta manevi bir ıstırap çektirmişti. Bir yandan da içine biraz kuşku düşmüş, ama bunu arkadaşına belli etmemişti. Johan'ın Marx'tan Kant'a geçişi, Elias'a (ve başkalarına) söylediği kadar sorunsuz mu olmuştu? Elias Rukla doktora tezini değerlendirecek vasıflara sahip olmamakla birlikte tezin temelinde bir belirsizlik sezinlemişti. Elbette tezin incelediği alan, Johan Corneliussen'in

iddialı hedefi olan, Kant hakkında yapılmış çalışmalardı, ancak metnin bir Marksist tarafından mı, yoksa Kant düşüncesini savunan biri tarafından mı yazıldığı biraz havada kalmıştı. Tezin ana teması Kant'a dair yazılanlar (yani Marx'ın Kant'a yaklaşımı) mı, yoksa özgürleştirici bir ideoloji olarak Marksizm'in kendisi miydi? Elias Rukla bu sorunun cevabını veremiyordu, kafası karışmıştı, bu yüzden de görüşünü ifade etmekte çekimser kaldı, bunun iki nedeni vardı, birincisi, böyle bir kuşkuyu dile getirmesine olanak verecek birikime sahip değildi, ikincisi, arkadaşını incitmekten korkuyordu, her ne kadar tezine karşı ortaya konan şey vasıfsız bir kuşku da olsa, içinde bulunduğu şartlar nedeniyle Johan'ı incitecekti, Elias bundan emindi. Johan Corneliussen artık öğrenci hareketinin lideri ve siyasi eylemci olmasa da temel düşüncelerinde kendini hâlâ Marksist olarak tanımlıyordu. Doktora tezi Blindern'deki Felsefe Enstitüsü'nde büyük ilgiyle karşılandı, Dr. Johan Corneliussen'in akademik geleceği parlaktı. İki yıl sonra, Heidelberg Üniversitesi'ne gitmesini sağlayacak burs programına başvurması için Johan'ı teşvik ettiler ama Johan hayır dedi. Neden acaba?

Acaba doktora tezini okuyan niteliksiz okur Elias Rukla'nın aklında beliren kuşkuya benzer bir kuşku mu duymuştu Johan? Yoksa bursu kazanamayacağından korktuğu için mi başvurmamıştı? Felsefe Enstitüsü'nün en üst makamından gelen teşvikte "duruma bir bakarız" yollu bir satır arası mı sezmişti? Tezin tesliminin yarattığı coşkuda hafif bir iki tonluluk mu geliyordu kulağa? Elias Rukla, Johan Corneliussen'in tezi üzerine verdiği konferansı dinlemiş, ardından da kutlamalara katılmıştı; Johan Corneliussen için yapılan törende hafif, çok hafif bir zorlama var gibi gelmişti Elias'a. Törene katılanların çoğu bunun uzun zamandır yolu gözlenen önemli bir hadise olduğu şeklindeki beklentiye ayak uydurmaya çalışıyor gibiydi, gerçekten sevinenlerse doktora tezi kutlamalarında itici güç olan ve Johan Corneliussen'in çalışmasını Marksist bir bildiri olarak değerlendiren öğrenci arkadaşlarıydı. Johan Corneliussen Marksizm tarafından teslim alınmıştı, Elias tez kutlamalarını aklına getirdikçe bundan başka bir tanımlama yapamıyordu. Acaba Johan, Kant'ı yorumlayanlar arasına katılmayı hayal ettiği günlerde sergilediği akkor gibi parlak düşünme biçimini Marksizm'e yaklaşıırken ortaya koymayı başaramamış mıydı? Marksist olduğu kuşku götürmezdi ama acaba Marksizm Johan'a –aralarında kendilerini Kant'ı

yorumlayan düşünürler olarak gören felsefecilerin bulunduğu ve önemli isimlerden oluşan upuzun listede yer alabilmek üzere geniş çaplı planlar yaptığı günlerde olduğu gibi– insan düşüncesinin sınırlarını sürekli zorlamanın verdiği doyum ve mutluluğu veriyor muydu? Elias bu sorunun yanıtını merak ediyordu ve hatta Johan Corneliussen’in de yanıtı arayıp aramadığını merak ediyordu, başka bir deyişle bu düşünce Johan’ın aklından geçmiş miydi, reddedilip bir kenara atıldıysa bile yine de Johan’ın içinde belirsiz bir hayal kırıklığı olarak kalmış mıydı? Elias’a göre Johan’ın öğrenciliğinin ilk yıllarındaki düşünce yapısına geri dönmesi mümkün değildi, düşünme biçimine hâkim olan Marksizm ve tarihsel materyalizm felsefesi nedeniyle Johan artık uzun uzun tefekküre dalmaktan yeterince zevk alamıyordu. Bu durum aralarında konuşurlarken de kendini gösteriyordu, örneğin Elias ile Johan Grorud semtindeki yüksek bloklardan birinin dokuzuncu katındaki küçük dairede oturmuş, alışılmış gece sohbetlerini yaparlarken Johan Corneliussen Marksizm’i yalnızca *kapitalizmi* anlayıp açıklayan bir araç olarak gündeme getirir olmuştu. Aradan zaman geçtikçe Johan Marksizm’den özgürlüğe kavuşma aracı olarak pek söz etmemeye başlamıştı. “İşçi sınıfı” gibi birçok Marksist terimi kullanmaktan da kaçınıyordu, gerçi bu Elias Rukla’yı biraz ferahlatmıştı. Aslında Johan Corneliussen’le girdiği bu tür tartışmaların kendisine yararı da dokunmuştu, Elias Rukla bunu itiraf ediyordu, Fagerborg Lisesi’nde, felsefe doktoru Johan Corneliussen’le aynı dili konuşan öğrencilerle dolu sınıflarda verdiği tarih ve Norveç Dili ve Edebiyatı derslerinde bu terminolojiden faydalanmıştı. Johan’ın ilgisini çeken, Marksizm’in günümüz toplumunun dinamiğini açıklamadaki üstünlüğüydü. Sınıfsal çelişkiler, egemen gücün yapılanması gibi dış faktörleri açıklamanın yanı sıra, Marksizm’i insanların kapitalizmden kaynaklanan hayallerini, umutlarını, düş kırıklıklarını ve gizli tutkularını anlamaya yarayan bir araç olarak görüyordu. Elias onu bildi bileli Johan hem içeriksel hem de biçimsel olarak reklamla ilgileniyordu. Bu çıkış noktasından hareketle, Johan’ın Marksist düşünceye geçişiyle dünyada olup bitenleri derinliğine kavrayabilmesi arasında güzel bir sentez oluştu. Johan Corneliussen’in reklama bakış açısı Elias’ın dikkatini daha 1960’lı yılların ortalarında, Oslo’da entelektüellerin devam ettiği Gimle sinemasına gittikleri günlerde çekmişti. O zamanlar âdet olduğu üzere, film başlamadan

önce gösterilen reklamlara gülünürdü. Elias da gülerdi. Ama ya-
nındaki Johan Corneliussen karanlıkta tek başına, sus pus oturur,
reklamlardaki görüntüleri dikkatle izlerdi. Adeta reklamı çağımız
sanatının bir ifadesi olarak algılıyordu. Sonraları bunun böyle ol-
duğunu iddia da etti. Johan'a göre reklamlardaki görüntüler bize
çağımız hakkında sanat galerilerinde sergilenen eserlerden daha
fazla bilgi veriyordu. Daha sonraları başkaldıran bir Marksist olarak
bu görüşünü ayrıntılarıyla açıklamıştı: Sanat galerilerinin sanat
anlayışı metropollerdeki kentsoyluların zevkine göre uyarlanmıştı.
Reklam ya da Johan'ın deyişiyle ticari sanat ise, tüm imkânları se-
ferber ederek metropollerdeki geniş halk kitlelerinin zevkine hitap
ediyordu. İnsanlar hayranlıkla reklamın cazibesine kapılıyorlardı.
Johan'a göre mesele, bizi kapitalizmin karanlık salonuna –mecazi
anlamda– çeken, ancak onu ısıltı, albeni ve şaşaa gibi algılamamızı
sağlayan bu derin hayranlığı anlamaya çalışmaktı. Aslında insan gö-
zünü açıp bakarsa kavrayacaktı ki kapitalizm aynı zamanda buydu,
parlak, ıslıl ıslıl, kıvılcımlar saçan... Dünya metropollerini gözünü-
zün önüne getirin. Johan 1975 yılının Aralık ayında uluslararası bir
felsefe kongresine katılmak üzere Mexico City veya onun deyimiyle
Ciudad de Méjico'ya gidip döndükten sonra bu düşüncelere daha
da ağırlık vermişti. Yoksul kitlelerin nasıl da başkentte yaşamının
cazibesine kapılıp oraya akın ettiklerini gözleriyle görmüştü. Yok-
sul ve renksiz günleri köylerinde bırakarak metropolün kenarına
ilişmiş umarsız bir gecekondu dünyasına göç ediyor ve ömür boyu
da oradan ayrılamıyorlardı. Geldikleri yerde daha iyi bir hayatları
vardı ama yine de metropollere göçüyor ve dişleriyle tırnaklarıyla
orada tutunmaya çalışıyorlardı. Neden? Çünkü insanlar cazibeye
kapılıyorlardı. Büyük arabaların, televizyon programlarının, lüks
lokantaların, trafik keşmekeşinin, sinemaların reklam ışıklarının,
piyango çekilişlerinin, duvarların arkasında kapılarında silahlı
güvenlikçilerin beklediği villaların ve bütün bunlarla *aynı çağda*
yaşamının dayanılmaz cazibesine. Açlıktan mideleri kazınsa da
televizyonda gösterilenlerle *aynı çağda* yaşıyor olmak insana bunu
unutturuyor. Hayaller susuzluğu gideriyor. Hayaller tatmin ediyor!
Böyle bağırırdı Grorud semtindeki üç odalı küçük dairede gecenin
bir vakti, öylesine yüksek çıkardı ki sesi Elias şişttt derdi, şişttt,
böyle bir şey vardı aralarında, biri kendi sözlerinin verdiği coşkuya
kapılıp bağırmaya başladığında öteki onu sustururdu.

Buradan bakıldığında, Johan Corneliussen'in Mexico City'de düzenlenen uluslararası felsefe kongresinden geri dönüşünün üzerinden beş ay geçtikten sonra Fornebu Havaalanı'ndan telefon edip bir daha geri gelmemek üzere New York'a uçacağını bildirmesi, Elias Rukla için çok da şaşırtıcı olmadı. Johan bundan böyle kapitalizmin hizmetine gireceğini söylüyordu (iğnelemeydi bu, ince alay da denebilir belki). Elias fazla şaşırmamıştı. Johan Corneliussen'in hâlâ Marksist olduğundan kuşkusu yoktu, ama bu gerçek ne işine yarayacaktı ki? Johan, Marksizm adı verilen, olayların iç yüzünü kavrama yeteneğine sahipti ve bu benzersiz yeti ona içinde yaşadıkları toplumda insanların kurduğu düşleri yorumlama imkânı veriyordu. Bu yeteneğinin işe yaramasını ancak kapitalizmin hizmetine girerek sağlayabilirdi, zira bu düşlerden ve düş yorumcularından faydalanabilecek tek yapı kapitalizmdi. Buna şöyle de bakabiliriz: Marksizm'in ders verici, eğitici, ahlakçı tarafı, işin iç yüzünü kavrama yeteneğini uygulamaya koymakla çatışır. Johan Corneliussen, New York'ta hayallerindeki işi bulduğunu söyledi Elias'a. Bu iş, müşterileri arasında film yapımcıları, reklam ve müzik şirketleri, yayınevleri bulunan, ticari fikirleri, konseptleri, kavramları değerlendirme konusunda uzmanlaşmış büyük bir danışmanlık bürosundaydı. Zengin olacağım, dedi, çok tuhaf, çok naif bir şekilde; bunu duyan Elias Rukla arkadaşının zengin olmasını tüm kalbiyle arzu etmesine rağmen yine de tuhaf bir hayal kırıklığına uğradı, bir kandırılmışlık duygusuna kapıldı, Johan hayatından tamamen çıkacak, kaybolacaktı ama bunu son anda haber veriyordu. Eva'yı (ve Camilla'yı) sorunca anladı ki Johan'ın felsefi danışman ve düş yorumcusu olarak sürdüreceği gelecek hayatında bu ikisine yer yoktu. Elias işte o zaman ve şu sözleri işitince şoka girdi: Onları sana emanet ediyorum. Bunu bir iğneleme olarak algılayan Elias'ın canı acımış, kafası allak bullak olmuştu.

Bu, planlanmış bir şeydi. Olayların gelişim tablosu bunu gösteriyordu, en azından 1974 yılından itibaren Johan bilinçaltında da olsa felsefeyi bırakma planları yapmış, Meksika'daki uluslararası felsefe kongresinde de gerekli ilişkileri, bağlantıları kurmuş olmalıydı. Onları terk edeceğini beş aydır biliyordu yani. Ve Elias'a tek bir söz etmemişti. Acaba Eva'ya söylemiş miydi? Söylemişse ne zaman söylemişti? Elbette Eva'ya söylemiş olmalıydı, ama ne zaman söylemişti? İkisi bunu ne kadar zamandır biliyordu ve Eva

öğrenince ne yapmıştı? Elias bunların cevabını hiçbir zaman alamayacaktı. Grorud semtindeki yüksek bloklardan birinin dokuzuncu katındaki dairenin kapısını çaldığında karşısına çıkan genç kadın bir daha asla Johan Corneliussen'in adını ağzına almayacak, ondan söz etmeyecekti. Eva'yı niçin terk etmişti Johan? Elias bunu hiç öğrenemedi. Zaten günlerinin çoğunu beraber geçirdikleri dönemlerde de aralarındaki anlaşmazlıkları asla ona yansıtmamışlardı. Tek bir şey söyleyebiliyordu ancak: Johan Corneliussen, Eva'yı ve hatta hayatta en çok sevdiği şey olan altı yaşındaki kızını terk etmişti, böyle yaptığına göre aralarındaki aşk bitmiş olmalıydı. Aşkları bitmişti ve Johan hayatta en çok sevdiği varlık olmasına rağmen kızını ABD'ye götürmemişti, çünkü bu durumda kızının annesini de götürmesi gerekecekti, bunu da yapamazdı çünkü aşkları bitmişti. Ne zaman bitmişti acaba aşkları? Johan Corneliussen'in aşkı yani. Ne kadar zaman önce? Bu sıçramayı yapmasını sağlayan önemli bağlantıları Mexico City'de kurduktan sonra eve geri döndüğünde aşkları muhtemelen bitmiş haldeydi. Beş ay sürecince, bitmiş olan aşkı kapının arkasında, yatak odasında uyurken Johan tek başına veya Elias Rukla ile (ona hiçbir şey söylemeden) ya da diğer arkadaşlarıyla beraberken (onlara da hiçbir şey söylemeden, yalnızca düşünerek, düşünerek, düşünerek) bunun planlarını yapmıştı. Peki ama neden, neden? Aşk bitmişti. Ama nasıl olurdu da Eva'ya olan aşkı biterdi?

Bir dostun diğerine söylediği son cümlede Johan niçin iğneleyici bir söz sarf etmiş ve telefonu öyle kapatmıştı? Bu, Elias'ın kafasını karıştırmıştı ve sonraki yıllarda da karıştırmaya devam edecekti. Bu düşüncelerini paylaşacağı birileri olmasa da Elias, Johan Corneliussen'in ani ve dönülmez kararı üzerinde yıllar boyu kafa yoracaktı. Nedendi bu alaycılık ve telefonu yüzüne kapatma tavrı? Yıllar boyu sürmüş olan dostluğu niçin böyle aniden bitirmişti? Elias ara ara şu yorumu da yapıyordu, söz konusu olan iğneleyici bir tavır değildi, naif ve karmaşık bir arzuydu ve arkadaşı bunu dile getirmiş olmaktan utanarak telefonu kapatmıştı. Ya da Londra üzerinden New York'a gidecek olan, son anonsu yapılmış uçağa yetişmek üzere telefonu kapatıp kapıya koşmuştu. Elias yıllar boyu Johan Corneliussen'in veda sözleri üzerine fikir yürütmesine, şöyle ya da böyle yorumlar yapmasına rağmen işin içinden çıkmadı. Johan'ın Norveç'te yaşadığı o son beş ay boyunca şehirdeki

beraberliklerinde ya da evde üçünün bir arada olduğu zamanlarda yaptıkları konuşmaları tek tek aklından geçirdi, defalarca didik didik etti, buna rağmen Johan'ın onları terk edeceğine dair verdiği ufacık bir işarete bile rastlayamadı. Elbette bazı işaretler buldu ve bunlar üzerinde uzun uzun düşündü, ancak bu işaretleri Johan'dan kendisine verilmiş mesajlar olarak algılayıp analiz etmeye başladığında ipuçları çözülüp yok oldu. Sonunda vardığı sonuç şu oldu: Johan son anda, uçağa yetişmek üzere telefonu kapatırken söylediği iğneleyici söz dışında hiçbir işaret, hiçbir mesaj vermemişti. Elias Rukla'nın kafası karmakarışık. Johan Corneliussen aradığında Fagerborg Lisesi'ndeydi. Öğretmenler odasındaki telefonda konuşuyordu. Ahizeyi yerine koyduğunda hiçbir şey anlayamamıştı. Derhal müdüre gitti, aile içinde orada bulunmasını gerektiren bir olayın meydana geldiğini bildirerek o gün vereceği üç dersten azlini istedi. Sonra metroya binip Grorud'a gitti.

Eva evde yalnızdı. Sakindi ama biraz yorgun görünüyordu. Olup biteni doğruladı. Her şey kararlaştırılmış ve olup bitmişti. Boşanma dilekçeleri ikisi tarafından da imzalanmış ve postaya verilmişti. Söylenecek başka bir şey yoktu. Eva bu konuda daha fazla konuşma gereği duymuyordu. Ama o kadar uzun yoldan geldi diye Elias'a kahve ikram etti. Elias öncelikle o güne dek bir şey anlayamamış olmaktan ötürü şaşkın, hatta kızgındı ve bunu dile getirdi. Hayır... hiçbir şey anlamamıştı... kafası öylesine darmadağındı ki Eva gülmeye başladı. Kanepede yan yana oturuyorlardı, Eva fincanları öyle yerleştirmişti. Elias endişe içinde, nasıl geçineceklerini sordu, Eva bunun sorun olmayacağını söyledi. Sadece biraz zamana ihtiyacı vardı. Elbette yorgundu biraz. Ve birden başını Elias'ın omzuna yasladı. Eva başını yasladığında Elias içinden o ana kadar başına gelmemiş tuhaf bir titreşimin geçtiğini hissetti. Hayır, hayır, gerçek olamaz diye geçirdi aklından, emin olabilmek ve bu tuhaf duygudan kurtulabilmek üzere Eva'nın elini dostça avuçlarına aldı ve sevecenlikle okşadı. Eva'nın başı Elias'ın omzunda, bir süre böylece oturdular, Elias'ın içini inanmadığı bir mutluluk kaplamıştı, sonunda ayağa kalktı ve gitmek üzere izin istedi.

Aradan üç gün geçti, Elias kafası karışık, heyecanlı ve alışık olmadığı ama vücudunu kapladığını kendine itiraf ettiği bir mutluluk içinde Eva'yı telefonla aradı ve onu yemeğe davet etti. Majorstua'daki Petit lokantasında buluştular. Eva'nın bakışlarından,

ona yaklaşımdan, onunla birlikte gülüşünden anladı ki, o güne dek akla gelmeyecek şey gerçekleşmişti. Eva o gece Elias'la birlikte Jakob Aalls Sokağı'ndaki eve geldi ve geceyi orada geçirdi. Elias Rukla otuz altı yaşındaydı ve ansızın vuku bulan bu mutluluk karşısında kafasını şaşkınlık içinde sallamaktan başka bir şey gelmiyordu elinden.

Olaylar çok çabuk gelişti. Eva küçük kızıyla birlikte Elias'ın Jakob Aalls Sokağı'ndaki evine taşındı. Elias üç odalı küçük daire-sini satın aynı sokakta dört odalı daha geniş bir daire almıştı. Johan Corneliussen New York'a taşınmadan önce olmuştu bu. Birkaç yıl sonra da evlendiler. Eva kızlık soyadını değiştirmede, Eva Linde olarak kaldı. Her ne kadar Eva ona o güne dek bir kez bile seni seviyorum dememiş olsa da, 1978 yılı ilkbaharına gelindiğinde, yollardaki su birikintilerine basmamak üzere ince köseleli ayakka-bılarıyla hızlı ve dikkatli adımlar atarak Jakob Aalls Sokağı'ndan yukarıya, Fagerborg Lisesi'ndeki işine yürüyen lise öğretmeni Rukla, hayatından memnun bir insan olarak tanımlanabilirdi. Eva'nın kendisine niçin seni seviyorum demediğini anlayamıyordu bir tür-lü, ancak yeni satın aldığı apartman dairesine taşındığına ve son-rasında da evlenmeyi kabul ettiğine göre seviyor olsa gerekti, demek ki söyleyememesinin başka bir nedeni vardı. Acaba söylese Elias inanmaz diye mi söylemekten kaçınıyordu? Yoksa kendi açısından geçmiş bitmiş bir konu hakkında, cevap vermek istemediği soru-larla karşılaşmak istemediği için mi? Elias bilmiyordu. Halbuki Eva gelmişti Elias'a, onları birbirlerine Eva'nın attığı ilk adımlar yak-laştırmıştı. Elias sabahları göz alıcı güzellikteki karısı ve kaprisli, dengesiz kızıyla kahvaltı masasına oturuyordu. Yeni hayatı böyle geçiyordu. Akşamüstleri ve geceleri genellikle evde baş başaydılar, Eva'nın kızı hep bir yerlere gidiyor, bir yerlerden geliyor olurdu. Geceleri yatak odasında –ancak Elias, Jakob Aalls Sokağı'ndaki dairedeki yatak odasına “o amaca uygun olarak döşenmiş oda” demeyi tercih ediyordu– birlikte yatarlardı; yalnızca kendi yattığı oda için kullandığı yatak odası sözcüğü Eva Linde ile birlikte uyuduklarında hissettiği duyguları ifade etmekten uzak olduğu için Elias, biraz abartılı bir tanımlama olmasına karşın, “Eva ile birlik-te uyuduğum, o amaca uygun olarak döşenmiş oda” şeklinde ifade etmeyi seçmişti, ama bunu başkalarına ve bilhassa Eva'ya söyle-mezdi, eşinin mahcup olmasından endişe ederdi, Elias bunu cinsel

ilişki sırasında genç kadının başını hafifçe öteye çevirmesi üzerine kendisi de böyle bir mahcubiyet hissettiği için biliyordu, bunun bir karakter özelliği mi yoksa başka bir şeyin ifadesi mi olduğundan hiç emin olamamıştı ama yine de Eva'nın kulağına eğilip hıçkırıklarla "Seni seviyorum, seni seviyorum" demeye devam ediyordu. O zaman Eva Elias'ın gözlerinin içine bakar ve boynunu ya da omuzlarını okşardı, ama tek kelime etmezdi. Bu okşama Elias'a yeterdi. Eva onundu. Eva zamanının büyük bölümünü bu odada, yatak odası denen bu odada geçiriyordu çünkü makyaj masası buradaydı. Yatak odasındaki masada ve banyoda dizi dizi küçük parfüm şişeleri, tüpler, rujlar, kutucuklar vardı, bunların sayısı öyle çoktu ki Elias Rukla gözlerine inanamıyordu. Eva ona gelmişti. Elias Eva'yı yavaş yavaş tanıyordu. Eva beraberinde pek çok fotoğraf albümüyle gelmişti ona. Kanepeye oturmuş ve albümlerini göstermişti. Çocukluk ve gençlik çağına ait fotoğraflarını bir yandan (hevesle) gösterirken bir yandan da anlatmıştı. Amatör fotoğraflar. Hønefoss'tan. Setesdalen'in güneyinden. Lillehammer'in kuzeyindeki bir beldeden. Bardu'dan. Bir subay kızının 1950'lerin Norveç'inde geçirdiği çocukluğu. Elias için bu fotoğraf albümleri bir hazine kadar değerli oldu. Çok sevdi bu hazineyi. Eva'nın yetişme çağlarına ait bu fotoğraflara bakabilme imkânı kendisine verildiği için onur duyuyordu; Eva heyecanlı heyecanlı anlatırken, Elias evlilik hayatını, kanepede yanı başında oturan Eva'nın gösterdiği amatör fotoğraflara bakıp onlarla ilgili banal hikâyeleri dinlemek üzerine inşa edilmiş bir muamma olarak görmekten kendini alamıyordu. Eva'ya giden yol. Cinsel yaşam giderek alanını genişletiyor ve günlük hayatta birliktelik biçimine dönüşüyordu. Günlük hayatın hengâmesine, günlük meşguliyetlere yani... Elias, Eva'yı iyi tanıdığını söyleyemese bile en azından günlerini, Eva'yı görmediği saatlerde bile onunla meşgul olduğu bir çerçeve içinde geçirdiğini söyleyebilirdi; bu durum hiç kuşkusuz karşılıklıydı, Elias böyle olduğunu varsayıyordu. Eva'yı tanımaya başlamıştı ve bu da Elias'ın bilincini çok tatmin edici bir şekilde biçimlendirmişti. Eva'nın aşına olmadığı pek çok tarafı vardı, Eva bunları kendine saklamıştı, yine de öğrendikleri bile kalıcı bir mutluluk kaynağı olmuştu Elias için. Bir büfede gözüne çarpan çikolata markasına bakıp Eva bunu çok sever diye düşünür, bir başka markayı gördüğünde Eva buna burun kıvrır diye geçirirdi aklından. Eva'nın akşamları çay,

sabahları ise koyu kahve tercih ettiğini biliyordu. Neleri ne zaman yemeyi sevdiğini, neleri yemeyi sevmediğini biliyordu. Eva'nın özgüvene sahip olduğu anları veya kendine güvensizliğini sakladığı anları biliyordu. Bu yolda kullandığı basit ve banal taktikleri biliyordu, bunları bilmeyi önemsiyordu çünkü bunlar Elias'ı Eva'ya bağlıyordu. Aynı zamanda Eva'nın da onu tanımaya başladığını biliyordu. Bütünün içinde hiç mi hiç önemi olmayan ayrıntılar, örneğin Elias'ın kırmızı biber soslu cipsi sevmesi, bifteğin yanında soğan istememesi, sabahları duş almaktan hoşlanmadığı için duşa gece girmesi gibi kendi başına önemsiz şeyler, bu vazgeçilmez alışkanlıklar –aslında alışkanlık haline gelmiş olmaları dışında Elias açısından hiç önemi yoktu bunların, onları kişiliğinin vazgeçilmez parçaları olarak görmüyordu ve her an terk edebilirdi– Eva'nın gözünde Elias Rukla olmak demekti ve bu yüzden de kırmızı biber soslu cips satın alarak, bifteğin yanına soğan koymayarak Elias'ı sevindiriyordu, Elias da aynısını yapıyor, Eva'ya sevdiğini bildiği her şeyi vererek –aslında son tahlilde Eva bunlara çok da meraklı değildi, kişiliğinin rastgele, önemsiz yanları olarak görüyordu bunları– Eva'nın alışkanlıklarını kabul ediyor, onları memnuniyetle benimsiyordu, işte bütün bunlar onları birbirlerine bağlayan, mutlu eden, birbirlerini düşünerek yaşadıkları ortak hayatlarıydı. Elias Rukla, bir kadın hayatına ciddi bir şekilde girmeden otuz altı yaşına gelmişti, bu nedenle de içinde bulunduğu duruma müteşekkirdi ve bunu evliliğin gizemi olarak tanımlamakta tereddüt etmiyordu. Eve geldiğinde Eva'ya neler anlatacağını aklından geçirirken mutlu oluyor, bunları dinlerken Eva'nın yüzünün alacağı ifadeyi görmek için sabırsızlanıyordu. “Bunları duymak Eva'nın çok hoşuna gidecek!” diye düşünüyordu. Binlerce saatini bu düşünme egzersizleriyle geçiriyordu, binlerce saatini konuyu kendine açıklamaya, her açıdan değerlendirmeye, son kez gözden geçirmeye veriyordu. Elias bunları düşündüğünün farkında olmasa bile, aklından geçen hemen her şey Eva'ya ilişkindi ve attığı her adımı bunlar belirliyordu. Öğretmenler odasında bir meslektaşıyla yaptığı sohbetin orta yerinde ya da ders verdiği sırada, kendini birden şunları aklından geçirirken bulurdu: Bu akşam Eva'ya televizyondaki *Film Dergisi* programında Jack Nicholson'ın bir filminin tanıtılacağını hatırlatmalıyım (*Dagbladet* gazetesinin o günkü haberinde okumuştum bunu). Aslında ne öğretmenler odasındaki meslek-

taşı ne de verdiği ders bu düşünceyi çağrıştırırdı Elias'a, ama bunlar zaman zaman aklına düşen ve ona yaşadığı evlilik hayatının nasıl bir nimet olduğunu bildiren düşüncelerdi. Evet, Eva'yı tanımıştı artık. Eva da evlilikleriyle ilgisi olmayan rollerde bile Elias'a kendisini tanıma iznini vermişti. Eva anne (Camilla'nın annesi), kız evlat (anne ve babası nezdinde), kız arkadaş (sık sık onu ziyaret eden kız arkadaşları arasında) ve eş (arkadaşlarına gururla takdim ettiği, yanında duran mazbut eş) rollerini oynadığı hayatına Elias'ın girmesine izin vermişti. Elias'a gelmiş ve onunla kalmıştı. Elias nedenini bilemiyordu ama Eva ona gelmiş ve onunla kalmıştı. Eva ona seni seviyorum dememişti hiç, fakat Elias, Jakob Aalls Sokağı'ndaki büyükçe apartman dairesini satın alırsam benimle oraya taşınır mısın diye sorduğunda evet demiş ve taşınmıştı, iki yıl sonra evlenme teklifi ettiğinde yüzüne dikkatle bakmış, biraz düşünmüş, sonra gülümseyerek evet demişti. Ama ben Eva Linde'yim, diye eklemişti. İşte o zaman Elias'ın aklına şu düşünce düşmüştü: Evet, o Eva Linde ve onun benimle yaşamayı niçin kabul ettiğini asla öğrenemeyeceğim. Ama istemesi yeter, istekli olduğunu biliyorum, istemesinin sebebini –muhtemelen bu sebepler benim tercih ettiğim, olmasını istediğim sebepler değil– asla öğrenemeyeceğim halde, istemiş olması beni sevince boğuyor.

Eva ona değer verdiğini, müteşekkik olduğunu göstermeye çalışıyordu. Bunu gösterme tarzı ise genellikle göz yaşartıcıydı. Örneğin Elias'ın giysilerine çok itina ediyordu. Kesinlikle ev hanımı denebilecek biri olmadığı halde Elias'ın gömleklerini, pantolonlarını ütölemekte, ceketlerini fırçalamakta ısrarlıydı. Elias çalışma masasında öğrencilerin ödevlerini düzeltirken Eva salonda ütü masasında ütüyapardı, bir yandan bezgince, hatta mecalsizce ütüyü gezdirirken bir yandan da hakiki bir ev hanımıymışçasına şarkılar mırıldanırdı (gerçekte yarı zamanlı çalışan bir sekreterdi, ayrıca yan uğraş olarak da hâlâ öğrenciydi). İşi bittiğinde yeni ütülenmiş pantolonlarını ya da gömleklerini Elias'a gösterirken halinden memnun bir şekilde gülümserdi. Takım elbiselerini o giymeden önce mutlaka fırçalardı. Elias ondan asla böyle bir şey istememiş de olsa, hatta böyle yapmasını çok gereksiz de bulsa Eva onun giysilerine miras kalmış değerli birer nesne muamelesi yapıyordu, bu işi ilk günden itibaren bir görev kabul etmişti, görevini başarıyla yerine getiriyor ve bundan da büyük memnuniyet duyuyordu. Acaba Eva aslında

başka bir yerde, olmasının mümkün olmadığı bir yerde olmayı mı istiyordu, olmayı istediği o yerde olamayacağı için de olduğu yerde, yani onun yanında olmayı mı seçmişti, acaba suskunluğunun gerçek nedeni bu muydu? Tamam, öyle bile olsa tamam, Eva Linde, tamam, burada kal. Elias Rukla çalışma masasından kalkar, ütü masasına gider ve Eva'ya sarılırdı. Pantolonlarımı ütölediğin için teşekkür ederim. Gömleklerimi ütölediğin için teşekkür ederim. Bana verdiğin her şey için teşekkür ederim. Zaman içinde Elias, Eva'ya olan aşkını ifade etmekte çok itinalı davranır olmuştu, zira ona seni seviyorum dediğinde genç kadın aynı sözcüklerle cevap veremiyordu, bu nedenle de kendisi için ne kadar zor olursa olsun Elias bu sözcükleri kullanmaktan kaçınmaya başlamıştı, doğru olan buydu. İşte ancak evin günlük koşulları içerisinde, örneğin Eva ütölediği pantolonunu gülümseyerek ona verirken, Elias çalışma masasından kalkıp Eva'nın yanına gidiyor, ona sarılıyor, böylece bir orta noktada buluşuyorlardı.

Hayatları böyleydi işte. Elias, Eva'yı mahcup etmemek için ona karşı davranışlarına çok özen gösteriyordu. Zaman zaman Eva, Elias'ın kendisine bakmadığını sandığı ya da onun odada olduğunun farkında olmadığı dakikalarda bomboş gözlerle, yüzünde üzgün bir ifade, karşıya bakardı, evet, böyle anlarda çok mutsuz görünürdü Eva. Ne var ki kendi dünyasına daldığının ya da Elias'ın odaya girdiğinin farkına varır varmaz yüzündeki ifade değişir, tam tersine dönerdi, o zaman Elias'a farkında olmadan verdiği yanlış mesajı düzeltmek istercesine ona gülümserdi, bunun üzerine Elias ümitsizliğe kapılırdı çünkü Eva'nın mutsuzluk ânını, hatta belki de sürekli bir mutsuzluk yaşadığını kendisinden niçin sakladığını anlayamazdı, zira kendisi bu duruma tahammül edebiliyordu, bu bağlamda Eva için yapabileceği bir şey de yoktu. Ama sabahları Eva mükemmeli oynamayı başaramazdı. Eva Linde uyanmak ve yeni bir güne başlamakta daima isteksizdi, uykusuna adeta sımsıkı sarılır, bırakmazdı. Bu onun karakteri, diye düşünürdü Elias, hayatının benden önceki kısmında da uykuyu hep uyanıklığa tercih etmiş olmalı, işte bu yüzden her zaman böyle kırılğan görünüyor.

Aslında Eva biraz güç beğenen biriydi. Kelimelerle anlatılamaz güzelliğiyle ilgili görünen bir şımarıklık vardı onda, her ne kadar kendisi bundan nefret etse de üzerinden kolayca atamıyordu, zira bu şımarıklık karşısındakini ona hizmet etmek üzere seferber et-

tiriyor, bu da Eva'nın hoşuna gidiyordu. Eva güç beğenen biriydi ve bu zaman zaman dışarıya da yansıyor. Ancak kısacık, anlık olarak fark edilirdi bu. Ekonomik açıdan bolluk içinde yaşadıkları söylenemezdi, Elias Rukla yüksek öğrenim borçlarını ve konut kredisi taksitlerini ödeyen bir öğretmendi ve zaten genelde çok yüksek olmayan öğretmen maaşları 1970'li yılların sonlarına doğru Norveç'te tüm zamanların en düşük düzeyinde seyrediyordu. Acı gerçek şuydu ki, Elias harcadığı her kuruşun hesabını yapmak zorundaydı. Eva Oslo Sinemaları İşletmesi'nde yarı zamanlı yaptığı sekreterlik işini sürdürmek durumundaydı, eğitimine devam etmeyi istese de ara vermişti ve bu koşullar altında okula dönmesi mümkün görünmüyordu. Aile bütçesine katkıda bulunmak üzere çalışıyordu ve bundan hiç de yüksünmüyordu. Ancak zaman zaman bazı ters çıkışlar yapabiliyordu ansızın. Örneğin Eva bir keresinde mutfağı yenilemek istediğini söyledi ve eve bazı dekorasyon dergileri getirdi. Elias, imkânsız, dedi. Bütçeleri elvermezdi buna (daha altı ay önce araba almışlardı). İşte o zaman Eva ters bir çıkış yaptı ve "Allah'ın cezası cimri herif" diye söylendi ve hor gören bir bakışla baktı Elias'a. Evet, onu hor görmüştü. Açıkça hor görmüştü. Elias Rukla kelimelerle anlatılamaz güzellikteki kadının gözlerinde sınırsız bir aşağılama okudu, iki üç saniye kadar sürdü bu, sonra Eva'nın havası değişti, sesi yumuşadı ve "Özür dilerim, bütçemizin yetmeyeceğini biliyorum, aptallık ettim" dedi. Ve gecenin geri kalan bölümünde Elias'a son derece anlayışlı davrandı, yatma vakti geldiğinde de yanına gelmek isterse bunun kendisini mutlu edeceğini, Elias'ın çok iyi karşılanacağından hiçbir kuşku duymaması gerektiğini ifade eden sinyaller gönderdi.

Bu durum Elias Rukla'yı endişelendirdi. Eva'nın ona nefret dolu gözlerle bakmasından ziyade, sonrasında birdenbire uysallaşması yani. Niçin eski ve modası geçmiş mutfağı gözden çıkarıp kendisine yeni bir mutfak yaptırmayı başaramayan adamı hor görmeyi sürdürmemiştir? Ekonomik gücümüz yetmiyor cevabı alsa bile kocasından böyle bir talepte bulunmaya hakkı vardı, Elias eşinin kendisini küçümseme hakkını teslim ediyordu. Eva Linde gibi bir kadınla evlenmenin bazı yükümlülükleri vardır, Elias eşinin son derece sıradan hayallerine ret cevabı vermekle bu yükümlülüklerini yerine getirmeyi başaramamış oluyordu. Elbette sabit gelirli bir lise öğretmeniyle evlenmeyi kabul ederken ne yaptığını bilmesi gerek-

tiğini söyleyebilir, böylelikle de yeni mutfak arzusunu reddetmekte kendini haklı çıkarabilirdi; ama onun gibi bir kadının hayatını külüstür bir lise öğretmeniyle birleştirmeden önce bazı arzu ve hayallerinin asla yerine gelmeyeceğini bilmesi gerektiği yolunda da uyarıda bulunmuş olması gerekirdi ki, bu sözlerinin Eva tarafından kahkahalarla karşılanacağından hiç kuşkusu yoktu. Eva ne yaptığını biliyordu. Bunu derken şunu da sorabiliriz, acaba Eva, evliliğe evet derken, Elias Rukla'nın ona atfettiği yüce değerden feragat mı etmişti? Elias eşinin son derece sıradan hayallerini yerine getirmeye ekonomik gücü olmadığını itiraf ettiğinde Eva'nın onu aşağılayan bakışlarla süzmesi, kendi değerini ön plana çıkarmak ve kendini tam da Elias'ın onu layık bulduğu seviyeye yükseltmek anlamına geliyordu. Sonuç olarak Elias Rukla eşinin onu hor görmesinden hiçbir rahatsızlık duymamıştı. Rahatsız olduğu şey eşinin bunu gizlemeye çalışması ve olmamış gibi davranarak üstünü örtmesiydi. Sonraki bilinçli uysallığı. Nereden çıkmıştı bu? Eva niçin hor gören tutumunun arkasında duramamıştı? Acaba kendinde böyle bir hak görmüyor muydu? Apaçık böyleydi, evet, ama bunun anlamı neydi? Acaba Elias'tan bir şeyler talep edebilme hakkından feragat mı etmişti içten içe? Evet ama bu ne anlama geliyordu? Elias bu sorunun cevabını bilmiyordu ancak Eva'nın patlamadan sonra büründüğü sahte uysallık onu derinden sarsıyordu, öyle ki o gece yatağına gelmesi yolundaki davetine icabet etmekte güçlük çekmişti, oysa Eva bunun kendisine çok büyük mutluluk vereceği yolunda Elias'a açıkça sinyal vermişti ve bu yüzden de Elias'ın reddetmesi mümkün olamamış, kendini zoraki gitmeye hazırlamıştı, üstelik hiç de hakkı olmayan bir şeyle onurlandırılmış gibi hissetmişti kendini; işte bu yıllarda Elias Rukla'yı tatmin olmuş, mutlu gibi sıfatlarla nitelemekten çok şanslı bir adam olarak betimlememiz bundan kaynaklanıyor.

Jakob Aalls Sokağı'ndaki dört odalı daireye Eva Linde'yle birlikte Johan Corneliussen'in küçük kızı Camilla da taşındı. Camilla, Elias Rukla'nın üvey kızı oldu ve altı yaşından on dokuz yaşına kadar Elias ve Eva'yla beraber yaşadı. Elias Rukla'nın başka hiç kimseyi Camilla Corneliussen'i tanıdığı kadar iyi tanımadığı rahatlıkla söylenebilir. Elias hep yanı başında duran bir üvey baba olarak kızın büyümesine yakından tanık oldu. Elias ile Eva'nın beraber çocukları olmadığından, Elias'ın sahip olduğu ve yetiştireceği tek

çocuk Camilla'ydı. Camilla'nın kendisinden saklayacak sırrının olmadığını, onu her açıdan çok iyi tanıdığını söylerdi Elias. Şimdilerde yetişkin bir genç kız olan Camilla'nın çocukluk ve gençlik yılları boyunca kendini bağıra çağıra, özgürce, sınırlanmadan ifade etmesine tanık olmuştu. Çocukların diğer çocuklardan farklı olma korkularını Camilla sayesinde en ince ayrıntılarına kadar gözlemlemişti. Bu korkunun temel ve ciddi bir korku olan karanlık bir odaya kapatılma korkusundan bile daha büyük olduğunu anlamıştı. Küçük bir kızın çok sevdiği ayakkabılarının tokasının diğer arkadaşlarının ayakkabılarındaki tokalara hiç benzememesi halinde düştüğü dehşeti, bu ayrıntının bir çocuğun ruhunda böylesine derin ve uzun süreli yaralar açabileceğini öğrenmiş, bu da Elias'ı derin düşüncelere sevk etmişti. "Bu çocuk bu tür varoluşsal koşullar altında nasıl gelişecek ve bağımsız bir birey olacak?" sorusunu Camilla'nın yetişme çağında sık sık kendine sorardı. İşin zor tarafı, bu küçük kızın son derece açıkkanlı olması ve çevresine, annesine, Elias'a ve benzememekten korktuğu çocuklara sonsuz bir güven duymasıydı. Kim bilir nasıl felaketlere –gerçek ya da öyle sandığı felaketlere– yol açacaktı bu durum! Gerçekten de Elias yıllar boyunca küçük Camilla'nın karşılaştığı pek çok felakete ve geçirdiği sinir krizlerine tanık oldu. Annesinin sabrı tükendiği zamanlarda Elias duruma müdahale eder ve Camilla'nın acısını hafifletmeye, ona moral vermeye, onu avutmaya çalışırdı. Camilla ergenlik devresine ulaştığında anne ve kız arasında arabuluculuk ve problem çözücülük rolü de Elias'a düşmüştü. Elias, Camilla'nın tarafını tutma eğilimindeydi çünkü Eva Linde'nin çoğu kez Camilla'nın annesi ve eğitimcisi olma rolünü, annesi ve sahibi olmakla karıştırdığını düşünürdü. Bu zıtlasma aslında aynı eve taşındıkları günlerde başlamıştı. Camilla'ya onlarla birlikte yaşadığı sürece kendine ait olacak ve görüntüsü zaman içinde epey değişecek bir oda verilmişti; Elias hiç kimsenin bu odaya habersiz girme hakkının olmadığını savunurdu. Elias'a göre her çocuğun, yetişkinler tarafından rahatsız edilme endişesi taşımadan, huzur içinde yaşayacağı kendine ait bir odaya sahip olma hakkı vardı. Eva bu görüşte değildi ve yıllar boyunca bu konuda epey çekiştiler, Elias'ın Camilla konusunda Eva'yı haklı bularak iddiacı olmadığı konular da vardı, ne de olsa Camilla onun kızıydı, ancak oda konusunda hiç taviz vermedi. Camilla sık sık Elias'a sığınırdı. Elias

oyuncak ayısını kolunun altına alıp annesinin peşi sıra evine gelen bu altı yaşındaki küçük kıza pek acımıştı. Küçük kızın bir şeyden mahrum bırakıldığını ve mahrum bırakıldığı şeye, bir babaya karşı duyduğu özlemin iyileştirilemeyeceğini sezinlemişti. Ve bu yarayı iyileştirebilecek olsa bile yapmak istememişti bunu. O Camilla'nın üvey babasıydı, babasını ikame ediyordu, ancak onun yerini alması imkânsızdı, çünkü kızın babası değildi, Camilla'nın babası Johan Corneliussen'di ve New York'ta yaşıyordu. Elias Rukla annesinin arkadaşıydı, daha sonra evlenince de küçük kızın üvey babası olmuştu. Camilla'nın elinden baba özlemini almayı bir an için bile istememişti, buna hakkı yoktu. Bu nedenle de Camilla'ya hep mesafeli durmuştu. Küçük kızın bir baba beklentisiyle yanına geldiği zamanlarda da hep araya bir mesafe koymaya çalışmıştı. Eva'nın emekli albay babası ve annesiyle arasına da aynı mesafeyi koydu. Onların Rukla-Linde çiftini ziyaret etmelerinin tek amacı torunları Camilla Corneliussen'i görmektir. Bu bağlamda Elias Rukla yabancı sayılırdı, bu nedenle de Noel ve benzeri günlerde onları ziyaret ettiklerinde ya da evlerinde ağırladıklarında hep geri planda kalmayı tercih etti. Elias, Eva'nın anne ve babasının kendisini an itibarıyla kızlarının sorumluluğunu üstlenmiş bir kişi olarak kabul ettiklerini hissediyordu –hatta evlendikten sonra bile bu böyle kalmıştı– ve bunu çok doğal karşılıyordu. Elias bu gibi sosyal birlikteliklerde, özellikle de Lillehammer kentindeki aileye isteksizce yaptığı Noel ziyaretlerinde Camilla'nın gelip kucağına oturmasından huzursuzluk duyuyor, bir fırsatını bulup küçük kızın kucağından çabucak inmesini sağlıyordu, bu davranışının önemli nedenlerinden biri de her yıl Noel ağacının altında Johan Corneliussen'den gelmiş kocaman bir hediye paketinin bulunmasıydı.

Aynı eve taşınmalarının üzerinden tam bir yıl geçtikten sonra Johan Corneliussen'den haber almışlardı. Johan kızına mektup yazmıştı. O sıralar Camilla okula yeni başlamıştı. Annesi mektubu alıp küçük kızın odasına gitti ve orada mektubu ona okudu. Mektupta nelerin yazılı olduğunu Elias hiç öğrenmedi. Bununla birlikte Camilla'nın mektubu cevaplaması gerektiğini savundu, Eva ise karşı çıktı. Sonunda kazanan Elias oldu, küçük Camilla'nın yanında saatlerce oturup cevap mektubunu yazmasına yardım etti. Bu mektup, yazı yazmayı bilseydi Camilla'nın babasına yazacağı mektup olurdu. Ne yazık ki Camilla henüz yazı yazmakta o kadar

becerikli değildi, ancak büyük harfleri yazabiliyor, kendini zorlayarak birkaç kelime oluşturunuyordu, yazabildiği bir cümle tüm mektup kâğıdını kaplıyordu. Bu nedenle Elias, hem babasına söylemek istediklerini ifade etmesine hem de bunları yazıya geçirmesine yardım etti. Bu zorlu çalışma bittikten sonra geriye zarfın üzerini yazmak kaldı. Eva kendisini bu mektup işine karıştırmamalarını istediğinden, Elias da küçük kızın mektubunun zarfında kendi el yazısının olmasını uygun bulmadığından iş yine Camilla'ya kaldı. Bir mektup zarfının daracık alanına upuzun bir adresi küçük bir kızın elinden acemice çıkan harflerle doldurmak zaman alan bir işti, yine de Camilla kendi yaşındaki çocuklardan beklenemeyecek bir beceriyle ve çalışma disiplini göstererek bunu başardı. Bunu izleyen yıllarda Camilla'ya babasından mektup gelmeye devam etti ve aynı çalışma süreci tekrarlandı, ta ki Camilla mektuplarını tek başına okuyup cevaplayacak yaşa gelene dek. Odasında rahatsız edilmeden oturup hiç tanımadığı babasına mektuplar yazan Camilla'nın baba özlemine hayatının sonuna kadar hissedeceğini düşünüyordu Elias Rukla. Camilla on dört yaşına geldiğinde babasını ve üvey kardeşlerini görmek üzere New York'a davet edildi, Johan Corneliusen'in üçüncü evliliğinden olma çocuklardı bunlar. Eva Linde kızının gitmesine şiddetle karşı çıktıysa da Elias onu ikna etmeyi başardı. Ne var ki Gardermoen Havaalanı'nın pencerelerinden genç kızın kendisini New York'a götürecek olan jumbo jete doğru tıpış tıpış yürümesini izlerken Elias Rukla derin bir endişeye kapıldı. Ya geri gelmezse, ya bize mektup yazıp bundan böyle babasıyla yaşamak istediğini bildirirse! Son zamanlarda ismini Camilla Cornelius şeklinde, yani babasının yeni soyadı ile yazmaya başlamıştı. Resmi belgelere olmasa bile kalem kutusuna, etrafa saçtığı küçük kâğıtlara yarı şaka yarı ciddi, yeni bir kimliği test edencesine Camilla Cornelius yazıyordu, bu kimlik onu Amerikalı babasına Camilla Corneliusen isminden daha sıkı bir şekilde bağlıyordu, Johan Corneliusen ismini terk edip John Cornelius olmuştu, şimdi de Camilla, Corneliusen'i terk ederek Cornelius olarak babasının izinden gidiyordu. Elias onun ismini böyle yazmasına defalarca tanık olmuştu. Yine de Camilla'nın o yaz New York'a gidebilmesi konusunda ısrarcı olmuş, annesini de razı etmişti. Elinden başka bir şey gelmiyordu. Johan Corneliusen'in sekiz yıllık ayrılıktan sonra kızını görmesine hangi hakla müdahale edebilirdi ki? Hangi

hakla üvey kızını babasını görmekten alıkoyabilirdi ki? Ama şimdi endişeler içinde kıvranıyordu. Eva beni affetmeyecek, niye affetsin ki? diye geçiriyordu içinden. Johan Corneliussen bunu hak etmedi, Eva'ya karşı büyük haksızlık bu. Johan bunu bize yapamaz. Yine de Johan Corneliussen'in bunu yapabileceği endişesi içinde geçirdi o yazı. Elias Rukla, Johan Corneliussen'in abartıya düşkün kişiliğine aşinaydı, hangi on dört yaşındaki kız, özellikle de kendi kanından canından olan bir kız, babasının yeni ve pırıltılı çevresinde yapacağı gösterinin cazibesine kapılmaktan kendini koruyabilirdi? Zavallı Camilla, diye düşünüyordu Elias, buna direnmesini istemek ondan çok şey talep etmek olur. Ama Johan Corneliussen bunu yapamaz. Tabii isterse yapar da, böylece bizi yapayalnız bırakır, işte o zaman Eva affetmez beni. Bize nasıl da hükmediyor bu adam, diye öfkeleniyordu, işte ilk kez o an, içinde Johan Corneliussen'e ve tüm kişiliğine karşı bir hıncın oluştuğunu hissetti. Ama yaz geçti. Ve Camilla geri geldi. Sekiz haftalık tatilden sonra evine, onların yanına dönmüştü, bundan sonraki ilkgençlik yıllarını da onlarla, Jakob Aalls Sokağı'ndaki evde geçirdi. On dokuz yaşına gelip de lise diplomasını aldığı anda, eğitimine devam etmek üzere, çocukluğunu, ilkgençliğini geçirdiği evden ayrıldı.

1989 yılıydı. Kendi halinde bir lise edebiyat öğretmeni olan Elias Rukla hayatın hiçbir alanında ön plana çıkmamıştı, herhangi bir şekilde üstünlük göstermek gibi bir düşünceye de hiçbir zaman sahip olmadığından bundan rahatsızlık duymazdı. Toplumsal olaylara ilgi gösteren sıradan bir Norveç vatandaşıydı, gazete, kitap okuyor, televizyon seyrediyor, düşünüyor ve her gün Fagerborg Lisesi'ndeki işine gidiyordu. Hayatındaki en dikkate şayan durum, on üç yıl önce, otuz altı yaşındayken çok güzel bir kadınla evlenmiş olmasıydı. Eva Linde ile birlikte görüldüğünde ve onu eşi olarak tanıttığında kendisine yöneltilen şaşkın bakışların farkındaydı. Ancak şimdilerde Eva'nın güzelliği epeyce solmaya başlamıştı, vücudu irileşmiş, zarafeti kaybolmuştu. Elias Rukla için bunun önemi yoktu. Her ne kadar Eva'nın on üç yıl öncesinde çekilmiş fotoğraflarına bakıp, şu anda eşi olan ve kırklı yaşlarını süren kadınla karşılaştığında içi bir tuhaf oluyorsa da bunu büyütüyordu. Yalnızca hayatın faniliği, Eva'nın yitirilmiş zarafeti şeklinde tecelli eden bu gerçek onu yaralıyor, kederlendiriyordu. Bir de şunu itiraf etmeliydi ki giderek azalan o şaşkın bakışları özlüyordu, zira insan

kaybettiği parıltısını özler, Eva'nın parıltısı kaybolunca Elias'ın da parıltısı kaybolmuş gibi olmuştı. Akşamları salonda elinde bira bardağı ve akvavit kadehiyle tek başına oturuyordu Elias Rukla. Son yıllarda sık sık böyle yapıyordu. İçkiye düşkünlüğü giderek artmıştı. Eva yattıktan sonra o hâlâ oturuyor olurdu. Bu ona huzur veren bir alışkanlık haline gelmişti, bira ve akvavit içerek geçireceği kendine ait saatlere ihtiyacı vardı. Zira hem anlayamadığı, hem de içine sindiremediği bir şeyler oluyordu Elias'a. Toplumun işleyişinin dışında kalmış olma duygusu içinde giderek artıyordu. Bu onu hem dertlendiriyordu, hem de böyle olmasını çok şaşırtıcı buluyordu. Toplumsal konularla ilgili bir birey olarak kendisine sunulan şeylerin çoğu, televizyon ve gazeteler onu heyecanlandırmaya kifayet etmiyordu artık. Bunun niçin böyle olduğu sorusuna verecek cevap bulamıyordu, ama böyleydi işte. Kendi kendine defalarca tekrarlıyordu: Durum çok da kötü sayılmaz. Öyle ya, gazeteler hâlâ haberlerle ve kültür yazılarıyla dolup taşıyor, niye yakınıyorum ki ben? Daha önceleri daha mı iyiydi, yo hayır, değildi! İnsanlar her zaman televizyon ve gazetelerden şikâyetçi olmuşlardır, tabii ben de. Yine de her sabah gazetesini açtığında kendini dünyanın dışında bırakılmış hissediyordu. Okuduğu ve ilgisini çekmesi beklenen günlük haberler, sanat olayları onu yeterince angaje edemiyor, Elias gazete sayfalarını sinirli sinirli çeviriyordu. Aynı durum televizyon için de geçerliydi. Bir tartışma programı izlemek üzere televizyonun karşısına geçtiğinde de aynı şey oluyordu. Tartışma konusunu cazip bulsa ve hatta kendini programı zevkle izlemeye hazırlasa da tartışmacıların söyledikleri Elias'a hiç de ilginç gelmemeye başlamıştı. Seyrederken tek ilgisini çeken, katılımcıların hitabet teknikleri, yaptıkları semantik cambazlıklar, özenle seçilmiş kostümleri ve kendisinin bu kişilerin "foyasını ortaya çıkarması" oluyordu, ama bu kadarcık kazanım da Elias'ı mutlu etmeye yetmiyordu. Kısacası hayal kırıklığına uğruyordu. Tartışmacılar ona değil başkalarına, daha önemli kişiler olan başkalarına hitap ediyordu. Televizyon izleyip gazeteleri okumaktan zevk alamamak bu kadar da yakınılacak bir şey miydi? Evet, Elias için öyleydi, zira bu durum toplumsal konularla ilgili bir birey olarak günlük ruh halini, hatta hayata karşı duruşunu derinden ve endişe verici bir şekilde etkiliyordu. Gazetelerin çok özel, sansasyonel, önemli, dikkate şayan diye öne çıkardıkları haberler onda

hiç de olumlu yansıtmıyor, hatta tam tersi etki yapıyordu. Elias bu haberlere karşı kayıtsız kalıyor, yabancılaşıyor, hatta onları iğrenç derecede aptalca buluyordu, bunun günler, aylar ve yıllar boyu tekrarlanıyor olması çok üzücü bir durumdu. Üstüne üstlük kendisini ilgilendiren konulara gazetelerde hiç yer verilmemesi ya da –daha da kötüsü– ara sayfalarda birkaç satırla geçirilmesi Elias Rukla’da bir ayağı çukurda, elden ayaktan düşmüş bir insan olduğu duygusunu uyandırıyor. Çağına ayak uyduramadığını hissediyordu; elbette bunu hisseden herkes derin bir kedere, hatta öfkeye kapılır. Ünlü oldukları söylenen kişilerin fotoğraflarını görüyordu, bir şeyler yapmış, başarmış insanlardı bunlar, ancak onları üne kavuşturan eylemler Elias açısından hiçbir şey ifade etmiyor, Elias’ı etkileyemiyordu, yaptıkları her ne ise, o eyleme karşı tamamen kayıtsız kalıyordu Elias, ama gazetede kendisi açısından önemli bir şey yayımlanmışsa onun peşine düşmesi, saklandığı yerde bulup okuması gerekiyordu. Gazete haberlerinin hiyerarşik sistemi Elias’ı kızdırıyor ve üzüyordu. Toplumda o sıralar gündemi belirleyen şeyler, gerçeği değerlendirme ve yansıtma şekilleri itibariyle Elias’ın savunduğu tüm değerleri aşağılıyor ve her geçen gün biraz daha pes etmesine neden oluyordu. Elias televizyon izleyip gazete okumanın sonu hiç gelmeyecek bir kişisel mağlubiyetle her gün yüz yüze gelmek anlamına geldiğini itiraf ediyordu. Bıkmadınız mı hâlâ, yetmedi mi bu size! diye köpürüyordu içinden. Birazcık acıyın bize, diye yakarıyordu, televizyon izleyip gazete okumanın gönüllü bir faaliyet olduğunun farkındaydı elbette, ama iş bu kadar basit değildi. Zira toplumsal konularla ilgili bir birey olarak dünyayı tanımaya, anlamaya, dünyayla ilgilenmeye, toplumun televizyon ve gazeteler aracılığıyla gündemine aldığı –ya da modern deyişimiyle iletişim içinde olduğu– şeylere arzuyla, şevkle katılmaya, angaje olmaya ihtiyacı vardı. Şimdi bir örnek vereyim, diyordu kendi kendine, akşamları Eva yattıktan sonra Jakob Aalls Sokağı’ndaki apartman dairesinde volta atarken. 1970 yılında Finlandiya’da bir seminere katılmışım, orada Pentti Saarikoski’nin edebi yapıtlarıyla tanışmış ve sonrasında onlardan çok etkilenmiştim. Bu yazar yalnızca benim değer verdiğim birisi değildi, bütün kuzey ülkelerinde çağımızın en büyük yazarlarından biri olarak gösteriliyordu. Ne var ki Pentti Saarikoski kırklı yaşlarda dünyaya veda ettiğinde Norveç gazetelerinde hakkında tek bir yazı bile ya-

yımlanmadı. Elias bu ölümden ancak üzerinden altı ay geçtikten sonra kulak misafiri olduğu bir konuşmada duyduğu tek bir cümle sayesinde haberdar olmuştu. Oysa birkaç ay sonra İsveçli ünlü bir televizyon şovmeni öldüğünde, haber Norveç gazetelerine girmekle kalmamış, baş sayfadan kocaman kocaman başlıklarla verilmişti. Aynı şey Norveçli bir televizyon haber spikeri öldüğünde de tekrarlandı. Gazeteler adeta milli yas ilan etmişti. Toplumsal acısıyla baş başa olduğu o akşam geceye doğru evrilirken, Elias Rukla, insanlar ölüm karşısında bile durup düşünmüyorlar, diye geçirdi içinden, akıllarını başlarına almıyor, biraz alçakgönüllülük göstermiyorlar, hiç kimse kendi kendine sormak *zorunda* olduğu temel birkaç soruyu sormuyor, boş verip geçiyor. Bir televizyon haber spikerinin ölmesi özel bir meseledir ve bu hanımın rahat bırakılması gereken ailesine ait bir acıdır, kamuyu ilgilendirecek bir durum değildir, zira hiçbir spiker –televizyon spikeri bile olsa– geride başkalarının değerleriyle boy ölçüşebilecek kadar büyük bir değer bırakmamıştır ki, ölümü özel hayatın kapsamından çıkarak milli bir mesele haline gelsin! Fakat gazeteler bunu milli bir mesele haline getiriyorlardı. Kusmak istiyorum, diye geçirdi içinden Elias Rukla. Bu nasıl olabildi? Olup biten nedir aslında? Tabii ki neler olup bittiğini biliyorum, diye kendini yanıtladı Elias Rukla. Hokksund'u getir aklına bakalım. Hokksund'da yaşayan kaç kişi Pentti Saarikoski'nin kırklı yaşlarda hayata veda etmesiyle ilgilenir ki? Yirmi kişi, belki. Peki, Hokksund'da kaç kişi televizyon spikerini tanıyor, hatta hasta olduğunu biliyordu? Dört bin kişi, beş bin kişi? İşte cevap burada. Ama soru nerede? Temel soru yani. Temel soru sorulmadığı içindir ki bu tahammülfersa cevap ortaya konuyor elbette. Durum bu işte, diye bağırdı. Temel soru artık niçin sorulmaz oldu? Ah, bunu yanıtlamayı reddediyorum, diye feryat etti kendi kendine, herkes biliyor bunun cevabını. Söylemek zorunda mıyım? Hayır, söylemeyi reddediyorum, diye tekrarladı öfke içinde. Cevap vermek yerine kendi hayatını ve eylemlerini düşünmeye daldı. Yaşadığımız topluma karşı sadakatini *kanıtlamış* biri varsa, o da kendisiydi. Hayatının tam yedi yılını gençleri eğiten bir kamu görevlisi olmaya hazırlanmak üzere derslerine vermişti. Sonrasında da tam yirmi beş yıldır toplumun temelini ve kendisine bakışını, kavrayışını sonraki kuşaklara aktarmak üzere her gün görevinin başında olmuştu. Bütün bunları kendi isteğiyle ve gözü-

nü kırpmadan yapmıştı, evet, seçim kendisine aitti ve önündeki tüm imkânlar arasından özgürce seçmişti, örneğin avukat, mühendis, iktisatçı, doktor vs. olabilirdi, ama o topluma sadık bir eğitmen, toplumun üzerine inşa edildiği ve –onun görüşüne göre– inşa edilmesi de gerektiği temelleri sonraki kuşaklara aktaran biri olma yolunda filoloji okumayı seçmişti, seçerken çok da düşünmemişti doğrusu, çünkü bu seçenek çok aşikâr ve kaçınılmazdı. Yirmi beş yıl boyunca dur durak bilmeden az maaşlı, göze batmayan, kendi halinde bir lise öğretmeni olarak bu hayati görevini yerine getirmişti. Dışarıdan bakıldığında, aylık maaşından anlaşılabileceği gibi renksiz, soluk bir hayat sürüyordu. Bütün bunları başından beri bildiğinden, niçin zengin bir avukat olmadım diye yakınacak hali yoktu. Seçimini bir lisede edebiyat öğretmeni olarak görev yapmanın kendisine içsel tatmin sağlayacağını bilerek yapmıştı ve bu doyumun iç dünyasına yayacağı aydınlık, soluk, renksiz dış görünümünü önemsiz kılacaktı, bu duyguları Norveç toplumuna ve toplumun temeline duyduğu güvenden kaynaklanıyordu –Elias bunu güzel ve dokunaklı buluyordu– ve ait olduğu 1960’lı yılların öğrenci kuşağında –hatta on yıl öncesi ve sonrasında da– çok fazla sayıda genç bu güvene sahipti, hatta biraz daha da geriye gidersek, diye düşündü, ulusumuzun tarihi boyunca çok sayıda yetenekli genç, insanın içine dokunan bu güven duygusunu taşıyordu, birden şaşırdı, bunu daha önce niye hiç böyle düşünmemişti... İşte bu yüzden ki televizyon ve gazetelerin kendisine ve kendisi gibi olanlara hitap etmemesi onu derinden yaralıyordu. Toplumda geleceğin habercisi konumunda olanlar, onunla hiç ilgilenmiyorlardı sanki. Aksine, böyle yapmaktan zevk alıyormuşçasına, başlarını bilhassa başka tarafa çeviriyorlardı. Elias Rukla görünmez olmuştu adeta, bu da ona acı veriyordu. Lanet olsun, diye düşündü Elias, ben sağlıklı kararlar alabilen, eğitilmiş, toplumsal olaylara ilgi gösteren bir bireyim. Üstelik çok kitap okudum. Değişimin başını çeken kişiler bana artık niçin hiç ilgi duymuyor, niçin selam göndermiyorlar? Evet, Elias Rukla böyle hissediyordu. Basitçe ifade etmek gerekirse, gazeteler gururunu incitiyordu, çünkü gazeteleri okudukça önünde bulunan başka imkânları bir yana iterek öğretmenliği seçmekle ne kadar budalalık ettiğini anlıyordu. Bugün olsa böyle yapmazdım, diye düşünüyordu, zaten geçen yıl üvey kızı Camilla’ya da bunu açıkça söylemişti. Lise öğretmeni olma, kendi-

ni okula hapsedme, demişti ona. İlle de olmak istiyorsan, başka bir iş yapmaya üşendiğin için öğretmen ol. Sana bunu çok ciddi söylüyorum, demişti üvey kızı yüksek öğrenimine başlamak üzere evden ayrılırken. Elias kendini yenik hissediyordu. Savunduğu her şey toplumdaki günlük konuşmalardan silinmişti. Elias geceleri Eva yattıktan sonra Jakob Aalls Sokağı'ndaki apartman dairesinde volta atıyor ve hep bunları düşünüyordu. Birkaç ufak kadeh akvavit içiyor, birayla da üzerine cila çekiyordu, ertesi gün okula akşamdan kalma bir halde gitmemek için içtiği miktara dikkat ediyordu ama arada bir fazla kaçırdığı da oluyordu. Yatmaya hazırlanırken, öf ya, diyordu, yine aşırıya kaçtım. Geceleri bunları düşünürken asabı bozuluyordu. En fenası, kimseye söyleyecek bir sözü yoktu. Sözü ancak kendineydi. Bir çağ kapanmıştı, o ise burada oturmuş kendi kendine konuşuyordu. Bir çağ kapanmıştı ve toplumsal konularla ilgili bir birey olarak Elias Rukla'yı da beraberinde götürmüştü, zira Elias tam da bu çağda kendini gençleri eğiten bir kamu görevlisi olmaya adanmıştı. Yeni bir çağda gençleri eğitmeye niyeti yoktu, bunu yapabilecek vasıflara da sahip değildi zaten. İşte bu kadar basit. Durum bu kadar basit, diye bağırды. Lanet olsun, durum bu. Dört bir tarafta çöküntü var. Etrafına bir bak, diye haykırdı. Artık uzun uzun konuşamıyorsun bile, lanet olsun. En son ne zaman biriyle sohbet ettin? Bir yılı geçmiştir herhalde, diye düşündü. Sana anlamlı gelecek bir şey bulabilmek için ticari çıkarlardan oluşmuş bir kümenin arasından seçip ayıklaman gerekiyor, diye ekledi. İnsanı konuşmaktan alıkoyar bu. Bu kümeye de demokrasi adını veriyorlar. Evet, ben buna küme diyorum, böyle deyince de halkı aşağıladığımı iddia ediyorlar, diye öfkeyle geçirdi aklından. Belki de haklılar, belki de artık ben gerçekten demokrasiye inanmıyorum. Yok, yok, dur bakalım Elias. Sarhoşsun sen, dedi kendini azarlayarak, bu kez bu sözleri yüksek sesle söylemiş, sarhoşluktan dilinin dolanıp dolanmadığını denemek istemişti. Evet, dili dolanıyordu ve buna memnun olmuştu. Ne var ki başka geceler boyunca Elias Rukla tekrar tekrar aynı konuya dönecek, bu da onu her seferinde karamsarlığa sürükleyecekti. İlaveten bir de bu! Yani artık yürekten bir demokrat değilim! Peki bir sonrası ne olacak? Yenilmiş olması mıydı bunun sebebi? Yani çektiği toplumsal ıstırapın nedeni kültürün ve hatta hayatın demokratikleşmesinde mi yatıyordu? Ama o bu demokratikleşme-

ye karşıydı! İçi buna isyan ediyordu. Eğer durum böyleyse, yani demokrasiden kaynaklanan görüşler onu isyan ettiriyorsa, demokrasiyi savunmaya niçin devam edecekti? Bir kez daha kendi kendine, sen sarhoşsun Elias, dediğini duydu, hadi git yat, geç oldu. Ama gidip yatmadı. Yine düşüncelere daldı, dalabildiğince derinlere. Yenilen, hatta ortadan kaldırılan bir azınlığın, galip geleni ve kendisini alt eden silahları alkışlaması zordur, diye kendi kendini teselli etmeye çalışıyordu. Ancak onu halkın sesi ve halkın iradesi mağlup ettiğine göre kendisine zorunlu bir alkışlama görevi düşüyordu. Kendimi antidemokratik biri olarak görmeye itiraz ediyordum, diyordu inatla. Bunu kabul edemem. Bu nedenle, aslında beni çok rahatsız etse de şunu söylemeliyim ki, son tahlilde, demokrat bir duruş sergilemek isteyen insan azınlıkta da kalsa böyle olmalıdır, ayrıca hem düşüncelerimle hem de ruhumla şuna da inanıyorum ki, çoğunluk senin savunduklarını, senin için önemi olan, sana yaşama ve tahammül etme gücü veren, senin için hayatı anlamlı kılan her şeyi demokrasi adına buldozerle ezip geçse de bu böyledir. Demokrasi teşrifatçılarının her Allah'ın günü haykırarak, böğürerek amiyane zaferlerini ilan ettikleri durumlarda ve insanlar bu nedenle ıstırap çekerken –ben de öyle– bu gerçeği kabul etmekten başka yapabileceğimiz bir şey yoktur, bana da başka şey yakışmaz zaten, diye düşündü. Derin düşüncelere dalmış oturuyor, boş gözlerle karşıya bakıyordu. Ama bu feci bir şey, diye ekledi yatmaya gitmek üzere ansızın yerinden kalkarken. Artık konuşabileceğim hiç kimse kalmadı, diyerek içini çekti. Eva var elbette, ama ben onu kastetmedim.

Elias Rukla'nın kastettiği, kendisi için çok önem taşıyan bir başka söyleşme tarzıydı, kesintiye uğramadan devam eden söyleşi. Bazıları eşleriyle ya da hayatlarındaki kadınla böyle kesintisiz bir sohbet halinde olabilirlerdi, ancak bu Elias Rukla'ya hiçbir zaman doğal gelmemiştii, eşi olan kadınla ilişkisi tamamen farklıydı ve bu ilişki Elias Rukla'nın gereksinim duyduğu kesintisiz söyleşiye tekabül etmiyordu, biraz düşününce de –muhtemelen yüzeysel bir yargılama da sayılabilirdi– bu açıdan ele alındığında tanıdığı hiçbir evli çiftin Eva ile kendisi arasındaki ilişkiden daha farklı bir ilişki içinde olmadığı kanısına varıyordu. Bir tartışmaya katılmak her zaman canına can katardı. Elias'ı biriyle söyleşmek veya bir tartışmanın içinde yer almak kadar heyecanlandıran çok

az şey vardı dünyada, bu katılım hem tartışmada fiilen yer almak hem de evin yolunu tutarken ya da eve geldiğinde konuşulanları aklından geçirip sözleri zihninde yeniden yazmak –buna sayısı çok da fazla olmayan ve söylendiği sırada çok da başarılı olmamış kendi replikleri de dahildi– şeklinde olabilirdi. Bu sözleri yeniden gözden geçirip düzeltmek zengin bir hayatın parçasını oluşturur, diye düşünürdü Elias. Ancak canına can katan öncelikle tartışmanın kendisiydi; bu, gecenin geç bir saatinde iki arkadaş arasında yapılan söyleşi de olabilirdi, bir masa etrafında toplanmış katılımcıların arasında bulunup, grup üzerinde hâkimiyetini kurmuş birkaçının konuşmasını dinlemek şeklinde de olabilirdi. Sonuncusu Elias Rukla'nın tarzıydı, hep geri planda kalır, söylenenleri sessizce ama büyük bir tutkuyla, içten içe heyecanlanarak takip ederdi. Kendini büyük bir coşkuyla tartışmalara katılmış sayardı; gece boyunca tek kelime etmese bile, ortama hâkimiyet kurmuş katılımcılardan birinden gelecek argümanı heyecanla bekleyerek, sözcükleri dile getirildikleri an içinden tekrarlayıp değerlendirmeye alarak –“Eh”, “Hmm”, “Lanet olsun”– daima son konuşan kişinin, son saygıdeğer tartışmacının tarafını tutmasına karşın bir sonra söz alanı dinlediğinde taraf değiştirmekten dolayı aşağılık kompleksine kapılmadan, zevkle dinlerdi bu tartışmaları. Bu tartışmalar esnasında ara sıra Elias'ın kafasında kesin bir fikir ya da fikre benzeyen bir şey oluşurdu ve bunu dile getirme arzusu duysa da, dile getirmeye cesaret edip etmeyeceğini sorgulamaya alırdı, öyle ya, kafasında çok açık bir şekilde oluşan düşünce, bir cümle ya da bir söz şeklinde ortaya konduğunda muhtemelen kulağa çok salakça gelebilirdi, geçmişte başına gelmişti bu, yine tekrarlanabilirdi, Elias Rukla kendi içinde tartışıp bir karara varamadan konuşma yeni bir mecraya yönelirdi ki bu durum Elias'ın düşüncelerini ilginç olmaktan çıkarıp zamansız edilmiş bir söze dönüştürecekti, Elias Rukla da eve dönüş yolunda kendi kendine yaptığı değerlendirmede kesintisiz söyleşide söz almakta zamanlamanın önemine işaret eder ve doğru davrandığı sonucuna varırdı. Ah, nasıl da özlüyordu geçmişte sıkça yaşadığı bu akşamları, hatıraları zihninde hâlâ ıslıl ısıldı. Bu toplantılara katılmış olmak özgürleştirici bir ayrıcalıktı. Elias Rukla artık ne bir dostuyla baş başa, ne de bir masa etrafında katılımcılarla birlikte bu tür söyleşiler yapıyordu. Söyleyecek sözü kalmamıştı sanki, hatta kendi çevre-

sinde ve ait olduğu kültür grubundaki insanların da söyleyecek sözleri bitmiş gibiydi. Syleşmeye teşebbüs bile etmiyordu insanlar. Karşılıklı konuşmayı, kişisel ya da toplumsal bir konu üzerine yoğunlaşarak tartışmayı, hiç değilse bir şeyin içyüzünü kavramanın getireceği anlık parıltıyı yaşamayı istemiyorlardı. Elias Rukla kendisinin de bunu başaramadığını itiraf ediyordu; konuşamıyordu artık. Eskiden bir parçası olduğu ve şimdi de tekrarlanmasını arzuladığı o tarzdaki söyleşileri nasıl başlatabileceğini bilemiyordu. Böyle bir sohbet açmaya niyetlendiği o ender zamanlarda –Fagerborg Lisesi ğretmenler odası da olabilirdi bu, başka sosyal ortamlar da– başarısız olmuştu, çünkü bu teşebbüsün çok “yapay” bir şey olarak algılanacağını hissetmişti. “Sahte”, “gayrı tabii”, hatta “fiyakacı” görülebilirdi. Elias Rukla çevresindekilerin de böyle “yapay” bir duruma düşmekten endişe etmeleri sonucunda sohbet ortamlarının tarihihe karıştığından emindi. Aslında çok tuhaf bir durumdu bu. Örneğin Fagerborg Lisesi ğretmenler odasında her gün tarih, din bilgisi, botanik, biyoloji, Fransız, Alman, İngiliz, Amerikan, İşpanyol ve Kuzey lkeleri dil ve edebiyatları, fizyoloji, fizik, matematik, kimya, sanat tarihi, ekonomi, siyasi tarih, sosyoloji, beden eğitimi, beslenme bilimleri alanlarında uzman ve ağdaş genel kültürümüzün taşıyıcıları konumunda olan kırk, elli kişi toplanıyordu; öğretmenler odasındaki bireylerden hiçbiri bilimsel açıdan zirvede yer alan ya da kendi alanlarında yeni düşünceler ortaya koyacak kişiler olmamakla birlikte, biraz esnek bir yaklaşım gösterilerek ve bireylerin gerçek yeterliliklerine çok da eleştirel bakılmadan denebilirdi ki, yeni gelişmeleri takip ederek anlayacak kadar büyük bir bilgi birikimine sahiptiler ve nereden bakılırsa bakılsın her birinin kendi dalındaki bilgi düzeyi devlet tarafından yeni nesillere bir şeyler öğretmek üzere görevlendirilmeleri için yeterli bulunmuştu. Elias Rukla karşısındaki bireylerde bu kültür dağarcığının, bu yüksek kültür seviyesinin izlerine rastlanmamasını çok tuhaf buluyordu. Hatta tam tersine bu bireyler yüksek kültür seviyesinde yer aldıkları gerçeğini her fırsatta inkr etmek zorundaydılar adeta ve bu tutumlarını konuşmaya başladıkları ilk andan itibaren ortaya koyuyorlardı. Her halleriyle borç batağına saplanmış birer kle izlenimi yaratıyorlardı. Her sabah kuşluk vaktinde, borç batağına saplanmış kırk elli adet kle Fagerborg Lisesi ğretmenler odasında oturuyor, evden getirdik-

leri sandviçleri atıştırırken boş boş konuşuyorlardı. Yüksek öğrenim kredisi borçlarının an itibariyle ve yıllık hacmi, konut kredilerinin an itibariyle ve yıllık hacmi ve faiz oranı, taşıt kredilerinin an itibariyle ve yıllık hacmi ve taksit devrelerinden söz ediyorlardı. Öğretmenlerin tümü borçlu köleler değildi ama özellikle genç olanları batağa daha fazla saplanmıştı, ne var ki Elias ve yaşlıları gibi daha iyi durumdakiler de kendilerini sabık borç köleleri olarak görüyorlardı. Elias azat edilmiş bir borç kölesi olarak öğretmenler odasında meslektaşlarının karşısına geçtiğinde fesatça bir muziplikle konuşuyor, örneğin genç bir meslektaş yüksek öğrenim kredi borçlarının faiz eşiğinin yüzde sekize geldiğini söylediğinde, kendisinin, yani Elias Rukla'nın eğitim kredi borcunu ödemeye başladığı tarih olan 1970 yılında da aynı oranda olduğunu söylüyor ve genç meslektaşına konut kredisi faizinin ilk kez yüzde onun üzerine çıktığı 1982 yılında yakasına yapışan ekonomik korkuyu anlatıyordu. Evet, öğretmenler odasında durum buydu, herkes kendinden ya borç kölesi ya da sabık borç kölesi olarak söz ediyordu, uzun teneffüste de durum aynıydı, hatta Elias Rukla modern, şık kıyafetler giymiş meslektaşları ve süslü püslü eşleriyle cemiyet hayatında karşılaştığında da yine borç kölelerini buluyordu karşısında. Orada bile. Her daim borç kölesiydiler, bu da Elias'a tuhaf geliyordu. Anlamakta güçlük çekmiyordu gerçi, zira öğretmen maaşları yüksek sayılmazdı, ancak madalyonun bir başka yüzü daha vardı: Bu az maaşlı memurlar aynı zamanda –gizlemeye çalışsalar da, sadece kendilerini değil kendileriyle aynı düzeyde olanları da kollayarak hayatları ve tercihlerindeki “yapay” durum ortaya çıkmasın diye gayret gösterecekler de– bir başka şeyi, yüksek bir kültür seviyesini temsil ediyorlardı. Bu nedenle de yüksek kültür seviyesinde bulunan iki kişi karşılaştıklarında kendilerini borç köleleri olarak tanıtıyor, buradan hareketle hararetli sohbetlere girişiyorlardı; borç kölelerinin toplanma noktası olan öğretmenler odasında da, toplumsal hayatta da durum buydu. Öyle ki, borç kölesi olmayı çıkış noktası almak, bu kişilerin kendilerini toplumsal bireyler –bir başka deyişle, sohbete katılan herkesle ortak ve herkes için önemli konularda konuşabilen insanlar– olarak görmelerine olanak veriyordu adeta. Bulundukları kültür düzeyinden hareketle içlerinde toplumsal anlamda “yapay” ve “gayrı tabii” görünmenin haklı korkusu uyanabilirdi, bu nedenle in-

sanlar hem kendilerini hem de karşılarındakileri toplum içinde dramatik bir konumda bulunan borç köleleri olarak tanımlamayı ve ona göre yorumlar yapmayı tercih ediyorlardı. Bir borç kölesi, “kaybeden” ve “başarısız insan” da olsa, bu durum kişiyi çağdaş bir insan olarak sosyal hayata bağlıyordu. Borç kölesi olmayı çıkış noktası olarak alan insan gazetelere, televizyon programlarına zevkle sarılabilir, buralarda yapılan ve gündemdeki eğilimleri dile getiren yorumları zevkle takip edebilirdi, ayrıca bir borç kölesi için, medyada ifade bulan hayata bakış açısı, değerler ve tercihler üstünde başkalarıyla fikir birliğine varmak pek de zor değildi. Aslında Elias Rukla’nın söyleyecek sözü yoktu, ama o da incir çekirdeğini doldurmayacak konularda durmadan konuşuyordu. Tıpkı diğerleri gibi. Konuyla arasına eleştirel ve alaycı bir mesafe koymakla birlikte, o da boş boş konuşuyordu işte. Elias Rukla, Milan Kundera’nın *Varolmanın Dayanılmaz Hafifliği*’ni okuduktan sonra hayal kırıklığına kapıldığını hatırlıyordu. Onu hayal kırıklığına uğratan kitap değildi, kitap çok iyiydi, hatta bir başyapıttı, ancak kitabın adı tam bir hayal kırıklığıydı. İsim hatalıydı. Kitap varolmanın dayanılmaz hafifliğine değil, başka bir şeye dairdi. Çünkü varolmanın dayanılmaz hafifliği insan hayatının yaşamsal bir şartı değil, 20. yüzyılın ikinci yarısında Batı dünyasında yaşayan bir sosyal tabaka için geçerli toplumsal bir şarttı. Varolmanın dayanılmaz hafifliği, yüzyılımızın son yirmi yılında Norveç’in başkenti Oslo’da Fagerborg Lisesi’nde eli şakağında düşünen bilgiye susamış insanları ilgilendiren ve bireyin elinden bir şeyler söyleme becerisini alan bir şeydi. Karşısındakilerle konuşma becerisini yani. Söyleşme eylemi sona ermişti. Elias Rukla’nın ait olduğu sosyal tabakanın bireyleri birbirleriyle sohbet etmiyorlardı artık. Kısa ve yüzeysel konuşuyorlardı. Bana ne dercesine omuz silkiyorlardı. Hatta birbirlerine de bir çeşit alaycı anlayışla omuz silkip geçiyorlardı. Zira tartışmanın, konuşmanın yapılacağı kamusal alan hep meşguldü. O alanda başka faaliyetler gerçekleşiyordu. Dışarıda kalmak ve kamusal alanın meşgul olduğunu teyit etmek insanı “yapay” hale getiriyordu. “Gayrı tabii” bir şaşkınlık içerisinde, söyleşme eyleminin artık var olmadığını teyit ediyordunuz. Yok artık, yok. Yok artık. Elias Rukla gibi terbiyeli, efendi bir lise öğretmeni ansızın şu sözleri sarf ettiğini fark ediyordu:

A, şu işe bakın, Kaci Kullman Five⁶ sahiden şeker hastası olmuş! Acaba önde gelen bir politikacı bu hastalıkla görevlerini aynı anda yürütebilir mi? Elias bunları niçin söylemişti? Öğretmenler odasında herkesin duyabileceği bir şekilde yüksek sesle. Meslektaşları şaşkınlığa uğramış mıydı? Hayır, şaşırmamışlardı. Tam tersine, çok şey ifade eder bir tavırla başlarını sallamışlardı. Zaten onlar da merak ediyordu. Kaci Kullman Five başarabilecek miydi? İki-sini aynı anda yürütmeyi. Önde gelen bir politikacı olmayı ve şeker hastalığını. Hiç kolay iş değildi doğrusu. Ah, Elias Rukla konuşacak birinin varlığını nasıl da delice özlüyordu. Ah, birinin onun sözünü kesip bir şeyler söylemesini, hiç değilse “Hayatın bize sunacağı bunlardan daha büyük şeyler vardır” anlamına gelecek bir gönderme yapmasını nasıl da özlemle bekliyordu. Buna dair ufak bir ima, hiç değilse ufacık bir işaret geliyor mu diye boşuna arıyordu, ah şimdi öğretmenler odasında ansızın biri çıkıp işaret parmağını Tanrı’nın, meleklerinin ve ebediyete intikal etmişlerin bulunduğu inanan gökyüzüne çevirse ve bunu yapmakla bizim dünyamızda Hristiyan inancına dayalı bir dini gelenegın mevcut olduğuna işaret etse, Elias Rukla gidip adamın boynuna sarılacaktı. Bu işaret parmağı isterse alay edercesine havaya kalkmış olsun, isterse çevredekiler tarafından alayla karşılansın, Elias için hiçbir önemi olmayacaktı, çünkü ironinin geleneksel anlatım biçimine de bürünmüş olsa Elias açısından ciddi bir işaret olacaktı bu. Ah, gerçekten de şiddetli bir açlık duyuyordu, beyni aşırı ısınmış gibiydi, içindeki manevi menenjit her an patlak verecekmiş ve bu nedenle akli dengesinin yerinde olmadığına hükmedilecekmiş gibi hissediyordu, sanki bir krize girmesi ve ardından şiddetli ve rahatlatıcı bir kusmanın gelmesi an meselesiydi, kriz sanki çok yaklaşmış ancak henüz tecelli etmemişti. Meslektaşlarından beklediği, bu *başka bir şey*’i, yakınlaşma sağlayacak şeyi dile getirebilmeleri-ydi, bu yüzden söyledikleri her sözü pürdikkat dinliyordu, söylenenleri en iyi anlamıyla yorumlamak niyetindeydi, o şifreli kelimeler birinin ağzından döküldüğü an ne kadar müteşekkır olduğunu göstermek üzere o kişinin imdadına

6 Norveçli politikacı. Milletvekilliği, ticaret bakanlığı, dışişleri bakanlığı, Nobel Barış Ödülü Komitesi üyeliği ve son olarak da Nobel Barış Ödülü Komitesi Başkanlığı yapmış olan Kullman (1951-2017) elinizdeki kitabın yayımlandığı 1994 yılında Muhafazakar Sağ Parti’nin genel başkanıydı. (ç. n.)

koşacak ve kendisi de başlangıçta muhtemelen boğuk çıkacak bir sesle konuşmaya başlayacaktı. Aslında bir keresinde böyle bir şey gerçekten olmuştu. Apansızın! Birinci dersin giriş ziline çalmasına çok az kala meslektaşlarından biri öğretmenler odasına girmiş ve “Bugün kendimi Hans Castorp gibi hissediyorum, yataktan çıkmasam daha iyiydi” demişti. Elias Rukla’yı bir an elektrik çarpmış gibi olmuştu. Doğru mu işitmişti? Birisi Hans Castorp’un adını mı anmıştı, böyle tasasızca söyleyip geçmiş miydi? Thomas Mann’ın *Büyülü Dağ* romanının baş kahramanı Hans Castorp, Fagerborg Lisesi’nde bir öğretmen tarafından, hem de Almanca değil, matematik öğretmeni tarafından referans olarak gösterilmişti! Bu gerçektir ve Elias Rukla açısından muhteşem bir andır. Burada bir parantez açalım ve Fagerborg Lisesi’ndeki meslektaşlar arasında bir yazarın ya da kurmaca bir kahramanın isminin ilk kez anılmadığını belirtelim. Bu sıkça rastlanan bir durumdu, ancak Ibsen, Duun, Kielland gibi isimler pedagojik bağlamda ve eğitim sorunları çerçevesinde zikredilirdi. Birisi Ulusal Tiyatro’ya gidip bir Ibsen oyunu izlemişse elbette bu isim gündeme gelirdi, hatta oyundaki karakterlerden, bu karakterleri canlandıran oyuncularından söz edilirdi. Bu bir ritüeldi, bir öğretmen önceki gece tiyatrodaki güzel zaman geçirmişse gelip bunu öğretmenler odasında anlatırdı, muhtemelen bir başka meslektaş da birkaç gece önce aynı oyunu gördüğünü söylerdi, oyuncunun Hedda Gabler ya da Bayan Wangel rolünü seyirciyi ikna edici bir şekilde yorumlayıp yorumlamadığı konusunda ufak tefek görüş ayrılıkları çıktığı da olurdu. Ama bunlar kısa kısa konuşmalardı ve “Acaba Jan Otto Johansen’in sakalı televizyondaki *Dış Dünyaya Bakış* programında izleyiciyi rahatsız eden bir unsur muydu?”, “Dan Børge Akerø’nün sunuculuk tarzı kendine özgü müydü, yoksa yabancı programlardan, özellikle ABD ve İngiltere kaynaklı programlardan mı kopya çekilmişti?” gibi medya yorumlarıyla eşdeğerdeydiler. Oysa matematik öğretmenin ağzından çıkan söz, “Bugün kendimi Hans Castorp gibi hissediyorum, yataktan çıkmasam daha iyiydi” sözü bambaşka bir şeydi. Elias’ın meslektaşının dudaklarından fazla düşünülmeden, gelişigüzel dökülmüş, safdil ve doğal bir replikti. Üzerinde uzun uzun kafa yorulmamıştı, bir matematik öğretmeni ateşi var gibi hissetmiş ve işe gitmemeyi, evde kalıp yataktan çıkmamayı arzulamıştı, bir yandan da çok hasta olmadığı için ateşe aldırış etmeyip okula git-

mesinin iyi olacağını düşünmüştü ve bunu meslektaşlarıyla paylaşıyordu, bu paylaşım anında kendi durumu ile *Büyülü Dağ* romanının baş kahramanı Hans Castorp'un 800-900 sayfa boyunca hissettikleri arasında bir bağlantı kurmuş ve durumunu açıkça dile getirmek niyetiyle bu referansı vermişti, amacı sempati toplamak değildi, durumunu en yalın ve açık anlamıyla ifade etmek üzere bu referans dökülmüştü dudaklarından: "Bugün kendimi Hans Castorp gibi hissediyorum, yataktan çıkmasam daha iyiydi", belki o günlerde *Büyülü Dağ*'ı okuyordu, belki de uyanıp ateşi olduğunu fark ettiğinde "Bugün evde kalıp yataktan çıkmasam daha iyi, böylece *Büyülü Dağ*'ı okumaya devam ederim" diye düşünmüştü, sonra fikir değiştirip okula geldiğinde durumu izah etmek için böyle demişti: "Bugün kendimi Hans Castorp gibi hissediyorum, yataktan çıkmasam daha iyiydi", o bunları söylerken meslektaşlarından biri, ellili yaşlardaki Norveç Dili ve Edebiyatı öğretmeni mutluluktan titremeye başlamıştı. Evet evet, vücudundan ona mutluluk veren bir elektrik akımı geçiyordu sanki. Bir başka insan, hem de meslektaşları arasından biri, kurmaca bir kahraman olan Hans Castorp'un adını sağlık durumuna referans vermek üzere kullanmıştı! O gün Elias Rukla için çok tuhaf bir okul günü olmuştu. Mutluluğu bütün bir gün boyunca devam etmişti, kürsüde ders verirken de, öğretmenler odasında arkadaşlarıyla oturur ve yan gözle bu sözü söylemiş olan meslektaşına bakarken de mutluydu. O renksiz ders saatlerinden birinde kürsüde tekdüze bir sesle ders anlatırken, Norveç edebiyatını anlatırken takındığı rutin tavrı fiziksel olarak üzerinden atmayı başaramamışsa da içinden şarkılar söylüyordu: Bugün kendimi Hans Castorp gibi hissediyorum, bugün kendimi Hans Castorp gibi hissediyorum. Mutluluğu öylesine güçlüydü ki ara sıra elini alnına götürüyor ve acaba terledim mi, acaba hafif ateşim mi var diye bakıyordu. Elias Rukla bu olaydan sonra dikkatini bu meslektaşı üzerinde topladı. Onu daha iyi tanımayı arzu ediyordu. Meslektaşı fark etmese de Elias Rukla onunla çok yakınlaşmıştı. Kısa teneffüslerde onun yanında oturuyor (uzun teneffüste, yani yemek teneffüsünde herkesin sabit bir yeri olduğundan Elias matematik öğretmeniyle aynı masada oturmuyordu) ve bir şeyler söylemesini bekliyordu. Daha önce söylediğine benzer bir şey, Elias'ı kanatlandıracak bir cümle. Öğretmenlerin özel eşya dolaplarının bulunduğu koridorda rastlaşıyorlardı sık sık. Bir şey-

ler söylemeye çalışıyordu Elias. Ama ne söyleyecekti ki! Dile getirmeyi arzu ettiği şeyleri söyleyemiyor, söyleyebildiği şeyler de onları birbirine yaklaştıramıyordu, koridorda dolaplarının başında durduklarında ya da kısa teneffüslerde aynı masada otururlarken tuhaf bir sessizlik oluşmasın diye rastgele söylenmiş sözlerdi bunlar. Meslektaşını akşam yemeğine davet etmeyi düşündü. Eva'nın spesiyalitesi fırında sarımsaklı, biberiyeli kuzu buduydu. Yok yok, sarımsak olmasın, tanımadığı kişilere sarımsaklı yemek ikram etmek uygun düşmezdi, nefesi kokuttuğu için sarımsaktan hoşlanmayanlar çoktu. Tamam, fırında maydanozlu kuzu budu. Bol maydanozlu. Meslektaşını ve eşini akşam yemeğine, Eva ile birlikte yaşadıkları eve davet edecekti. Koridorda dolabının başında durmuş bu davet için cesaretini toplamaya çalışıyordu. Acaba tuhaf mı kaçacaktı? Birbirlerini tanımıyorlardı, meslektaşlardı sadece, bir de rastgele söylenmiş, havadan sudan sözler vardı. Meslektaşını, hem de eşiyle beraber evine akşam yemeğine davet etmesi acayip karşılanmaz mıydı? Eşini çağırmasa? Yok, daha da kötü olurdu, Eva, Elias Rukla ve matematik öğretmeni yemek sofrasında! Peki ama niçin? Hayır, eşini de davet etmek zorundaydı. Ama bunu yapmak da pek yersiz kaçabilirdi, meslektaşını tanımıyordu, eşinin kim olduğuna dair en ufak bir fikri bile yoktu, Eva ise ikisini de daha önce ne görmüş ne de duymuştu. Acaba bir başka meslektaşı olan Rolfsen ile eşini de aynı gece davet etse miydi? Rolfsen yemek teneffüsünde matematik öğretmeniyile aynı masada karşılıklı oturuyordu, sık sık da birbirleriyle konuşuyorlardı, Rolfsen ve eşi Eva'yı da, Elias'ı da iyi tanıyordu. Evet evet, böyle yapmalıydı. Ama yapamadı, biraz daha düşününce matematik öğretmenini ve eşini Rolfsen ve eşiyle birlikte yemeğe davet edecek kadar tanımadığına hükmetti. Önce biraz daha iyi tanımalıydı meslektaşını. Ne var ki tanışamadılar, Elias daha iyi tanışmalarını sağlayacak sözler etmeyi başaramadı, ayrıca matematik öğretmenininin tavırları da Elias Rukla ile samimi olmak gibi bir niyeti olmadığı şeklinde yorumlanabilirdi, üstüne üstlük meslektaşı farkında olmasa da Elias kendini zorla dayatmanın doğru bir şey olmadığı kanısındaydı, işte bu yüzden bir süre sonra Elias özel eşya dolaplarının bulunduğu dar koridorda onunla karşılaşmak için özen göstermekten, kısa teneffüslerde onun yanında oturmaktan vazgeçti, bunları ancak çok seyrek ve kendiliğinden oluştuğu hallerde yapıyordu artık. Ama

hep bekliyordu. Meslektaşı Elias'ı bir kez daha mutluluktan titretecek, ateş basmışçasına terletecek bir şey söylesin diye umutla bekliyordu, öğretmen odasında, özellikle de yemek teneffüsünde, dikkat kesilmedikçe masada karşısında oturanın ne dediğinin anlaşılmadığı bu kalabalık ve gürültülü ortamda hafifçe öne eğiliyor ve matematik öğretmenin sözlerine kulak veriyordu. Ah, Elias Rukla konuşacak birinin varlığını nasıl da delice özlüyordu. Özellikle de Jakob Aalls Sokağı'ndaki dairenin salonunda, akşamları Eva yattıktan sonra elinde bira bardağı ve akvavit kadehiyle tek başına oturup düşünürken. Düşüncelere dalyor ve okuyordu. Tarih kitapları ve romanlar. Tercihen 1920'li yılların romanlarını okuyordu, böyle bir kavram oluşturmuştu. Marcel Proust, Franz Kafka, Hermann Broch, Thomas Mann, Musil, okumayı tercih ettiği yazarlardı, onları 1920'li yılların yazarları olarak tanımlıyordu. Bir de James Joyce; Joyce'u sevmese de 1920'li yılların yazarı olarak kabul ediyordu, bu sınıflandırma sayesinde 20. yüzyıl Avrupa romanının ana hatları görülebiliyordu. 1920'li yılların yazarları olarak saydıklarının çoğu gerçek 1920'li yılların yazarları değildi. Örneğin Kafka. Kafka 1920'li yıllarda tek bir kitap bile yazmamıştı, eserlerinin çoğu 1914 yılından öncesine aitti, ama Elias'a göre Kafka'dan başka kim 1920'li yılların yazarı olabilirdi? Peki Thomas Mann? O da bir on dokuzuncu yüzyıl yazarıydı aslında, ama en büyük eserleri olan *Büyülü Dağ* ve *Doktor Faustus* 1920'li yılların romanlarıydı Elias'a göre, ne var ki *Doktor Faustus* da İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yayımlanmıştı. Ve Marcel Proust'un *Kayıp Zamanın İzinde* eserinin büyük bir bölümü 1914 yılından önce tamamlanmış, 1920'lere kalmamıştı. Yine de bu kitaplara *damgasını vuran* 1920'li yıllardı, bu sınıflandırmanın nedeni aslında yazarların eserlerini o yıllarda vermiş olmaları değildi, eski Avrupa'nın beş yıl boyunca Flaman topraklarındaki çamurlu siperlerde amaçsızca, anlamsızca ve vahşice kan döktüğü düşünüldüğünde bu kitapların 1920'li yılların romanları olarak anılması ona daha doğru geliyordu. Avrupa'nın böyle bir savaşa girmiş olması yirminci yüzyıla ait tarihi bir muammaydı ve Elias Rukla açısından hep muamma olarak kalacaktı. 1920'li yılların romanları, Elias Rukla'nın bulduğu bu kavram oldukça kışkırtıcıydı, zira romanlar 1914'ten önce mi, Birinci Dünya Savaşı yıllarında mı, *Büyülü Dağ* gibi gerçekten 1920'li yıllarda mı, yoksa daha sonra, 1930'larda, 1940'larda mı yazılmış-

tı, ayırmak mümkün olmuyor, Elias Rukla bunları, hatta bazı çağdaş romanları bile 1920'li yılların romanları olarak sınıflandırıyor-
du. *Dava*, *Kayıp Zamanın İzinde*'nin üçüncü cildi *Guermantes Yolu*,
Uyurgezerler, *Niteliksiz Adam*, *Büyülü Dağ* (ayrıca *Ulysses*, ama
buraya girmek çıkmaz sokağa girmek olur, diye iddia ediyordu
Elias, kendi kendine tartışırken), bütün bu büyüleyici ama ağır-
başlı ve temkinli romanlar acı gerçeklerin kendini gösterdiği aynı
tarihi alandan, yirminci yüzyıldan yola çıkıyordu. Elias Rukla
1920'li yılların romanlarına niçin böylesine tutkuyla bağlı olduğu-
nu bilmiyordu, kendini bu kitapların hiçbirisiyle özdeşleştirmiyordu,
ancak 1920'li yılların yazarları anlatım tarzı ve sıcaklığı açısından
birbirlerinden farklı olsalar da Elias onların anlatım biçimlerini ve
sıcaklıklarını seviyordu. Bu romanlarda dile getirilen ve büyük
Avrupa savaşının sebep olduğu ruhsal sarsıntıların, aradan seksen
yıl geçtikten sonra kendi ruhunda oluşan sarsıntılara benzediğini
fark ediyordu. Elias'ın anavatanı tarafsız bir ülke olarak bu savaşın
dışında kalmıştı –en azından Flaman topraklarındaki siperler söz
konusu edilecek olursa– bununla birlikte Elias'ın ruhunda bu sar-
sıntıların yansımaları hâlâ devam etmekteydi, aslında pek çok in-
sanın da bu konu üzerinde akıl yürütmesi gerek, diye düşünüyör-
du Elias Rukla. Ayrıca, tarihsel kanıtları bulunmasa da, 1920'li
yıllar, 1920'lere yol açan Birinci Dünya Savaşı'ndan önce de yaşan-
mıştı ve o günlerin yarattığı sarsıntıları ben de ruhumda hissedir-
yorum, ne tuhaf, diye düşünüyordu Elias Rukla. Kundera'yı da
1920'li yılların yazarları arasına katmalıyım belki, diye geçiriyordu
içinden, daha önceleri bu fikri reddetmişim çünkü Kundera'nın
yazarlığı Birinci Dünya Savaşı yıllarının değil, bir başka büyük
savaştan sonraki yılların, 1945'ten sonraki Doğu Avrupa'nın etki-
sini taşıyordu, ama kendimi bir okur olarak örnek alacak olursam,
ki elbette alabilirim, Kundera rahatlıkla 1920'li yılların yazarları
kategorisine girebilir, ben Kundera'yı çok takdir ediyorum, o halde
Kundera da 1920'li yılların yazarı. 1920'li yılların yazarları arasın-
da kabul ettiği Thomas Mann'ı giderek daha fazla sevmeye başla-
mıştı. Önceleri Kafka, daha sonra Marcel Proust gözde yazarı ol-
muştu, ancak Thomas Mann'a olan hayranlığı zaman geçtikçe
güçleniyordu. Bunun nedeni, kendi hayatının romanının ancak
Thomas Mann tarafından yazılabileceğine inanmasıydı. Elias
Rukla'nın hayat hikâyesini duygu sömürüsü yapmadan, kendi ken-

dine acımadan ve çağımızda moda olan ironiden çok farklı, örneğine az rastlanır bir ironiyle –ki bu ironi gerçeğe karşı kalkan olarak kullanılan tarzda olmayacak, bu alinyazısının (Elias Rukla'nın yazgısının) çok da önemli olmamakla birlikte son tahlilde yine de incelenmesi gereken bir yazgı olduğunu üstü kapalı bir şekilde ima edecekti– ancak Thomas Mann yazabilirdi. Bir roman kahramanı olmaya hak kazanmak başlı başına başarıyken ben ne hakla kendimi bir roman kahramanı, hem de Thomas Mann'ın bir romanının kahramanı olarak görüyorum, diye düşünüyordu Elias Rukla, kendini tasvip etmeyen bir tavırla başını sallayarak. Benim ruhum ve hatta ruhumun karanlıkları Thomas Mann'ın umurunda mı ki ondan bana ilgi göstermesini bekliyorum? Yine de kuruntuya kapılıyorum ve Thomas Mann'ın, benim toplum içinde söyleyecek sözü kalmamış olmaktan dolayı duyduğum ıstırap yüzünden Jakob Aalls Sokağı'ndaki dairemin salonunda gece vakti volta atışımı betimlemekten zevk alacağına kendimi inandırıyorum. Aslına bakılırsa 1920'li yılların yazarları arasında Elias Rukla'nın kendisini roman kahramanı yapması yolundaki teklifini dikkate alacak tek yazar Thomas Mann'dı. Elias kendini bir roman kahramanı adayı olarak seçme sınavına katılmış, 1920'li yılların yazarları tarafından incelenirken canlandırdı gözünde, Marcel Proust'un tek gözünün kapağını hafifçe aralayıp meslektaşlarına kısa ama çok şey anlatan müstehzi bir bakış attığını gördü, hemen ardından Céline'in kahkahaları (evet, *Gecenin Sonuna Yolculuk* 1930'lu yıllarda yazılmış olsa da şüphesiz Céline tipik bir 1920'li yıllar yazarıydı) çınladı kulaklarında. Yalnızca Thomas Mann ciddiye alacaktı bu zavallı roman kahramanı adayını. Elias Rukla'nın yüzüne bakacak ve niçin yazgısını ister romanın baş kahramanı, ister yan karakterlerden biri olarak –baş kahraman olmak isteyen biri elbette niçin yan karakter olabileceğini de düşünmüş olmalıydı– görmeyi düşündüğünü birkaç kelimeyle anlatmasını isteyecekti ve bir yazarın senin yazgınla ilgilenmeye başlamasının önkoşuludur bu, diyecekti. Elias Rukla hiç teklemeyen anlatsa bile çok uzun sürmeyecek bir sunumla hayatını özetledikten sonra Thomas Mann ona mesafeli ama dostça bakacak ve şunları söyleyecekti: Hmm, size boş vaatlerde bulunmuş olmayayım ama şunu kesinlikle belirtmeliyim ki siz ve hayat hikâyeniz yakın geleceğe dair çalışma planlarımda yer almayacaksınız, elbette bu zamanla değişebilir ve öykünüze geri

dönebilirim. Ancak size söz veremiyorum, hatta tam tersini söylüyorum, bununla birlikte cesaretinizi kaybetmeyiniz ve benim romanlarımdan birine karakter olarak giremeseniz de hayatınıza eskisi gibi devam ediniz. İşte Elias Rukla geceler boyu oturuyor, biraz mahcubiyet duyarak kendi hayatı ve bu hayatla çok değer verdiği edebiyat eserleri arasında bir bağlantı kurulması ihtimali üzerine hayallere dalıyordu, bu durumdan biraz utanıyordu da denebilir, çünkü roman karakteri olarak Elias'ın kendi kitaplarında yerinin olup olmadığı konusunda değerlendirmeler yapan Thomas Mann'a büyük büyük sözler ettirmişti, tamamen hayal ürünü olsa da Thomas Mann'a Elias'ın bir Mann romanında yer alma olasılığı konusunda bir şeyler söyletmişti. Biz 1990'lı yıllara geldik, evet, Norveç'te yaşayan ve gözleri moderniteden kamaşmış insanlar olarak büyük umutlarla yeni binyılın başlamasını ve bu olayı kutlamak için atılacak havai fişekleri bekliyoruz, diye düşünüyordu Elias Rukla ve içini çekiyordu.

Eva Linde'nin kızı Camilla Corneliussen'in Jakob Aalls Sokağı'ndaki daireden taşınmasından sonra ikisi baş başa kalmıştı. Biraz içkiye düşkün bir lise öğretmeni ve güzelliği geçmişte kalmış karısı. Eva Linde'nin kelimelerle anlatılamaz güzelliği çözülmüş, erimişti denebilir mi? Elias'a göre böyle söylemek doğru olmazdı. Güzellik karımı terk etti ya da karım güzelliğini yitirdi, diyebilirdi belki, bunu söylerken de karısının gençlik güzelliğini anlatırken kullandığı "kelimelerle anlatılamaz" kavramını cümleden çıkarmalıydı, çünkü Eva Linde'nin kelimelerle anlatılamaz güzelliği onu terk etti ya da karım kelimelerle anlatılamaz güzelliğini yitirdi demek yanıltıcı olabilirdi. Eva Linde kelimelerle anlatılamaz güzelliğini yitiremezdi. Onda oluşan biyolojik kaynaklı değişimi tanımlamak için kullanacağı terim, Eva'nın bir zamanlar sahip olduğu güzelliğin sembolü olan terime gönderme yapmayan, farklı bir sözcük olmalıydı. Şunu söylemeliydi ki –ve zaten içinden kendi kendine söylüyordu da– karşısında duran kişinin dış görünüşünde ve tavırlarında Eva'nın eski zarafetini bulmakta güçlük çekiyordu. Eşi epey şişmanlamış, bunun sonucunda da hareketleri ağırlaşmıştı. Onu yeni tanıdığı günlerdekinden çok farklı bir şekilde hareket ediyordu, ne zaman ayak seslerini işitecek olsa o eski günler geliyordu aklına. Eva'nın yüzü de önceleri sahip olduğu ve erkeklere çok çekici gelen yumuşaklığını yitirmişti. Ancak Elias Rukla şimdi genç kadınlara

baktığında yüzlerinde Eva'nın o yaşlarda sahip olduğu yumuşaklıktan ziyade bir gerginlik görüyordu. İtiraf etmeliydi ki Eva'nın yüzündeki o yumuşaklığı özlüyordu. Ama bu yumuşaklığı genç kadınlara değil, Eva'nın yüzüne baktığında özlüyordu. Eva eskisi gibi aynanın karşısına geçiyor ve makyaj yapıyordu. Elias, Eva'nın zarif hatları kaybolmuş, sarkmış yüzünün, öne doğru eğildiğinde boynunda meydana gelen kırışıklıkların farkında olduğunu biliyordu. Yatak odası kapısının eşiğinde durmuş, makyaj masasındaki aynadan eşini seyreden Elias, Eva'da hiçbir değişiklik olmamış gibi davranıyor ve ancak müstesna güzellikteki kadınlarla evli erkeklerin yapmaya cüret edebileceği esprili bir yorumla, kadınların “dış görünüşlerini beğenme merakı”ndan söz açıyordu. Böyle yorumlar yapmak zorunda hissediyordu kendini, oysa aslında gerek yoktu. Eva solmakta olan dış görünüşünü elinden geldiğince düzeltmeye çalışsa da, kendinde oluşan fiziksel değişiklikleri fazla umursamıyor gibiydi. Güzelliğinin kendisini terk etmiş olması son tahlilde onu ferahlatmış gibiydi. Eskiden varlığına sıkı sıkı bağlı olan hafifliğini ve tanımlanamayan çekiciliğini kaybetmiş olmaktan dolayı sinir krizleri geçirmiyor, tersine kırışıklıkları doğal akışına bırakıyordu. Zaten kendi güzelliğini hiç anlayamamıştı, onu rastlantısal bir fiziksel özellik olarak görmüş, bu rastlantısal özellik yüzünden erkeklerin gözlerinin üzerinde toplanmasından gurur duymaktan çok rahatsız olmuştu. Artık ondan kurtulmuştu ve görünüşe göre bu ona iyi gelmişti. Elias Rukla yatak odasının eşiğinde durmuş, eşinin “dış görünüşünü beğenme merakı”na dair yorumlar yaparken makyaj masasında oturan Eva gülümsemek durumundaydı, Elias'ın bu yorumlarını seviyordu elbette, ama yapmasa da olurdu, çünkü sözleri moral verici olmaktan çok uzaktı.

Eva Linde, kızı Camilla'nın evden taşınmasının ardından kendine yeni bir gelecek kurmaya karar vermişti. Sosyal hizmetler uzmanı olmak istediğinden Oslo Sinemaları İşletmesi'ndeki sekreterlik işini bırakmıştı. Elias bu kararında eşini desteklemişti, zira Eva, Oslo Sinemaları İşletmesi'ndeki işinden ve sekreterlikten daha anlamlı bir meslek edinmek istiyordu. Oslo'daki çeşitli sağlık ve sosyal hizmetler kurumlarında, özellikle de uyuşturucu bağımlıları alanında yardımcı personel olarak çalışmaya başlamıştı. Bu çalışmanın amacı Norveç Yerel Yönetim ve Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu'na girebilmek üzere ek puan toplamaktı. Elias eşinin durup

dururken uyuşturucu bağımlılarına ilgi göstermesini anlamakta güçlük çekiyordu, Eva bu konuyu daha önce hiç açmamıştı. Elias bu ilginin Camilla'nın gençliğinden, Eva'nın bir anne olarak, heyecan peşinde koşan kızının isteyerek ya da bilmeyerek böyle bir ortama girebileceği yönündeki endişelerinden kaynaklanıyor olabileceğini düşünüyordu. Ancak Eva böyle bir korkusundan ona hiç söz etmemişti, bildiği kadarıyla Camilla da annesinin başını ağrıtabilecek şeyler yapmamıştı. Elias'ın görüşüne göre sekreterlik yapmak Eva'yı tatmin etmemeye başlamıştı, on yıl, yirmi yıl daha bu işe devam etmek ona hiç de cazip gelmiyordu, bu nedenle bir alternatif arayışına girişmiş ve aklına tesadüf eseri sosyal hizmetler uzmanı olmak gelmişti, ayrıca uyuşturucu bağımlılarıyla çalışmak ona heyecan veriyor olmalıydı zira son iki üç yıldır yardımcı personel olarak onlarla iç içe olması ve bu görevi sonlandırıp başka bir işe geçmemiş olması, hatta hiç çalışmayıp evde oturmayı seçmemesi –Elias Rukla'nın eşi ve ev hanımı olarak yaşaması teorik bir olasılık da olsa mevcuttu– Elias'ın bu görüşünü doğrular gibiydi. Uyuşturucu madde bağımlılarıyla çalışmanın Eva'ya neden heyecan verdiğini, bu işin zorlayıcılığının ilgisini neden çektiğini anlayamıyordu Elias Rukla, ona göre çok ender görülen birkaç aydınlık nokta dışında müthiş yorucu bir işti, ortamın pek de neşelendirici olmadığını Eva'nın gece nöbetinin ardından sabahın erken saatlerinde eve geldiği zamanki halinden anlıyordu Elias. Ama Eva fiziksel yorgunluğuna ve psikolojik bitkinliğine rağmen bu işi sekreterliğe yeğliyordu, hem de hiç tereddüt etmeksizin. Elias Rukla, Eva'nın güzelliğinin solması ile sekreterlik işine duyduğu ilgiyi yitirmesi arasında bir bağlantı olduğunu sanıyordu. Bu teoriyi ne başkalarına ne de Eva'ya açmıştı. Elias Rukla'nın teorisine göre Eva kelimelerle anlatılamaz güzellikte olduğu dönemlerde sekreterlik işini seviyordu, zira bu konum ona koruyucu bir zırh sağlıyordu. Ve evet, her ne kadar mantıksal bir çelişki gibi görünse de, onu erkeklerden koruyan bir zırh... Bankonun gerisinde güzel bir kadının oturduğunu görmek ofise giren erkekler üzerinde terbiyevi bir etki yaratıyordu. Erkekler onu görünce kibar ve dostça bir tavır alıyor, geliş amaçlarını açıklarken saygılı, doğrudan konuya giren ve konu hakkında bilgi veren davranışlar sergilemeye özen gösteriyorlardı. Eva bu durumdan hoşlanıyordu. Böyle davranmayıp bazı sevimsiz girişimlerde bulunanlar, horoz gibi kabarıp şişinen tipler Eva'nın

ağızından çıkacak tek bir ters söz sonucunda kendilerini başka bir kadın sekreterin ya da erkek şefin yanında küçük düşürülmüş halde buluyorlardı. Normal zamanda kendisine çevrilen arzu dolu gözlere, yan bakışlara göğüs germek durumunda kalan ve karşılık veremeyen Eva intikamını Oslo Sinemaları İşletmesi'ndeki ofisinde alıyor ve bundan büyük zevk duyuyordu. Elias'ın bu iddiaları, eşinin işiyle ilgili olarak kendisine anlattığı bazı şeylerden kaynaklanıyordu. Ancak güzelliği solduktan sonra –ki Eva buna pek de hayıflanmamıştı– Eva'nın bu zevki de bitmiş, geriye yapılacak rutin ofis işleri kalmıştı, bu nedenle o da kendisine fazladan bir şeyler katacak, heyecan verici başka bir iş aramış ve sosyal hizmetler yardımcı personeli olarak nöbetlere kalmaya başlamıştı, bu karardan dolayı da hiç pişmanlık duymamıştı. Eva öğrenci olarak kabul edildiği haberini yaz aylarında almış ve bu sonbaharda, yani tam üç hafta önce, Norveç Yerel Yönetim ve Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu'na başlamıştı. Bu demektir ki kırklı yaşlarının sonuna gelmiş olan Eva Linde'nin önünde üç yıllık zor bir yüksek öğrenim süreci bulunuyordu. Bu da üç yıl süreyle geçimlerini tek kişinin kazancına bağlamış olmaları demektir; Elias'ın çok da yüksek olmayan öğretmen maaşıyla kıt kanaat bir geçim düzeyinde yaşayacaklardı. Yine de Elias, kırklı yaşlarının sonuna gelmiş olan Eva'nın hayatını işini sevmeyen bir sekreter ya da lise öğretmeninin ev hanımı eşi olarak sürdürmek yerine, iyi ve –Eva'nın düşüncesine göre– anlamlı bir eğitim almaya karar vermesinden memnuniyet duyuyordu. Aslında Elias evlendikleri tarihten, yani 1970'li yılların ortalarından itibaren Eva'yı yarıda bıraktığı eğitimine devam etmesi için teşvik etmiş, ama başta Camilla olmak üzere bir sürü pürüz çıkmıştı.

Elias Rukla, Jakob Aalls Sokağı'ndaki dairede gecenin geç saatlerine kadar oturup düşüncelere dalarken, yatak odasının kapalı kapısının ardında uyumakta olan Eva Linde kendi hayatını yaşıyordu. Eva ertesi güne, kendisinden çok küçük yaştakilerin devam ettiği Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu'ndaki derslerine dinlenmiş halde başlayabilmek için erkenden yatıyordu. Güzelliği solmuş olmasına karşın her zaman için şık bir kadındı. Okul arkadaşları gibi blucin de giyse, gri tayyör ve topuklu ayakkabılar içinde de olsa giyinmeyi iyi biliyordu. Hem Elias'ın hem de başkalarının gözüne şık bir kadın olarak görünüyordu. Hafif topluca ama yine de şık, olgun bir kadın. Ancak kocasının gözünde cazibesini yitirmişti.

Eva'nın üzerindeki hafif yapmacıklık halini çok severdi Elias. Eva elbette dış görünüşünden ötürü erkeklerin kendisine bakmasından rahatsız olurdu, ancak kendi güzelliğinin esiri olmaktan tamamen kurtulması da mümkün olmamıştı. Kendisine yönelen bakışları sevmese bile bu bakışlara karşı bir tavır sergilemek durumundaydı ve bunu da hafif ve çok hoş bir yapmacıklık takınarak yapardı. Eva'nın kırılğan güzelliği. Eva'nın bütün tavırları, erkekler tarafından kelimelerle anlatılamayacak kadar güzel bulunması gerçeği üzerine inşa edilmişti. Güzelliğinden yararlanmaktan kaçınmazdı, çünkü güzeldi, bütün dünya onu çok güzel buluyordu; her ne kadar Eva güzelliğini değerli bulmuyorsa da, bunu değiştirmek elinden gelmediğine göre sahip olduğu güzelliği kullanıp bir değer elde etmek durumundaydı. Güzelliğinden yararlanmak durumundaydı çünkü zaten güzelliğinden başka kullanabileceği bir şeyi yoktu, güzelliğinden başka kullanabileceği başka bir şeyi olsaydı da insanlar bunu umursamaz, cazibesine kapılmazlardı. Eva itiraf etmese de güzelliğinin değerinin bilincindeydi. Bir erkeğe *baktığında* bunun ne anlama geldiğini biliyordu. Bu nedenle de bir erkeğe *bakmamalıydı*, çünkü baktığı takdirde bunun ne anlama geleceğini biliyordu. Yani bir erkeğe baktığı takdirde bu bakışın adeta bir kanunmuş gibi arzulanan sonucu doğuracağını bilirdi. Aptalca ve tesadüfi olsa bile durum buydu. Güzelliği onu terk ettiğinde, Eva artık kaçınılmaz sonucun kendiliğinden tecelli etmeyeceğini biliyordu, bu da onu bir sıkıntıdan kurtarmıştı. Eva kendi güzelliğinin zindanından çıkmış, özgürlüğüne kavuşmuştu. Artık istese de istemese de üzerindeki hafif yapmacıklıktan azadeydi. Güzelliği onu terk etmişti, artık doğal olabilirdi. Yapmacık bir kadın değil, doğal bir insan olabilirdi. Olgun ve iyi huylu bir kadın olarak görülebilir, bu yaşta yeniden uzun bir eğitime başlama cesareti ve azmi göstermekle hem Elias'ı hem de çevresindekileri etkileyebilirdi. Genç öğrenci arkadaşlarıyla beraberken blucin giyen, ancak gerektiğinde ya da fırsat bulduğunda gri tayyör ve topuklu ayakkabılar giyen şık bir kadın. Kadın olsun, erkek olsun herkesin başına gelen, ancak kadınlar açısından cazibelerini yitirmek olarak anlaşılan doğal ve biyolojik bir sürecin sonucunda yüzü sarkmıştı, kadınlar bu gerçeği kabul etmeyip de hayatı doğal sürecinde yaşamak yerine, genç kızlıklarındaki gibi görünmek üzere bu sürece direndikleri takdirde ortaya zavallıca sonuçlar çıkabiliyordu. Elias Rukla karısıyla gurur

duyduğunu yadsıyamazdı, yirmi yıldır olduğu gibi bundan böyle de onunla birlikte yaşayacak olmaktan gizliden gizliye fakat derin bir zevk alıyordu. Yine de Eva'nın eski zarafetini ve yapmacık hallerini özlemeyeceği söylenemezdi.

Bu özlemi sadece Elias Rukla hissediyordu. Eva'ya, senin yapmacık hallerini seviyorum diyemezdi, söylese de Eva aldırmazdı. Senin şu an başını hafifçe yana atışını seviyorum, diyebilirdi (çünkü bu hareket Elias'a yapmacık halleri olan Eva'yı hatırlatıyordu, Eva şimdi bu hareketi eski bir alışkanlık gereği yapıyordu, bu doğal hareketin güzel kadınla ona hayran erkekler arasında eskiden oynanan oyunla alakası yoktu, ama yine de Elias'a hasret kaldığı, aradığı bir şeyi hatırlatmaktaydı), evet, bunu söylese Eva'nın hoşuna gidebilirdi, hatta mahcup mahcup gülerdi ve memnun olurdu, ama Elias bir kez daha aynı yorumu yapmasın ve kendisi de duymasın diye bu hareketi bir daha asla tekrarlamazdı. Zira Eva artık özgürlüğüne kavuşmuştu. Ama Elias, Eva'nın özgürlüğüne kavuşurken terk ettiği şeyi özlüyordu ve bunu tuhaf bir şekilde Eva'nın umursamazlığı olarak algılıyor, ancak dile getiremiyordu.

Elias Rukla kendini zaman zaman Eva Linde'nin doğallığında bir umursamazlık olduğunu düşünürken buluyordu. Yapmacıklıktan kurtulması Eva'nın kayıtsızlık ve açgözlülük gibi taraflarını ortaya çıkarmıştı. Sanki eskiden güzelliği davranışlarına dikkat etmesini şart koşuyordu da böylelikle Eva'nın doğal eğilimlerini dizginliyordu. Belki de bu özellikler onda hep vardı da, kadının zarafetiyle gözleri kamaşmış olan Elias mı dikkat etmemişti? Aca-ba “şımarık” ve “güç beğenen” diye isimlendirdiği halleri bunun bir tezahürü müydü? Tabii ki otuz yaşlarındaki güzel bir kadının bu halleri, ellisindeki orta yaşlı bir kadına oranla daha farklı bir izlenim bırakıyordu insanda. Öte yandan Eva Linde'nin güzelliğin zorbalığından kurtulmuş, özgürleşmiş olduğu da yadsınamazdı, bu elbette kendi başarısı değildi, doğanın yardımıyla olmuştu ve bu doğallık Eva'ya bayağı yanlarını saklamama, hatta büyük bir zevkle teşhir etme imkânı veriyordu. Kuşkusuz, arzulu bir kadındı. Başkalarının sahip olduğu şeylere bakarken yüzünün aldığı şekil açgözlülüğün bir ifadesiydi, bu da aşını ve yatağını onunla paylaşan Elias Rukla'yı korkutuyordu. Ashında Elias'ı korkutan açgözlülüğün kendisi değil de, aralarındaki ilişki açısından neyi ifade ettiği, neye işaret ettiğiydi. Eva aklını sahip olmadığı şeylere takmıştı. Bir

ziyarete gittiklerinde ev sahibinin değerli eşyalarını öve öve bitiremez, gidip gidip bakar, haset dolu bakışlarla seyreder, defalarca hayranlığını dile getiren sözler söylerdi; ev sahibinin bu övgülerden mutluluk duyması Elias Rukla'nın yüreğine biraz su serper, eşinin kibarlık olsun diye böyle davrandığına hükmederdi. Ama işin aslı bu değildi. Çünkü Eva pahalı giysiler ya da tasarım mobilyalar satan mağazaların vitrinlerine bakarken de böyle davranırdı. Vitrinlerin önünde durup içerideki lüks malları aç bakışlarla süzerdi. Fakat bu lüks eşyaları kendisine almadığı için Elias'a serzenişte bulunmazdı. Yine de bu eşyalara karşı içinde bir açgözlülük vardı, şık gri tayyörlü Eva, ağırlaşmış, kilolu gövdesiyle vitrinin önünde durmuş, burnunu camlara yapıştırıp içeriye seyrederken yorgun yüzünden yansıyan açgözlülük Elias'ı korkuturdu. Kırklı yaşlarının sonuna gelmiş, doğal davranan, kadınlığını öne çıkarmayan kadının yalnızca yüzünden okunurdu bu kadınca tutku. Hiç tatmin edilmemiş olan bu lüks eşya düşkünlüğünü –başkalarında gördüğü ya da vitrinlerde seyrettiği zamanlar dışında– asla kendisi için de böyle şeyler arzu ettiği biçiminde dile getirmezdi. Kadınsı yapmacıklığından feragat etmiş olsa bile içinde hâlâ böylesi kadınca tutkular taşıyan bu doğal kadın karşısında Elias Rukla müthiş bir yabancılaşma duygusuna kapılıyor ve geçmişi özlüyordu. Geçmiş, Eva'nın ona mutlak bir şekilde çekici gelen ve Elias Rukla'nın kendini hep onun yakınında bulmasının biricik nedeni olan zarafetini özlüyordu, oysa şimdilerde Eva irileşmiş gövdesiyle burnunu lüks mağazaların vitrinlerine yapıştırmış, içeriye açgözlülükle seyrederken onunla beraber olmak için geçerli bir neden bulamıyordu, bunu böyle hissettiği anda bir yabancılaşma duygusu çöküyordu üzerine. Hemen ardından da Eva'ya ne kadar bağımlı olduğu düşüncesi beliriyordu zihninde, Eva orada durmuş, kendisi için de böyle şeyler arzu ettiğini bir kez bile dile getirmese de, imkânsızlığını bildiği halde bunlara sahip olmayı hayal ettiğini Elias'a gösterecek şekilde lüks eşyaları tutkuyla seyrederken, Elias biliyordu ki Eva az sonra daha dostça ve içten davranıp sergilediği bu sevimsiz görüntüyü dengelemediği takdirde ve hatta gerçek yüzünün aslında bu olduğu, lükse karşı duyduğu açgözlülüğün eşinden sakladığı gizli dünyasının ufacık bir parçası olduğu konusunda Elias'ın duyduğu kuşkuları gidermedikçe, eşiyile ilgili endişeleri Elias'ın içini kemirmeye devam edecekti. Hep soruyordu kendine, acaba pişman mıydı Eva? Burnunu lüks

mağazanın vitrinine yapıştırmış içeriği seyreden, kırklı yaşlarda, sık ama biraz yıpranmış, taşkın gövdeli eşi.

Kendisi nasıl ruhuna çökmüş toplumsal tasalarından başını kaldırıp eşine saygı ve dostluk gösteriyorsa, Eva da ona öyle dostluk gösteriyordu. Ortak eşyalarıyla dolu aynı apartman dairesinin içinde ayrı dünyalarda yaşıyorlar, bu ortamda birbirlerini rahatsız etmeden, birbirlerinin canını sıkmadan, özeline tecavüz ediliyormuş duygusu yaşatmadan, kendilerine ait yörüngelerde birbirleriyle çarpışmaksızın hareket ediyorlardı. Ara sıra, Eva'nın alışlagelmiş yörüngesinden çıkarak ansızın Elias'ın sırdaşymış gibi davrandığı da oluyordu. Bu sonbahar Eva kırk yedi yaşını sürüyordu, Elias ise elli üç yaşında bir lise öğretmeniydi. Eva'nın ona sırdaş gibi davrandığı zamanlarda, Elias onun mahrem dünyasına göz atmaya davet edilmiş oluyordu. Eva vücudundaki rahatsızlıkları, ağrıları ona açıyor, bunu yaparken de fiziksel olarak ağrıyan noktalarını gösteriyordu. Yarı çıplak vaziyette oturmuş, bacaklarındaki varisleri gösterirken blucinli ya da gri tayyörlü, topuklu ayakkabılar içindeki şık Eva'dan ne kadar farklı görünüyordu. Eva en doğal sırdaşlık hali içinde Elias'a vücudunu açıyordu. İşte o zaman Elias onun kocası oluyordu. Şişmanlık, cinsel cazibesinin azalması ve benzeri çöküşlere hiç aldırmaksızın Eva vücudunu ona gösteriyor, çok masum bir şekilde kendisine rahatsızlık veren şeylerden söz ediyordu; ona, yani yegâne görgü tanığı olan eşine anlatıyordu bunları. Bu durum Elias'a acı veriyordu. Eva şişmanlamıştı. Taşkın gövdeliydi. Elias Rukla, Eva'nın anlattıklarına kulak verirken müt-hiş bir acı hissediyordu. Eva çökmekte olan gövdesinin uzuvlarını işaret ederek varislerin nasıl da canını yaktığını anlatıyordu. Sesi bir zamanlar Elias'a çok cazip gelen, telefonda işitmekten büyük mutluluk duyduğu sesti hâlâ. Sesler yaşlandıkça değişir derler, yani bir yabancıyla telefonda konuşurken yaşının kaç olduğunu zorlanmadan tahmin edebiliriz, ancak bu durum tanıdığımız kişiler için geçerli değildir. Eğer hayat farklı bir yolda ilerlemiş ve Johan Corneliussen ile Eva Linde (ve küçük Camilla) 1974 yılında Amerika'ya birlikte giderek yerleşmiş olsalardı ve aradan yirmi yıl geçtikten sonra vatanlarına yaptıkları kısa bir ziyaret sırasında Elias Rukla onlarla bir yerde, örneğin Hotel Continental'in fuayesinde karşılaşp Eva'yı görmüş olsaydı şöyle düşünecekti: İşte karşımda Eva Linde duruyor, ama ne kadar da yitirmiş kendini. Oysa ona

telefon etmiş olsalar, ilkin Johan Corneliussen'le konuştuktan sonra telefon Eva'ya geçecek ve Elias onun sesini duyacaktı. İşte o zaman Elias'ın aklına şu düşünce gelecekti: Eva bu! Çünkü onun sesini, sanki her daim nezleymiş gibi hafif buğulu, genizden gelen bu tınıyı derhal tanıyacak ve zihninde onu son olarak 1974 Mayıs'ında gördüğü haliyle canlandıracaktı. İşte şimdi karşısında yarı çıplak vaziyette oturmuş bacaklarındaki varisleri gösteren taşkın gövdeli Eva yine aynı sesle konuşuyordu. Birden Elias'ın içini sımsıcak duygular kapladı. Eva! Eva! diye düşündü ve bu sımsıcak duygular içinde hiç kıpırdamadan Eva'nın yanında durdu. İçini kaplayan bu sıcak ve yumuşacık duyguları Eva'ya açabilirdi, açmalıydı belki de, ancak bu duygulara kaynaklık eden durumu şimdi şişmanca bir kadın olan Eva Linde'ye, karısına açıklayamazdı, zira o bu duruma karşı kayıtsız, anlayışsız, hatta reddediciydi, ayrıca Elias'ın ona karşı beslediği duygulara karşı da genellikle kayıtsız, anlayışsız, hatta reddedici bir tavır içindeydi Elias'a göre.

Eva'nın ona karşı kayıtsızlığı. Bu hep aklını kurcalıyordu. Eva'nın ona karşı muhtemel kayıtsızlığı. Eva her ne kadar Elias'a derin, doğal ve hatta masumane bir sırdaşlık göstermekteyse de, eşine karşı davranışlarında her zaman için muhtemel bir kayıtsızlığın gölgesi olurdu. Güzelliğinin kendisini terk etmiş olmasını nasıl da sindirebilmişti içine! Elias Rukla'yı kendisine çeken şeyi kaybettiğinin ayırdında değil miydi? Bunun tersini kabul etsek bile, Eva görünürde böyle bir izlenim vermekten endişe etmiyor muydu? Elias'ı kendisine çeken şeyin artık kaybolmak üzere olduğundan yani. Bu endişe Eva'nın yüzüne ufacık bir gölge şeklinde de olsa yansımış olmalıydı, ama ne yazık ki Elias böyle bir gölgenin izine rastlamamıştı. Eva nasıl sindirebilmişti içine! Kendi açısından bir özgürlüğe kavuşmaydı bu belki, ama böylelikle içine dönmüş, kendini Elias'a kapatmıştı. Bunu anlamıyor muydu? Elias onun anlamıyor olmasını, haysalası almadığı için bu düşünceyi aklına bile getirmemiş olmasını umuyordu, aksi takdirde, yani anladığı halde endişe duymuyorsa, Elias'ın kendisini sevip sevmediğine aldırış etmiyor demektir, aslında buna eskiden de önem vermemişti, ancak ihtiyaç duyduğu anda Elias tarafından kabul edilmiş olmaktan dolayı hep müteşekkir kalmıştı. Yani durum bundan ibaret miydi? İşte bu gibi düşünceler nedeniyle Eva Linde ona hâlâ gizemli ve hatta heyecan verici geliyordu. Aşını ve yatağını paylaştığı, ancak ona

hiçbir zaman içini açmamış ve Elias'ın da en derinini, kafasını kurcalayan önemli soruları –ne eskiden ne de şimdi, bu sorular artık önemini yitirmişken– açmasına izin vermemiş olan bu hafif topluca kadın. İşte şimdi batan şemsiye telleri yüzünden kanayan eliyle (ne gülünç) Bislett'teki döner kavşakta durmuş onu düşünüyordu ve ciseleyen yağmur altında ne yapacağını, hangi yola yöneleceğini bilemiyordu. Felaket vuku bulmuştu bir kere. Elias okul müdürünün olayı basite indirgeyeceğinden, bu konuda öğretmenlerin de müdürü destekleyeceğinden emindi, onu görevine devam etmesi için ikna etmeye çalışacaklardı, herkesin başına gelebilir böyle bir şey, diyeceklerdi. Oysa herhangi birinin değil, onun başına gelmişti ve Elias bunu bir düşüş olarak görüyordu. Toplumun dışına düşmüştü artık. Fagerborg Lisesi'ne bir daha adımını atmayacağını gayet iyi biliyordu. Bundan böyle öğretmen olarak ne oraya ne de başka bir okula adım atacaktı. Ya eşi olan kadının durumu ne olacaktı? Eva Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu'nda üç yıl sürecektik öğrenimine yeni başlamıştı, Elias'ın kazancına ihtiyacı vardı. Bu da demektir ki bitti artık, diye düşündü Elias. Çok feci ama geri dönüş yok.

Kuzey Avrupa'nın yaşayan en büyük yazarları arasında gösterilen Dag Solstad ilk kez Türkçede.

Ellili yaşlarındaki edebiyat öğretmeni Elias Rukla için sıradan bir gündür: Yıllardır yaptığı gibi, sevdiği bir eseri (Henrik Ibsen'in *Yaban Ördeği*'ni) bir sınıf dolusu ilgisiz lise öğrencisine heyecanla yorumlamaya başlar. Ne var ki görünüşte küçük bir olay hiç beklenmedik bir krizi tetikleyecek, Elias'ın hayatında derin izler bırakmış bir dostluğun hatırasına dönmesine, evliliğini, kendisini ve içinde yaşadığı toplumu sorgulamasına yol açacaktır.

Mahcubiyet ve Haysiyet, yükte hafif pahada ağır, dili ve atmosferiyle akılda yer eden, okuyanların tekrar tekrar dönmek isteyeceği o özel romanlardan.

"Bütünöyle hipnotize edici, bütünöyle insancıl bir yazar."

James Wood, *New Yorker*

"Solstad'ın dili, eski görünen yeni bir zarafetle parıldar ve taklit edilemeyen, enerji dolu, kendine özgü bir ısıltı yayar."

Karl Ove Knausgaard

ISBN 978-975-08-4287-0

9 789750 842870

10 TL

KDV'den
muafır.